

III Міжнародна науково-практична конференція

III International scientific and practical conference

11 травня 2025 р.
м. Дніпро, Україна

May 11, 2025
Dnipro, Ukraine

Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації

Transformation of education in the context of globalization processes

III Міжнародна
науково-практична
конференція

**Трансформація
освіти в контексті
процесів глобалізації**

Матеріали

11 травня 2025 р.

м. Дніпро, Україна

III International
scientific and practical
conference

Transformation of education in the context of globalization processes

Proceedings

May 11, 2025

Dnipro, Ukraine

Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 11 травня 2025 р.). Research Europe, 2025. 178 с.

До збірника ввійшли матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації", яка відбулася 11 травня 2025 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2025
© Research Europe, 2025

Transformation of education in the context of globalization processes : proceedings of the III International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Dnipro, 2025, May 11). Research Europe, 2025. 178 p.

The collection includes the proceedings of the III International scientific and practical conference "Transformation of education in the context of globalization processes", which took place on 11th May 2025. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2025

© Research Europe, 2025

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Калядюк А. С., Федонюк В. В.

Вивчення змін клімату в об'єктах

ПЗФ як складова освітнього процесу. 12

Рій М. М., Кащук М. Г.

Жанри і фахові мови. 14

Sivkovych, H. M., Zhybak, N.

Interdisciplinary strategies for teaching

English to Geography master's students. 17

Тобіаш В. Р.

Factors influencing native language

interference in English pronunciation. 21

Чижевський Б. Г.

Глобальні трансформації формують пріоритетні

напрями розвитку освіти в Україні. 23

Шевченко В.

Методичні аспекти забезпечення електротехнічної

підготовки фахівців професійної освіти у ЗВО. 41

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES

AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION

Варганова Д. О., Окунькова О. О.

Оцінка ефективності MAUI для створення кросплатформених

додатків: порівняльний аналіз з Flutter та React Native. 45

Данко А. Ю.

Освітнє партнерство: нові підходи
до навчання в сучасній гімназії. 47

Кіблик Д. В.

Трансформація освіти шляхом використання
інтерактивних методів навчання. 50

Носирєва О. В.

Освітня складова проблеми кадрового
забезпечення ІТ-сектору: британський досвід. 54

Storozhenko S., Tkachenko, K.

Innovative methods and digital tools in education:
new horizons for graphic design training. 57

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Дурдас А., Павленко Т.

Поширення спадщини М. Монтессорі (1870–1952) в Україні. 59

Канарова О. В., Гавриленко Н. Є.

Театральна діяльність як засіб розвитку творчих здібностей
дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану. 62

Олефір О., Гузь Я.

Психолого-педагогічний супровід
дітей із ментальними порушеннями. 65

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Джурук М. Г.

Сексуальна обізнаність сучасної молоді. 69

Єпіхіна М. А.

Батьки як суб'єкти партнерської
взаємодії в початковій школі. 72

Ковдрин Л. І.

Розвиток пізнавального інтересу здобувачів освіти
школи і ступеня через інтерактивні STEAM-вправи. 75

Лопушняк А. В.

Професійне самовизначення у школярів. 78

Соколова К. А. Коновальчук М. В.

Розвиток креативності молодших школярів
як важлива складова розвитку soft skills. 82

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Адєєва Е. Р.

Вплив просторового дизайну навчального середовища
на якість підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. 87

Бутенко В., Бутенко Н.

Організація естетичної освіти майбутніх
фахівців в умовах полікультурного середовища. 90

Костирко Х. Р., Опар Н. В.

Сутність інформаційно-документаційного забезпечення
функціонування закладів вищої освіти (на прикладі
координаційного центру дуальної освіти ІФНТУНГ). 94

Liu Shannan

Transformation of higher music education
in the context of socio-political changes:
the Ukrainian-Chinese dimension. 97

Овсіюк Н.

Професійне становлення майбутнього педагога-
вокаліста в умовах сучасної мистецької освіти. 101

Павлов В. О.

Мова як інструмент юридичної освіти:
виклики міждисциплінарного навчання. 104

Рассказова О. І., Григоренко В. Л.

Вплив глобалізаційних процесів на напрями
сучасних досліджень в галузі освіти. 108

Шевчук В. М.

Деякі питання управління розвитком юридичної
(правничої) освіти в умовах глобалізації. 112

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Варава І. Д., Анічкіна О. В.

Сучасні екологічні проблеми міських середовищ. 115

Свінціцька А. С., Авдєєва О. Ю.

Збалансоване харчування – запорука

здорового способу життя. 117

Шерстюк С. О., Наконечна С. А.,

Іваненко М. О., Сидоренко Р. В.

Педагогічне спрямування викладання природничих

дисциплін у ВНЗ немедичного профілю. 119

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Бажанова К. О.

Психологічні аспекти формування

залежності від комп'ютерних ігор. 123

Бикова С. В., Романова Є. В.

Самодисципліна та мотивація як ключові чинники

особистісного зростання та досягнення життєвого успіху. 127

Глинянський А.

Трансгуманізм у цифрову добу:

нові горизонти людської суб'єктності. 130

Муха В. В.

Наукова, науково-публіцистична

спадщина Дениса Коренця. 133

Сухомлинська Л. В.

Педагогічні листи В. Сухомлинського

в закордонних виданнях. 135

Чирик А.

Філософсько-правові засади справедливості

в умовах трансформації правової свідомості. 138

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

.....

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Гармідер Л. Д., Куцинський А. В., Куцинський А. В.

Фінансовий директор в управлінні діяльністю

компанії: порівняння можливих ролей. 140

Дюк А. А., Чаланов В. В.

Значення швидкої трансформації економічної освіти

в контексті змін економічних процесів та сучасних

вимог підприємницької діяльності з урахуванням

процесів глобалізації та цифровізації. 144

Перегида Ю. А.

Штучний інтелект у моделюванні конкурентоспроможних

стратегій у цифровій економіці. 147

Сук П. Л.

Визначення амортизації необоротних активів

за оберненим методом на основі податку на

прибуток від реалізації готової продукції. 152

Щепіна Т. Г., Штоюнда А. Д.

Інструменти зниження фінансових ризиків

у системі управління підприємством. 156

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Барабаш О. А., Чимбай Л. Л., Попкова Л. В.

Стан вивчення іноземної мови в школі. 159

Odintsova, O.

Motivational and cognitive aspects

of digital games in FL teaching. 163

Посохова А. В., Кащук М. Г.

Нові підходи до навчання: компетентнісний підхід

та lifelong learning у вивченні іноземних мов. 167

Трофименко І. М., Гаргаєва О. В.

Етноспецифічні реалії як маркери

грецької культурної ідентичності. 169

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Лобачова І. О.

Вплив силових вправ на процес

самореалізації особистості. 172

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.

SECTION 11. CULTURE AND ART

Опанащук К. Ю., Стаднік Н. В.

Книжкова ілюстрація на території

України: теоретичний аспект. 175

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Калядук А. С.,

УДК 574:911.2

здобувач вищої освіти,

Луцький національний технічний

університет, м. Луцьк

Федонюк В. В.,

канд. геогр. наук, доцент,

доцент кафедри екології,

Луцький національний технічний

університет, м. Луцьк

**ВИВЧЕННЯ ЗМІН КЛІМАТУ В ОБ'ЄКТАХ
ПЗФ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Сучасні зміни клімату проявляються у всіх сферах функціонування природно-ландшафтних комплексів, в тому числі вони впливають на природні процеси в об'єктах природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ). Природоохоронні території є особливо чутливими до таких змін, оскільки в їх межах збереглися та перебувають під охороною особливо цінні, часто – раритетні угруповання та біоценози, які мають слабку здатність до адаптації в умовах швидкозмінних прогресуючих відхилень екологічних абіотичних чинників. Тому вивчення кліматичних змін в об'єктах ПЗФ – це важливе науково-практичне завдання.

Водночас нові підходи до організації освітнього процесу при підготовці майбутніх фахівців у сфері природничих наук потребують впровадження методів, які сприяють формуванню в здобувачів практичних навичок та умінь у предметній галузі. Одним з таких методів є міждисциплінарний підхід та застосування інтегрованих завдань з ряду дисциплін, які дозволяють комплексно підійти до вирішення прикладних і теоретичних завдань у галузі.

У працях науковців кафедри екології Луцького національного технічного університету велика увага приділялася дослідженню сучасних змін клімату у межах природоохоронних територій Волинської області України. Цій тематиці присвячені роботи Мерленка І.М., Федонюк В.В., Мерленко Н.О. [1], Федонюк В.В., Іванціва В.В., Жадько О.А., Федонюка М.А., Панкевича С.Г. [2], Федонюк В.В., Жадько О.А., Іванціва В.В., Федонюка М.А. [4], Федонюк В.В., Картавої О.Ф.,

Іванців В.В. [5], Fedoniuk V., Zhadko O., Vovk O., Fedoniuk M., Ivantsiv V. [6], Fedoniuk V., Fesyuk V., Fedoniuk M. [7] та інших авторів. Виникає закономірне питання щодо можливості застосування напрацьованих методик оцінки сучасних кліматичних змін у вказаних роботах для розробки навчальних завдань, реалізації тем курсових та кваліфікаційних робіт та інших елементів освітнього процесу, присвячених комплексному вивченню впливу змін клімату на біоту, на природно-ландшафтні комплекси, в тому числі – лісові, гідрологічні. У праці Федонюк В.В., Іванців В.В., Федонюка М.А., Панькевича С.Г. [3] вперше було запропоновано таку ідею.

На особливу увагу заслуговує можливість виконання здобувачами групових проєктів такого спрямування, що дозволить не лише закріпити навички командної роботи, лідерські якості, вміння співпрацювати та комунікувати, але і поглибити якість виконання навчальних завдань і виведе їх на вищий науковий рівень. Так, на кафедрі екології запропоновано тематику міждисциплінарної курсової роботи для здобувачів – майбутніх екологів, в якій передбачено виконання дослідження проявів кліматичних змін у ряді національних природних парків області різними студентами з наступним порівнянням одержаних результатів та формулюванням спільних комплексних висновків.

Список використаних джерел

1. Мерленко І.М., Федонюк В.В., Мерленко Н.О. Адаптація до сучасних кліматичних змін агрономічних технологій в Північно-Західному Поліссі. *Вплив кліматичних змін на просторовий розвиток територій Землі: наслідки та шляхи вирішення*: Збірник наукових праць IV Міжнародної науково-практичної конференції. Херсон, 10-11 червня 2021 року. Херсон: ДВНЗ "ХДАУ", 2021. С.228 – 230.
2. Федонюк В.В., Іванців В.В., Жадько О.А., Федонюк М.А., Панкевич С.Г., Залеський І.І. Екологічна оцінка стану біоценозів природно-заповідних об'єктів Луцька. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія "Сільськогосподарські науки"*. Вип. 4 (104). 2023. С. 186 – 204. URL: <https://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/agri/article/view/1345>. DOI: <https://doi.org/10.31713/vs4202315>.
3. Федонюк В.В., Іванців В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Приклади використання інтернет-ресурсів у практичному курсі дисципліни "Заповідна справа". *Інформаційні технології і засоби навчання*. К.: 2015, N 2 (46). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_46_2_13.
4. Федонюк В.В., Жадько О.А., Іванців В.В., Федонюк М.А. Порівняльний аналіз комфортності погоди протягом курортного сезону в національних природних парках Волині. *Екологічні науки: науково-практичний журнал*. К.: Видавничий дім "Гельветика", 2023. № 4 (49). С. 232 – 237. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2023/4/31.pdf>.

5. Федонюк В.В., Картава О.Ф., Іванців В.В. Економічне оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу регіональних ландшафтних парків України. *Актуальні проблеми економіки*. К.: ТОВ "Наш формат", 2016. № 1 (175). С. 209 – 216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_1_25.

6. Fedoniuk V., Zhadko O., Vovk O., Fedoniuk M., Ivantsiv V. Monitoring of Climate Changes and the State of Natural Complexes of the Cheremsky Nature Reserve. *Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment*. 17th International Scientific Conference. Publisher: European Association of Geoscientists & Engineers. Source: Conference Proceedings, 7-10 Nov. 2023, Volume 2023. P. 1 – 5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2023520175>.

7. Fedoniuk V., Fesyuk V., Fedoniuk M. Analysis of the dynamics and precipitation regime in the cross-border region Poland-Belarus-Ukraine (2010-2018). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Dnipro: 2023. 32 (2). P. 241 – 253. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112323>.

Рій М. М.,

УДК 81'373 + 81'25

канд. філол. наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів

Кащук М. Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри мовної підготовки,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів

ЖАНРИ І ФАХОВІ МОВИ

Виокремлення поняття "фахова мова" зумовлено зростаючою соціальною та професійною диференціацією та спеціалізацією. Активне розмежування сфер людської діяльності та інтенсивна спеціалізація в таких галузях, як наука та культура, також призвели до диференціації комунікації в цих сферах (там само). Що більше структурована діяльність, то спеціалізованіша комунікація. Окрім цього, носії мови також потрапляють під вплив спеціалізації, оскільки кожен із них використовує мову у своєму професійному середовищі, на яку впливає відповідна сфера діяльності. Те, що завдяки фаховій мові призводить до кращого взаєморозуміння між колегами, зазвичай викликає непорозуміння і потребу в

тлумаченні серед необізнаних. Фахова мова супроводжує нас від початку навчання в школі до всіх наступних навчальних закладів.

Дослідження в галузі спеціалізованої мови з'явилися на противагу попереднім лінгвістичним дослідженням, які переважно обмежувалися сферою художньої літературної мови. Своїм корінням вивчення фахових мов сягає XIX століття. Основну увагу у вивченні фахових мов спочатку зосереджували на лексиці, оскільки розвиток нових наукових або технічних знань вимагав нових найменувань. Дослідження термінології спочатку були зумовлені галузями науки та техніки, а займалися ними передовсім фахівці цих галузей, і лише пізніше лінгвісти. Зосереджуючись на концептуальних характеристиках технічної мови, мало уваги приділяли розгляду синтаксису, специфічного для технічної мови, і це часто навіть заперечували.

У пізніших дослідженнях ці погляди було переглянуто, як зазначає Й.-Е. Дерр. "Однак спеціалізована мова складається не лише зі специфічної лексики. Окрім характерного синтаксису, вона також демонструє багато інших лінгвістичних, екстралінгвістичних і функціональних комплексних особливостей, які разом формують так звану якість "спеціалізованої мови"". Зрозуміло, що дослідження лише лексичного наповнення текстів фахової мови призведе лише до односторонніх висновків, які не відповідатимуть складності предмета дослідження. Звичайно, термінологія є невід'ємною складовою фахової мови і заслуговує на всебічне вивчення, однак для з'ясування всієї специфіки мови якоїсь галузі знань потрібно дослідити всю сукупність спеціалізованих текстів і мов.

Л. Гофман пропонує таке визначення фахової мови: "це сукупність усіх мовних засобів, що використовуються в обмеженій фахом сфері спілкування для забезпечення взаєморозуміння між людьми, які працюють у цій сфері". Науковець наголошує, що його визначення потребує подальшої розробки, щоб включити те, що мається на увазі. Так, "мовні засоби потрібно розуміти не лише як особливості фонетики, морфології, лексики та синтаксису, але й, до прикладу, стилістику чи одиниці, що стосуються структури тексту. Відмінність фахової мови від загальноживаної полягає в тому, що загальноживаною послуговуються всі члени мовної спільноти для здійснення комунікації. Фахові ж мови задіяні лише в певних ділянках людської діяльності. Є різні погляди щодо загальноживаної та фахової мов.

Л. Дроцд розглядає, зокрема, фахову мову як окрему мову, а термін "загальноживана мова" використовується на позначення "нефахової мови" (поляризаційний підхід). Л. Гоффманн трактує загальноживану та фахову мови як варіанти однієї мови, бо основою для обох слугує та сама мовна система (нейтралізаційний підхід). А. Бекер та Г. Калферкемпер замість поняття "загальноживана мова" послуговуються поняттям "фаховість". Відповідно, мовні одиниці оцінюються з погляду ступеня їхньої фаховості і розташовуються

на шкалі фаховості від "великої кількості фахових ознак до незначної" (скалярний підхід). Вважаємо, що фахова і загальновживана мови – це варіанти однієї мови, а фахова мова – це загальновживана мова, яка може виконувати спеціальну функцію.

Важливою для зіставних досліджень, до яких належить і пропонуване, є думка про те, спільність лексичних, граматичних характеристик, механізми функціонування та інші ознаки дають достатньо підстав для того, щоб вважати загальновживані та фахові мови частиною однієї, загальної мови. Очевидно, що вони перебувають в опозиції одна до одної, де маркованому члену – фаховій мові, протистоїть немаркована загальновживана мова. Фахова мова має специфічне тематичне спрямування і характеризується специфічним ситуативним відношенням стосовно використання.

Узагальнюючи погляди фахівців, можна визначити низку тенденцій розвитку фахових мов: 1) інтеграція; 2) диференціація; 3) інтернаціоналізація; 4) уніфікація; 5) економія. У мові права, до прикладу, інтеграція проявляється в тому, що право тісно взаємодіє з іншими науковими сферами – політикою, історією, економікою тощо. Диференціація в праві полягає в тому, що на перетині дисциплін виникають нові напрями, наприклад офіційна мова (Amtssprache). Інтернаціоналізація характерна для формування в мові права термінології з латинською чи грецькою основою.

Уніфікація відбувається в процесі формування термінологічних словників з права. Економія в мові права, як і в інших фахових мовах, досягається завдяки скороченню – аббревіатурам, графічним позначенням (параграфи законів) тощо. Фахові мови корелюють з фаховими текстами, а точніше, зазнають в них актуалізації. Мова права слугує взаморозумінню правознавців, формується специфічним лексиконом, маніфестується у відповідних синтаксичних структурах за типовою для ділянки права схемою. Для фахових мов властиві певні типові ознаки. Вони тяжіють до інтернаціоналізації, яка полягає не лише у запозиченні готових інтернаціональних термінів з провідних мов світу, але й у використанні інтернаціональної лексики у творенні нових термінів. Фахові мови – поліфункціональні.

Як частина загальновживаної мови вони виконують аналогічні функції – відображення об'єктивної дійсності та систематизації знань, когнітивну – формування нових знань та комунікативну – обмін інформацією тощо. Фахові мови послуговуються невербальними знаками (схемами, малюнками, формулами, спеціальними позначеннями). Залежно від лінгвістичних критеріїв виокремлюють такі типи фахових мов: мови, що мають специфічні граматичну і лексичну систему (есперанто, латинська мова, мови програмування); мови зі специфічною лексичною системою (мови науки й техніки, групові жаргони); мови з особливою синтаксичною структурою (більшість фахових мов); мови зі змішаною системою лексичної та граматичної специфіки (мови математики, хімії, біології); мови з розвинутою морфологічною системою (мови гуманітарних

наук); мови із залишковою морфологією (мови природничих наук); мови з доволі жорстким підпорядкуванням семантичної структури (мови науки, техніки, професійні жаргони, інформаційно-пошукові мови, мови програмування); мови з дифузною семантичною структурою в сфері непередметної лексики (групові жаргони); мови з активною синонімією (професійні мови, жаргони, аргі); мови з нульовою експресивністю в лексиконі (мови ділового спілкування, науки, техніки, юриспруденції). Поділ фахових мов за предметом та галуззю знань передбачає вертикальний та горизонтальний поділ фахових мов.

Список використаних джерел

1. Городиловська М. Т. Іміграційні акти конгресу США в кодовому, інформаційному та культурному вимірах (лінгвосеміотична інтерпретація): дис. ... доктора філософії : 035 Філологія / Городиловська Марія Тарасівна. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2023. 388 с.
2. Горпинич В. О. Морфологія української мови [Текст]. К.: Видавничий центр "Академія", 2004. 336 с.
3. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2003. 21 с.
4. Іваницька Н. Б. Зіставне мовознавство в системі лінгвістичних дисциплін. Нова філологія. 2014. № 64. С. 220–225.

Sivkovych, H. M.,

УДК 81:130

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University, Ivano-Frankivsk

Zhybak, N.,

Geography Master's Student,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University, Ivano-Frankivsk

INTERDISCIPLINARY STRATEGIES FOR TEACHING ENGLISH TO GEOGRAPHY MASTER'S STUDENTS

One of the most effective approaches to teaching English is an interdisciplinary strategy that combines language training with the mastery of professional disciplines.

This approach fosters a deeper understanding of professional issues and enhances students' communicative competence. Developing such programs in Ukraine will create new professional and academic opportunities for future specialists, thereby improving the competitiveness of the higher education system. In the context of globalisation, English has become a means of international communication and an essential tool for scientific activity. For Geography Master's students, English is a critical language, as it enables them to work with international scientific sources, participate in global conferences, and collaborate with colleagues from around the world. Interdisciplinary learning integrates knowledge from various subjects, allowing students to understand the material holistically. Its main principles are: synergistic interaction, practical orientation, and active learning.

1. Synergistic interaction involves the integration of linguistic and geographical components.

2. Practical orientation emphasises real-life situations and incorporates English into geography.

3. Active learning engages students through interactive methods.

Teaching a foreign language to Geography Master's students through an integrated approach provides several significant advantages. This method combines language acquisition with professional insights and practical geography skills, enhancing language proficiency and deepening the understanding of professional dynamics within a global framework. Here are some key benefits of integrated learning for Geography Master's students:

1. This approach enables the training of highly qualified specialists, equipping them not only with specialised professional knowledge but also fostering their spiritual and cultural development. It emphasises the importance of language, not just the mother tongue, but also foreign languages, as a valuable asset of humanity.

2. Developing communication skills requires considerable attention to cultural aspects, as there is a clear need for intercultural competence—the ability to communicate effectively with representatives of different nations and nationalities, and foster a shared understanding of various events, their causes, and consequences for all participants in professional interactions. This shared understanding is often referred to as intercultural communication. Integrated learning helps students master English and become acquainted with the cultural traditions of various countries, which is very important for geographers. Awareness of cultural nuances and global challenges enhances the understanding of international processes occurring in

different parts of the world, effectively addressing problems related to the geographical aspects of sustainable development [1, p. 98].

3. The educational process must focus on the professional activities of future geographers. It is essential to choose materials that closely align with the essence of their occupation and are relevant, interesting, and valuable in both language and content. Integrating language with specific professional tasks enables students to study real sources, such as scientific articles, excerpts from monographs, conference materials, and research reports, and to apply a foreign language to solve practical problems, including climate change analysis, modelling geographical processes, or studying the environmental impact of urbanisation. This approach broadens students' professional horizons and enhances their understanding of contemporary global issues.

4. For geographers working in a global environment, proficiency in a foreign language is essential for effective communication with colleagues from various countries. Integrated learning plays a crucial role in this, helping students develop their written and oral communication skills in English, as well as presentation skills necessary for participating in international conferences, publishing scientific articles, or collaborating with international research teams.

5. Proficiency in a foreign language, particularly English, opens up opportunities for geographers to engage in international research projects, exchange knowledge with colleagues from various countries, and collaborate on initiatives that require international cooperation. For instance, students could participate in global climate change research, contribute to international urban planning projects, or collaborate on cross-border studies examining environmental impacts.

6. The knowledge of a foreign language provides geography graduates with a significant advantage in the labour market. They can work in international organisations such as the UN, EU, and World Bank, as well as in companies involved with geographic information systems (GIS), environmental research, sustainable development planning, and other fields where language skills are essential. This opens up a world of opportunities for students, enabling them to expand their career horizons and secure positions in international organisations or companies operating on a global scale. This promising outlook for their students' future careers should inspire educators to continue implementing interdisciplinary strategies in their teaching.

7. Integrated learning creates a context in which students see a direct link between language knowledge and professional activities. This enhances their motivation to learn the language as they realise that this knowledge is vital for their

careers and professional development. Rather than studying a language as a separate discipline, they view it as a tool for solving specific problems in geography and other fields, which inspires them to learn and apply their knowledge.

8. Integrated learning helps students develop critical thinking skills as they learn the language and analyse complex global issues through the lens of geography. They acquire skills to evaluate different situations and approaches to problem-solving and have the opportunity to compare scientific methods from various countries. This contributes to a deeper understanding of geographical processes and their impact on multiple aspects of life [3, p. 67].

To effectively teach English to geographers, a variety of methods should be employed, including Content and Language Integrated Learning (CLIL), project-based activities, case studies, debates, and role-playing exercises that prepare students for real-world situations. Educators, who play a crucial role in designing and implementing these methods, ensure that they align with the professional activities of future geographers. Using specialised platforms like GIS alongside English language instruction enhances the combination of knowledge and skills. Online courses, video lectures, and webinars conducted by English-speaking experts help students master the language while keeping them informed about current trends in geographical science [2, p.164].

In conclusion, the integrated learning method offers numerous benefits, including the combination of language and professional knowledge, the promotion of critical thinking, increased learning motivation, and expanded career opportunities. This method not only enables students to achieve proficiency in a foreign language but also helps cultivate their professional skills, equipping them to tackle complex global challenges in geography and related areas.

References

1. Lynn H. E. Concept-Based Curriculum and Instruction. Thousand Oaks, Calif.: Corwin Press, 1998. 192 p.
2. Olizko Yu. Mizhdystsyplinarnyi pidkhid yak zasib realizatsii osnovnykh dydaktychnykh pryntsyipiv navchannia. Pedahohichniy dyskurs. 2015. № 18. С. 161-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Opeddysk_2015_18_34. (date of access: 16.04.2025)
3. Zelenska O. P. Mizhdystsyplinarnyi pidkhid do navchannia inozemnoi movy maibutnimy mahistramy-psykholohamy. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Pedahohika, psykholohiia, filosofiia. 2016. №. 253. С. 63-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2016_253_12. (date of access: 20.04.2025).

Тобіаш В. Р.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Закарпатський угорський інститут імені
Ференца Ракоці II, м. Берегово

УДК 81'27:811.111'34

FACTORS INFLUENCING NATIVE LANGUAGE INTERFERENCE IN ENGLISH PRONUNCIATION

This article investigates the major factors impacting native language interference in English pronunciation among second-language learners, with a special emphasis on Hungarian and Ukrainian speakers. Drawing on theoretical frameworks in second language acquisition (SLA), such as Flege's Speech Learning Model and Best's Perceptual Assimilation Model, this article discusses the phonological, cognitive, and sociolinguistic variables that influence the severity and persistence of L1-based pronunciation errors. The results have practical relevance for pronunciation education in EFL settings.

Introduction

Pronunciation is still one of the most enduring and visible indicators of foreign language learning. Even learners with advanced grammatical and lexical skills may retain an accent influenced by their native phonological system. This phenomenon, known as native language interference, occurs when first language (L1) phonetics and phonology impact second language (L2) production and perception. While interference is a normal element of second language learning, its severity and influence vary depending on a number of interacting circumstances.

This article summarises major findings from a larger literature study on native language interference in English pronunciation among Hungarian and Ukrainian learners. The objective is to identify the most important elements influencing pronunciation accuracy and intelligibility in EFL learners.

Linguistic and Phonological Distance

One of the most important indicators of interference is the degree of phonological similarity or divergence between L1 and L2. According to Flege's [5, p. 233–277] Speech Learning Model, students struggle the most with L2 sounds that are phonetically similar but not identical to their L1 categories. For example, Hungarian and Ukrainian lack the English interdental fricatives /θ/ and /ð/, leading to frequent substitutes like [s], [z], or [d]. Furthermore, the absence of the English schwa /ə/ in both languages leads to over-articulation of unstressed syllables and odd rhythms [2,8].

Vowel number and quality are equally challenging. Hungarian identifies vowel length phonetically, but lacks English's tense-lax distinctions, causing misunderstanding

between /ɪ/ and /i:/ or /ʊ/ and /u:/. Ukrainian, with fewer vowel contrasts, has comparable challenges, notably with diphthongs and middle vowels.

Age of Acquisition and Critical Period Effects

Another well-documented impact is age upon acquisition. Learners who begin learning English pronunciation after puberty frequently undergo fossilisation, which is the stabilisation of non-native traits due to decreased brain plasticity [7]. Although adults may still improve pronunciation, their L1 phonological categories are more established, making it more difficult to accurately perceive and produce L2 sounds.

Perception and Noticing

Pronunciation is more than just articulatory precision; it is also about auditory perception. Best's [1] Perceptual Assimilation Model emphasises that students experience L2 sounds via the prism of their L1 categories. If two L2 sounds are absorbed into the same L1 category, learners are unlikely to discriminate between them. This has important consequences for minimum pair perception (e.g., ship vs. sheep) and emphasises the necessity for perceptual-based training.

Instruction and Exposure

The amount and quality of English exposure that students get has an impact on their pronunciation results. Grammar and vocabulary are frequently emphasised in classroom settings, whereas pronunciation is typically overlooked. When pronunciation is taught, it is often restricted to individual sounds rather than being incorporated into meaningful communication [4, p. 379–397]. Learners who have access to native input, such as through study abroad or media immersion, tend to exhibit fewer interference effects.

Furthermore, specific pronunciation teaching, which includes articulatory training and perceptual awareness exercises, may considerably enhance results. Research suggests that targeted training leads to greater intelligibility, even when accentedness continues [3].

Learner Attitudes and Motivation

Finally, psychological elements such as motivation, identity, and self-esteem play an important influence in the persistence of interference. Learners who prioritise native-like pronunciation and have a strong integrative drive are more likely to recognise and rectify faults [6]. In contrast, if accent is not stigmatised in their surroundings, students may not prioritise improvement.

Conclusion

Native language interference in English pronunciation is a multidimensional process influenced by linguistic, cognitive, instructional, and attitudinal variables. While some accent is to be expected in L2 speech, understanding interference patterns—and the elements that support them—might lead to more successful teaching approaches. Addressing perceptual limits, increasing exposure, and incorporating pronunciation training into communicative situations are crucial tactics for Hungarian and Ukrainian learners to overcome the most chronic pronunciation challenges.

References

1. Best, C. T. (1995). A direct realist view of cross-language speech perception. In W. Strange (Ed.), *Speech Perception and Linguistic Experience* (pp. 171–204). York Press.
2. Bezliudnyi, O. (2021). Phonetic difficulties faced by students learning English in the language environment. *Problems of Modern Teacher Training*, (2)24, 29–35. [https://doi.org/10.31499/2307-4914.2\(24\).2021.244174](https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(24).2021.244174).
3. Celce-Murcia, M., Brinton, D. M., & Goodwin, J. M. (2010). *Teaching Pronunciation* (2nd ed.). Cambridge University Press.
4. Derwing, T. M., & Munro, M. J. (2005). Second language accent and pronunciation teaching. *TESOL Quarterly*, 39(3), 379–397.
5. Flege, J. E. (1995). Second language speech learning: Theory, findings, and problems. In W. Strange (Ed.), *Speech Perception and Linguistic Experience*, 233–277.
6. Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Newbury House.
7. Scovel, T. (2000). A critical review of the critical period hypothesis. *Annual Review of Applied Linguistics*, 20, 213–223.
8. Siptár, P., & Törkenczy, M. (2000). *The phonology of Hungarian*. Oxford University Press.

Чижевський Б. Г.,

УДК 316.4:37.01(477)

канд. пед. наук, провідний науковий
співробітник відділу економіки та
управління загальною середньою освітою,
Заслужений працівник освіти України,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

*Аналізуй глобально,
Дій локально,
Захищай свої права
постійно, впевнено,
системно і стійко...*

ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФОРМУЮТЬ ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Особливістю розвитку української сфери освіти в ХХІ сторіччі є участь політиків, законодавців, дипломатів, державних службовців, науковців, освітян, учнів та студентів

в трансатлантичних, атлантичних, міжнародних та європейських науково-освітніх, культурних, спортивних, військових глобальних та локальних подіях, програмах, проектах та процесах з метою забезпечення державного суверенітету, соборності, самодостатності демократичної держави України на тривалий період в просторі і часі.

Україна ввійшла у світлі та потаємні лабіринти глобального шаленого невгамовного світу зі своїми таємницями, загаганками, завданнями та недоречностями, локальними особливостями, нетрадиційними бажаннями які необхідно пізнати, акумуляувати та подолати.

Поняття глобальні трансформація під час філософсько-методологічного забезпечення освітнього процесу різними науками, науковцями, практиками, політиками тлумачиться досить широко й застосовується до всіх типів значущих, вагомих та істотних реформ, модернізацій основних структур та систем суспільства, основною складовою якого є як сфера освіти в цілому, так і заклади освіти зокрема.

Глобальні проблеми – (походить від латинського *globus (terrae)* – куля земна) – у наш час вийшли за межі традиційного тлумачення і включають в собі сукупність життєво важливих проблем людства, від розв’язання яких залежить мирне співжиття народів, націй та держав, подальше існування людства, можливість духовного, соціоекономічного, культурного, технологічного прогресу, розвитку суспільства, реалізації прав, свобод і волевиявлення обдарованої особистості.

Важливим етапом вирішення глобальних та локальних проблем змістом, методами, формами і освітніми технологіями яких є визначення ролі, завдань та підходів глобалістів, планетарних людей, міжнародних кланів, масонів, правозахисників, дисидентів у забезпеченні стабільного, стійкого, гарантованого, довготривалого Миру для демократичної держави Україна та забезпечення добробуту і захисту життя українців.

На Всеукраїнському референдумі, під час всіх президентських і парламентських виборів український народ голосував за стійкий, стабільний, довготривалий, постійний МИР, розвиток, прогрес, творчість, цілісність, рівність, взаємоповагу та єдність.

Більш детального наукового аналізу та пізнання, засвоєння уроків є визначення аспектів чому “володарі світу” не прислухалися, не врахували звернення, клопотання, вимоги та висновки нобелівських лауреатів, класиків мистецтва, драматургії і літератури, експертів, науковців, наприклад: звернення до представників та керманичів Єдиного Європейського Двору (королів, кайзерів, цісарів, принців, лордів, царів), фактично до кровних родичі про припинення першої світової бойні з урахуванням також і того, що воїни-представники різних народів браталися на фронтах всупереч політичним закликам глобалістів-капіталістів-масонів та їхніх слуг стосовно проведення війни

до переможного кінця; недопущення розробки та поширення зброї масового знищення; врахування думки просвітителів, інтелектуалів, які все своє творче життя закликали ЧОЛОВІКА до СОКИРИ, а коли він підняв сокиру вони не пізнали його тому, що він втратив людську сутність та подобу; не застосовувати засоби масової інформації, соціальні мережі, Інтернет ресурси, штучний інтелект у антидуховних, військових та психологічних цілях, руйнівна сила яких набагато більша ніж застосування зброї масового враження?

Український народ має також встановити правду, чому були відхилені висновки демократичних політиків, експертів, консультантів про недоцільність втягування волелюбного миролюбного народу Центральної Європи, нетральної демократичної держави в чужі брудні ігри? Як сталося так, що зовнішні та внутрішні глобалісти розграбували суверенну державу та працьовитий, багатий, миролюбний, щирий, відкритий народ (завдяки підказки та сприяння глобалістів в офшорах "ховаються" українські кошти у сумі більше 56 трлн. доларів), довели український народ до злиднів та жебратства, а у час фінансової та економічної кризи втягнули українців, особливо жінок, під маркою привабливих програм працевлаштування за кордоном, в рабство у тому числі сексуальне від Нью-Йорка до Шанхаю, від Лондона до Кейптауну та пихато насміхаються на тими кого захопили в рабство, сноби вередливо та з претензіями ставляться до щиросердних старань й результатів праці, особливо, українських жінок та принижують їх, доводять до сліз, зневажливо ставлять до української кухні, у тому числі до вареників та українського борщу, культура приготування якого у липні 2022 року визнали об'єктом нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО у той час як такий статус також мають тільки французька парфумерія, індійська йога та бразильська капоейра?

У той же час українському суспільству нав'язані технології: зниження якості, змісту та стандарту освіти, що мають страшнішу руйнівну силу ніж зброя масового знищення; розвію та розбудови внаслідок яких українським політикам затьмарило розум, скували та притупили совість, заблокували силу і волю, відбили пам'ять, загальмували доброчинність; знищення української інтелігенції, закриття Шкіл та трансформування творчої обдарованої особистості у маленького українця із яким можна не рахуватися. Це призвело до того, що українські політики і народні депутати після входження у коридори влади забувають свою клятву вірно, чесно та безкорисливо служити українському народу, формувати і розвивати середній клас основним осередком якого є науковці, освітяни, інженери, технологи, умільці та захищати і обороняти українців і українство.

Чому український народ став полігоном для удосконалення руйнівних технологій "Разом у грі, разом на війні", яку вивели на рівень "Гра на нервах" в часі і просторі 19-30 кратним установці 4 та підняли на щит – "Гра запалює серце"; "Готуємо до будь-якого сценарію"?

Під гаслом "Ніколи – Нізащо" представники Корпусу Миру та експерти програми "Партнерство за ради Миру" представили українському народу "інноваційні" технології, наприклад – "Як повісити людину?", "Як вбити людину шість разів?" та установчі лекції, на тему "Ви маєте право вбивати – впродовж дня, – тижня, – місяця ...???". На початку дев'яностих років ХХ сторіччя полосато-зіркові генерали надіслали на Україну чорних шуляків, щоб загальмувати творчу співпрацю науковців і освітян із Європейськими країнами та структурами Європейського співтовариства та навчили агентів-змін, наприклад, ножицями різати стратегічні документи з метою недопущення їх втілення та реалізації, а також нав'язали чорних танцюристів, які затьмарюють духовну чистоту стратегічних планів і проєктів державотворення демократичної України. Будівництво відкритого суспільства, у тому числі у сфері науки і освіти, призвело до того, що посланці, візитери глобалістів, щодо започаткування тих-чи інших проєктів і програм мають повну інформацію, фотографії, персональні дані українців (тільки один працівник відомства 7 раз продав персональні дані усіх українців і придбав собі 12 квартир), яких вони будуть "толерантно навчати" та "демократично повчати" застосовуючи технології дзеркального управління, "хаотичного" управління, скритого управління. Український народ всупереч його волі та бажанню затягли на всіх рівнях у "Гру без правил" і самими незахищеними стали діти, учні, студенти, учителі, вчені. Тому не варто старатися догоджати та сподобатися капіталістам, їхнім посланням (вони дуже зайняті тим, що "ощаслиблюють" усіх жителів планети) та кидати їм під ного свої багатства, надра, результати праведної, щиросердної, добросовісної праці, свою інтелектуальну власність, честь і гідність – вони того не вартують і не заслуговують. Це також видно і по тому, що з насмішками, пихато в комфортабельному вагоні представник глобалістів-капіталістів-масонів підтвердив їхню зацікавленість, розробку та причетність до реалізації в Україні програми саморуйнування, самознищення українського народу згідно технології змін, наполягаючи на тому та бундючно заявив, що для слов'ян найкращий "подарунок" – війна тому, що "Війна це батько змін" та започаткував систему багатократного вистрілу й попадання в слов'янське серце. Нам необхідно дослідити та встановити, що намагають сховати глобалісти-капіталісти-масони у війні, в українських руїнах, в безвинно пролитій крові, бідах, трагедіях, лихах,

смертях людей, особливо, дітей, молодів, жінок та людей похилого віку та які конфлікти, трагедії катастрофи готують для українського народу та чому глобалісти переступили через позицію українського філософа – кров не водиця і проливатися їй не годиться.

Очевидно нам необхідно більш відповідальніше ставитися до української мудрості, наприклад, "Хто часто міняє – той щастя немає", прислухатися до порад колоніальних народів та представників східної філософії – "Зичим нашим ворогам жити в епоху змін". Варто також врахувати застереження українських філософів, режисерів, драматургів, акторів, які попереджали, що "є у революції початок та немає у революції кінця", "є у війни початок та немає у війни кінця" та зробити все можливе, щоб в Україні ніколи не було ні революцій, ні війн, а панували всеосяжний, бажаний МИР, Любов, Богатство, гармонія, розвиток, прогрес, щастя.

Ми маємо подумати і над тим, як так сталося, що за допомогою трансформування відкритості, "політичної волі" та реалізації науково-освітніх програм і проєктів в державі створені такі "демократичні" умови коли український народ вимушений терпіти посланців глобалістів з установкою "куля в лоб", які демонструють себе-великих та неперевершених "мрійниками-фанатиками-негідниками" та "за літературними сценаріями" фанатично, романтичне та безжалісно спрямовують стріли смерті в українські серця, в серця незахищених дітей, молодів та без перешкод здійснюють нові заготовки "безпеки", тобто підготовки нового пекла, провокацій, конфліктів, протиріч, катастроф для українців.

Нам також варто уважніше поставитися до того "Чому сльози, трагедія, біда, горе, кров палестинців викликають у глобалістів-капіталістів насміхання, сміх і радість?" та які чергові провокації, конфлікти готуються глобалістами-капіталістами, взявши під приціл Україну та особливо Дніпропетровську, Кіровоградську, Миколаївську, Одеську, Херсонську області.

Війна стимулює нас усвідомити, що усі біди, трагедії, катастрофи йдуть від бездуховності, нелюбові, відсутності смиренності та якісного навчання, самоосвіти, виховання та самовиховання творчої обдарованої особистості впродовж життя. Розвиток та прогрес не терплять самозаспокоєння, розслаблення, спрощення. Маємо більш уважніше поставитися до того, "Чому зарубіжні міністри освіти звітуючи про завершення реформ констатують про те, що вони перейшли на підручники Ландау, його колег або їхні аналоги" та стверджують і реалізують програми, проєкти, програми за напрямками "Хто читає, аналізує, розвиває класичну літературу, той буде керувати тими, які

бездумно та постійно перебувають в віртуальному просторі, соціальних мережах, прихильно та без застережень ставляться до особливостей та можливостей штучного інтелекту?"

Цифрова та електронна ейфорія суперечить сучасній практиці та тенденціям провідних держав світу та Європи про обмеження на законодавчому рівні використання смартфонів та мобільних телефонів, доступу учнів, особливо дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, до соціальних та електронних мереж, інтернету, використання можливостей штучного інтелекту, створюючи школи, класи в яких учні навчаються тільки за підручниками на друкованій основі, забезпечуючи широкоаспектний розвиток їхнього мислення, поміркованості, виваження, запам'ятовування та усвідомлення інформації. Науковці, учителі, психологи звертають увагу також на нову глобальну проблему зміни динаміки, специфіки, закономірностей та гармонії розвитку мізків, розуму та біолого-фізіологічного тіла у зв'язку із раннім та непідготовленим зануренням дітей у великі обсяги площинної електронної інформації.

Зміст освіти має засвідчувати також про те, що історія розвитку людства довела та підтвердила, що глобалісти-капіталісти є мрійниками "золотого мільярду", і саме тому вони ненаситні, жадібні, безжалісні, жорстокі нелюди, їхні думки, помисли, бажання темні та чорні, вони не гідні, не варті не заслуховують на захоплення, повагу, прихильність, їхні руки в крові, а вони купаються і отримують задоволення в людському горі. При наявності таких "цивілізованих", "демократичних" дійств важко спростувати та заперечувати твердження про те, що жорстоке, цинічне, безсердечне, лукаве зло наділо одяг та маску Правди та кочує й ходить по Землі. У наш час все частіше доводиться чути від українського народу запитання: "Коли над нами перестануть знущатися?".

Очевидно, саме тому українці називають сучасних глобалістичних лідерів істотами без розуму, пам'яті, душі, серця, честі і гальм. Вони не змогли подорослішати і говорять про мир, рівне партнерство, захист, оборону, але забули, не знають і не хочуть їх забезпечити, гарантувати та намагаються привити на нав'язати під вій сирен, вибухи бомб і ракет, руїни, під-час криків, стонів помираючих дітей, матерів, людей похилого віку, воїнів, "дипломатичними" методами, лукавими планами у тиші, під шепіт маклерів привласнити українські багатства, коштовності, цінності, гроші, землі, воду, надра, корисні копалини.

Земля, надра, вода дана українському народу, українським дітям Богом і ніхто не має права їх на них зазіхати та привласнювати. А завдання науки і освіти навчити підростаюче молоде покоління сумлінно працювати на українській землі та чесно і добросовісно виконувати волю Бога.

Отже, в 20-х роках XXI сторіччя на території України акумулювалися глобальні та локальні трансформації які проектується перш за все у сферу освіти та порушують права, свободи і волю учасників освітнього процесу

З метою визначення механізмів управління трансформаційними процесами можна виділити такі критерії визначення глобальних і локальних проблем:

- глобальні та локальні проблеми які повністю або частково зачіпають інтереси людства в цілому, певної спільноти та кожної окремої людини зокрема;
- глобальний та локальний характер таких проблем визначається тим, що у разі їх не вирішення людству, окремій людині або групі людей загрожує регрес, деградація або навіть загибель;
- вирішення глобальних та локальних проблем вимагає застосування колективних зусиль всіх держав та народів світу, законодавців, політиків, керівників, державних службовців, науковців, освітян, фахівців та спеціалістів – особистостей з гуманними та демократичними лідерськими якостями та характеристиками.

Глобальні та локальні проблеми мають яскраво виражений фінансовий, економічний та кадровий аспекти. Локальні проблеми можуть стати глобальними, а також глобальні проблеми можуть стати локальними (наприклад, замах на Франца Фердинанда, наступника австро-угорського престолу, а через кілька тижнів Австро-Угорщина оголосила війну Сербії, звинувачуючи її в причетності до замаху, так розпочалася перша світова війна; СС разом з німецькими військовими інсценували напад на німецьку радіостанцію на основі чого німці звинуватили в цьому нападі поляків, а Гітлер використав цю подію, щоб розпочати проти Польщі кампанію "у відповідь" - це призвело до початку другої світової війни?; Чорнобильська катастрофа – радіоактивне забруднення ряду країн Європи та світу). Вони становлять загрозу життю людей, укладеному способу життя (бойки, гуцули, караїми, кримчаки, лемки, роми, русини), впливають на реалізацію рівних прав, свобод, волевиявлення людей, стан їхньої життєдіяльності, захищеності, а також на структуру відтворення, на динаміку економічних процесів, на пошуки ефективних форм і методів управління. Успішне вивчення глобальних проблем можливе лише в рамках систематизації, класифікації, аналізу всієї інфраструктури місцевого та світового господарства, а також фінансового захисту, забезпечення та врегулювання.

Ми не маємо права забувати і зобов'язані зберегти пам'ять наступним поколінням, що в результаті забаганок глобалісті-капіталістів та банкірів у першу світову війну загинуло 1,5 млн., а поранено 1,2 млн. українців, територія зруйновано, а на врожай накладено контрибуцію, у другу світову війну загинуло

8 млн. українців, територія зруйнована. У роки держаного суверенітету в результаті гібридної війни з України було витягнуто більше 100 трлн. доларів, золото Полуботка глобалісти-капіталісти-масони привласнили і віддавати Україні не збираються, а в у результаті російсько-української війни завдано руйнувань і втрат на більше ніж 500 млрд. доларів, на голови, фактично, українських дітей нав'язано борг більше 7 трлн. дол. У полі зору має бути також і те, що у 1991 років українці отримували чотири платіжки за комунальні послуги, споживання електричної енергії, газу, користування телефоном (4 квитанції), а з 2015 року нам до сплати надсилають немислимі та гіперболізовані платіжки за комунальні послуги, електричну енергію, газ (2), телефон представляючи на обов'язкову оплату не менше 12 (?) квитанцій і це без врахування оплати за мобільний телефон, мобільний зв'язок, комп'ютери, ноутбуки, смартфони, обслуговування та доступу до інтернету при мізерних, злидєнних, жалюгідних заробітних платах в зоні гуманітарної катастрофи. Більша частина цих коштів осідає в карманах олігархів та їхніх прихильників з подвійним, потрійним та багатократним громадянством та обличчям, які "демократично", "добровільно", "невимушено" для власного добробуту та вільного переміщення і перебування щедро поповнюють кармани глобалістів-капіталістів-масонів та виконують їхні забаганки. Один із Президентів України заявив, що за свободу необхідно платити, то було б добре і правильно озвучити скільки українці змушені віддавати в кишені "демократичних", "цивілізованих" глобалістів та місцевих панків своїх коштів та коштів своїх дітей.

Саме тому на порядку денному є глобальна проблема правової, економічної та фінансової грамотності, поінформованості, а отже, навчання і виховання українців системам захисту, оборони, у тому числі технологічної, інтелектуальної, економічної, фінансової, майнової, інформаційної усіх вікових категорій.

Під час управління трансформаційними процесами у сфері освіти необхідно враховувати, що незважаючи на всю різноманітність глобальних та локальних проблем, вони мають загальну специфіку, що виділяє їх на фоні інших проблем світової та місцевої економіки. Специфіка глобальних та локальних проблем полягає в наявності ряду спільних рис:

1) кожна з проблем і всі разом принципово важливі для майбутнього особи, спільноти, суспільства, держави, людства. Затримка з їх вирішенням являє собою смертельну загрозу життєдіяльності людей, цивілізації або деградацію умов проживання людей і виробничої діяльності в спільноті, регіоні, державі, на Землі;

2) у них проявляється поглиблення і ускладнення логістичних, світогосподарських й культурно-інформаційних зв'язків та інтернаціоналізація інших суспільних процесів в спільноті, регіоні, державі, на Землі;

3) їх розв'язання можливе лише за умови об'єднання та консолідації зусиль творчо обдарованих особистостей, фахівців, спеціалістів та усіх держав, народів і націй. Знайти демократичне рішення глобальних та локальних проблем – значить забезпечити умови виживання, життєздатності та життєтворчості окремих людей, всіх племен, народностей, народів, націй і подальший розвиток цивілізації.

За походженням, характером і способам вирішення глобальні та локальні проблеми класифікуються на такі чотири групи.

До першої групи належить проблема примирення людини, народу, нації, суспільства, людства з Богом. Символом примирення та нагадуванням якого є веселка.

У 1998 році в рамках проекту Ради Європи "Середня освіта для Європи" в Страсбурзі під час роботи конференції на тему "Ключові компетентності" на дворі була гроза, а після неї зійшла після веселки і всі учасники конференції не чекаючи команди піднялися і зааплодували. Чи можлива така ж реакція учасників наших конференцій? Чи дієво ми реагуємо на позицію наших воїнів, що на фронті не віруючих немає та на їхні прохання – "Молиться за нас"? Що мають зробити педагогічні колективи, школа, сім'я, родина, щоб повсюдно звучала православна молитва, особливо найсильніша материнська молитва?

Український народ турбує – чому зранку і ввечері перестали звучати на каналах та частотах українського радіо молитви на захист українського народу, України.

Ми не завжди вдумуємося в Слова, оцінюємо їхню місію, роль, значення та вплив на майбутнє людини, народу, держави. Саме тому нам необхідно переглянути, переосмислити, наприклад, застереження Пилипа Орлика:

"В ім'я Отця і Сина і Святого Духа, Бога в Трійці Святій славимо його.

Нехай залишиться на вікопомну славу і пам'ятку Війська Запорізького і всього народу малоросійського.

Дивний і незбагнений у долях своїх Бог, милосердний у довготерпінні, справедливий у покаранні, як завжди, від початку світу, на праведному мірилі правосуддя свого – одні держави і народи возвеличує, а інші за гріхи і беззаконня – упокорює, одні поневолює, інші – звільняє, одні підвищує, інші – понижує. Так і стародавній хоробрий козацький народ..."[9].

У нас час не тільки українці мають змогу побачити, вивчити, усвідомити, що багато положень Конституції Пилипа Орлика є на часі та актуальними й нині.

Український народ, українська педагогіка, враховуючи трагічні сторінки нашої історії вистраждали кров'ю трансформаційну формула: "Май Бога в серці – філософія серця – пізнай у собі людину – серце віддаю дітям".

Україна має науковців, педагогів, освітян світового рівня: М. Амосов, Є. Березняк, Г. Ващенко, В. Вернадський, В. Глушко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов,

О. Захаренко, І. Зязюн, А. Макаренко, І. Огієнко, Б. Патон, М. Пирогов, Пирогов, В. Ремесло, С. Русова, О. Савченко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Д. Чижевський, М. Ярмаченко та інші.

Подальшого розвитку потребує вистражданий філософсько-методологічний, науково-культурний, просвітницький, життєстійкий проєкт, модель, програма, формула "Школа-родина", що потребує розвитку в якості і параметрах "Мій Дім – моя Фортеця; Моя Школа – мій Дім".

До другої групи належать проблеми, які виникають у сфері взаємодії природи і суспільства (надійне забезпечення людства сировиною, енергією, продовольством тощо, збереження природного навколишнього середовища, освоєння ресурсів Світового океану, оволодіння космічним простором).

Третя група – це проблеми соціально-економічних і воєнно-політичних відносин, а саме: відносини між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються; відносини між розвинутими країнами і постсоціалістичними країнами та державами різних соціально-економічних устоїв, подолання економічної відсталості багатьох країн, проблеми роззброєння і збереження миру, локальні, регіональні та міжнародні кризи.

Четверта група охоплює проблеми, пов'язані з розвитком людини, забезпеченням її майбутнього, зростанням народонаселення, боротьбою із безгрошів'ям, зубожінням, голодом, хворобами, наркоманією, локальною і глобальною корупцією тощо.

Глобальні проблеми відрізняються загальнопланетарним характером, пов'язані з життєвими інтересами народів усіх країн незалежно від їх соціального ладу, рівня економічної зрілості, географічного положення і можуть бути вирішені шляхом взаємодії, взаєморозуміння, рівності та взаємоповаги всіх держав.

Їх невирішеність породжує загрозу для майбутнього всіх людей. Наприклад, науково-технічна революція призвела до небаченого розвитку засобів розрухи і військової справи. Людина виявилась здатною знищити все живе на планеті. Накопичених військових арсеналів, як вважають учені, достатньо для того, щоб знищити 58 млрд осіб, або в 9,7 раза більше ніж живе людей на землі.

Для українського суспільства важлива класифікація глобальних та локальних проблем саме у політичній площині, адже у політологічній науці немає єдиної думки щодо класифікації глобальних проблем сучасності, а тому назвемо найбільш поширені, а саме:

1. Глобальні проблеми, пов'язані із волевиявленням українського народу та відповіддю на запитання "Чому кандидати в президенти України, народні депутати України після обрання та отримання відповідного статусу і

повноважень не дотримуються Конституції України та обов'язків і не забезпечують виконання, реалізацію свої передвиборчих обіцянок?"

2. Глобальні проблеми, пов'язані із сферою міжнародних відносин (зростання військових конфліктів в різних регіонах планети; економічна, культурно-освітня, медичної відсталість слаборозвинених країн та інші);

3. Глобальні політичні проблеми (поширення тероризму, низька ефективність політичних систем забезпечення міжнародної безпеки ООН, ОБСЄ тощо)

4. Глобальні проблеми типу "людина-суспільство" (демографічна, продовольча; поширення найнебезпечніших захворювань, злочинності, наркоманії, інших негативних соціальних явищ);

5. Глобальні проблеми типу „суспільство-природа” (екологічні, енергетичні, сировинні, кліматичні тощо).

6. Глобальними проблемами українського народу стали проблеми виживання, достатку, народження дітей та захист і збереження і захист житла (квартир, будинків), життя людей, забезпечення та збереження МИРУ в душі, сім'ї, родині, народі/нації, країні, народами й націями, світі, між Богом і людьми

Глобальні та локальні проблеми – це всезагальні проблеми, що відзначаються загальнопланетарним за своїми масштабами і значенням характером, пов'язані з життєвими інтересами народів усіх країн, становлять загрозу життю для всього людства, окремих націй і народів, спільнот, людей і можуть бути вирішені спільними діями всіх країн світу. Тому потребує переосмислення та відновлення система підготовки резерву керівних кадрів на всіх рівнях і починати необхідно із школи, адже українській освіті відома практика, закономірності і методика підготовки керівників шкіл. Особливо в наш час у період дефіциту кадрів ми переконалися, що є незамінимі – особистості-керівники, лідери своєї справи, фахівці, спеціалісти, науковці. Саме сфера освіта зобов'язана підготувати підростаюче покоління до розв'язання, вирішення наступних проблем, завдань і викликів які порушуються перед обдарованою творчою особистістю, соціальним правовим рівноправним людським суспільством рівних можливостей, демократичною державою.

Глобальні та локальні (Карпатського регіону, Дунаю, Азовського моря, Чорного моря, Середземного моря, регіону трьох морів, а також Слобожанщини і Гуцульщини, Бессарабії, Буковини, Полісся, Степу) проблеми відображають суттєві негаразди, що охоплюють економічну, енергетичну, демографічну, соціальну, екологічну та інші сфери українського суспільства та людського існування. Вони зачіпають людське життя не лише в певних регіонах світу, а мають планетарний характер.

Серед глобальних проблем найчастіше фігурують фінансова нестабільність, сировинна, вода, повітря, продовольча, екологічна, демографічна, енергетична, проблеми миру та роззброєння, подолання голоду, бідності та відсталості, які не нові для людства. З розвитком людської цивілізації можуть виникати і вже виникають нові глобальні проблеми, наприклад проблема захищеності людини в умовах розвитку соціальних, Інтернет мереж, поширення цифрових технологій та використання можливостей штучного інтелекту.

Саме тому глобального і локального значення набуває проблема управління трансформаційними процесами у сфері освіти яка охоплює та зачіпає інтереси всього українського народу. Глобальною катастрофою для українців є припинення фінансування закладів загальної середньої освіти з наповнюваністю 25, 40/45, 60, 100 учнів і це в умовах коли їхні батьки є справними платниками податків.

Трансформація закладу загальної середньої освіти визначається як перетворення, оновлення, модернізація школи як цілісного духовно-морального, науково-освітнього, культурного, спортивно-оздоровчого, інформаційного соціального інституту й структури, що з часом супроводжуються їхньою циклічною (4, 5, 3/9-12 років) докорінною реорганізацією та реформуванням. Важливим є розуміння того, що поняття трансформація визначається також як перетворення, модернізація, реорганізація закладів освіти з метою сприяння розвитку учасників освітнього процесу, що забезпечує зростання знань, компетентностей, професіоналізму дітей, учнів, учителів та утвердження світлих, добродійних переконань, стабільності та стійкості, сповідування та захист класичних ортодоксальних духовних цінностей, встановлення правди, усвідомлення Істини, утвердження та зміцнення авторитету, статусу, значення та впливу школи на процеси і динаміку життєдіяльності особистості та гармонійного співжиття, праведної, щиросердної співпраці в колективі, спільноті, сім'ї, суспільстві, державі, економіці.

Особливе місце і роль у житті особи, спільноти, суспільства, держави належить управлінським трансформаціям.

Управлінськими трансформаціями закладу загальної середньої освіти називають докорінне перетворення, оновлення, модернізація стандарту, форми та змісту управлінської системи, досягнення нового позитивного кількісного та якісного стану її організації та функціонування, а також перехід до демократично-колегіальних принципів, методів та форм управління в центрі якого є творча здібна, обдарована, талановита особистість із своїми правами, волевиявленнями, обов'язками, задатками, якостями, бажаннями та потребами. Основним шляхом трансформацій системи державно-суспільного управління школою вважається проведення відповідних модернізацій, реорганізацій,

реформ наслідком яких є перетворення, обрізання гріха, гріховності, гріхопадіння та злоби, очищення душі, думок, серця і тіла, оновлення, реорганізація певного суб'єкта та/або об'єкта, що сприяє їхньому зростанню, розвитку та забезпеченню еволюційного динамічного переміщення, переходу у новий якісно вищий рівень та/або стан, тобто його гармонійну трансформацію.

Під час розв'язання проблем управлінських трансформацій необхідно враховувати, що терміном "глобальні трансформації" позначаються найважливіші і настійні проблеми Всесвіту, космічні, ноосферні, загальнопланетарні проблеми сучасної епохи, що торкаються як людства в цілому, так і конкретного суспільства, народу/нації, спільноти, особистості зокрема.

Серед них:

- запобігання світових та локальних пандемій, епідемій, конфліктів, катастроф, воєн у тому числі й воєн із застосування ядерної, біологічної, хімічної, інформаційної, психологічної зброї масового враження;

- подолання зростаючого розриву в рівні інтелектуального, технологічного, економічного і культурного розвитку між розвинутими індустріальними країнами і країнами, що розвиваються, усунення фінансової нестабільності, економічної відсталості, голоду, злиднів і неписьменності, втрат, розривів;

- забезпечення подальшого духовно-морального, інтелектуального, технологічного, економічного розвитку як людства, так конкретної суверенної, самостійної, самодостатньої держави, спільноти/об'єднання, обдарованої особистості необхідними для цього природними ресурсами;

- подолання екологічної кризи, кліматичної та фінансової нестабільності, соціальної нерівності;

- припинення "демографічного вибуху" у країнах, що розвиваються, і демографічної кризи та катастрофи в Європі та Україні через: фінансову, економічну нестабільність, наявності відсутності впевненості у завтрашній день, втраті суті та смислу буття і життя, більш прагматичне, неприродне та раціональне регулювання народжуваності та завчасне припинення вагітності;

- своєчасне передбачення і запобігання негативних наслідків науково-технічної та інформаційної революцій, поширення та використання можливостей штучного інтелекту;

- стримування міжнародного тероризму, екстремізму, корупції, поширення наркоманії, алкоголізму і СНІДу;

- вирішення поставлених сучасною епохою проблем освіти і соціального забезпечення, культурної спадщини й духовних та моральних цінностей та ін.

Основні глобальні й локальні проблеми породила та створила людина своєю жадібністю, ненажерливістю, невгомністю, гординею, бездуховністю,

незнанням та невихованістю. Саме тому глобальною й локальною проблемою творчої обдарованої особистості, сім'ї/родини, спільноти, суспільства, демократичної держави є навчання і виховання, самоосвіти й самовиховання, розвитку і саморозвитку впродовж всього життя.

При цьому головне - не упорядкування списку проблем, а виявлення їх коренів, причин, походження, характеру й особливостей і, насамперед - пошук науково обґрунтованих і реалістичних у практичному відношенні шляхів їх вирішення.

Будучи наслідком (а не простою сумою) всього попереднього історичного розвитку людства, глобальні та локальні проблеми виступають як специфічне породження саме сучасної епохи, як наслідок остаточного не вирішення глобальних і локальних проблем попередніми поколіннями, неприпустимої соціальної нерівномірності без наявності та можливості фінансового, інтелектуального, технологічного, економічного, політичного, науково-технічного, екологічного і культурного розвитку в умовах якісно нової, своєрідної історичної ситуації.

Всі глобальні та локальні проблеми сучасності взаємозалежні, взаємозумовлені, й ізольоване їх вирішення неможливе. Забезпечення подальшого економічного розвитку природними ресурсами необхідно передбачає запобігання зростаючого забруднення навколишнього середовища, оскільки це веде до екологічної катастрофи. Тому ці проблеми і називаються екологічними, і часто розглядаються як дві сторони однієї екологічної проблеми.

Глобальні та локальні проблеми характеризуються певною "ієрархією", тобто пріоритетністю одних з них стосовно інших, їхньою співвідпорядкованістю. Без'ядерний, ненасильницький світ є не тільки є вищою соціальною цінністю, але й необхідною попередньою умовою вирішення всіх інших глобальних та локальних проблем. Адже приведення в дію всього 5% нині існуючого в світі ядерного потенціалу достатньо, щоб трапилася непоправна екологічна катастрофа.

Дати реальне уявлення підростаючому поколінню про майбутнє - найважливіше завдання науки і освіти. Реалізувати його можливо, лише виходячи з принципів, на яких взагалі тримається весь фундамент наукового знання.

Мова йде, насамперед, про принцип об'єктивності, правди та Істинності що передбачає:

- сувору відповідність висновків вихідним передумовам та перевіреним, достовірним джерелам;
- доказовий системний та комплексний науковий аналіз реальності без яких-небудь суб'єктивних доповнень до неї;
- знання певних законів, закономірностей, принципів, етапів та тенденцій історичного розвитку спільноти, суспільства та обдарованої особистості.

Проектування та планування майбутнього на основі визначення законів, закономірностей, принципів та етапів особистісного та суспільного розвитку з

урахуванням їх неминучого розвитку, зростання й збагачення в ході історичного процесу й означає наукове передбачення майбутнього. Серед основних із відзначених закономірностей, як вважають дослідники, які спираються на еволюційну діалектику, - необоротність соціального прогресу в масштабах всесвітньої історії, зростання темпів поступального розвитку людського суспільства та ролі творчої обдарованої особистості з лідерськими якостями в отриманні бажаного результату та забезпеченні Миру, гармонії, консолідації, єдності, життєстійкості.

Швидкість і радикальність соціального оновлення - результат зростання ролі енергетичної сили народних мас в історії. Адже, за даними вчених, у період неоліту населення Землі становило усього близько 25 млн. осіб, на початку нашої ери - біля 250 млн., на початку XIX сторіччя - 1 млрд., а зараз - понад 7 млрд. осіб. В Україні же в 1990 році проживало більше 52 млн. населення, а у даний час понад 29 млн. чол.

Проте не тільки зростання чи скорочення чисельності населення є причиною прискорення соціального прогресу. За даними науковців на планеті Земля в достатку може проживати за одними розрахунками 29 млрд. населення, а за іншими 50 млрд. населення.

Соціально-економічний, технологічний прогрес є кумулятивним наслідком, сукупністю багатьох об'єктивних чинників - розкріпачення особистості та збільшення ступеню її гарантованих прав і свободи, накопичення наукових знань, зростання інтелектуального потенціалу, технічної могутності, інтерналізація соціально-економічних зв'язків, політичних і культурних процесів. Все це й привело до того, що за насиченістю політичними подіями й соціальними перетвореннями, економічними й технологічними нововведеннями, за інтенсивністю міжнародного обміну діяльністю в сфері науки й культури кожен рік кінця XX сторіччя дорівнює 10-ти в XIX сторіччі, 100 у середньовіччі й античності, 1000 у глибокій давнині.

В оцінці майбутнього слід розрізняти підходи представників філософії соціального песимізму і філософії соціального оптимізму. Представники філософії соціального песимізму вважають, що існує "межа росту" для людського суспільства. Для цього є підстави: виснажуються запаси корисних копалин, швидке зростання населення Землі загострює проблему харчування тощо.

Проте такий прогноз заперечують представники філософії соціального оптимізму, вважаючи, що їхні опоненти формально поширюють на майбутнє сучасні тенденції економічного, науково-технічного і демографічного зростання, відмовляючись враховувати, що накопичення кількісних перетворень не може не супроводжуватися перериванням поступовості, стрибками, докорінними якісними еволюційними динамічними процесами.

Потрібно пам'ятати, що кількісне зростання і розвиток у природі і в суспільстві - аж ніяк не тотожні процеси. Удосконалення знарядь праці і методів виробництва постійно розширюють рамки економічного зростання, а технологічні революції створюють цілком нові, невідомі до того сфери економічної діяльності, не тільки примножують уже відомі природні ресурси, роблячи їх доступними для практичного використання, але й перетворюють у ресурс суспільного розвитку те, що колись ним не було.

Саме існування "межі знань і зростання" є необхідною передумовою для розвитку на основі наукових знань, наукової свідомості, наукового світогляду, наукового мислення та критичного сприйняття та самообмеження до доступу, оцінки та використання будь-якої інформації. Обдарована особистість з наявністю духовно-моральних цінностей, науковими знаннями, науковим мисленням, науковою свідомістю, науковим світоглядом, відпрацьованими практичними вміннями і навичками, компетентностями – самодостатня, захищена і озброєна. Адже якби не було межі для полювання і збирання, на тисячоліття затримався би перехід людини до землеробства і скотарства. Якби не було межі для людської пам'яті і фізичних обмежень в усній комунікації між людьми, сповільнився б винахід писемності і друкарства, розвиток технічних засобів комунікації.

Якби не було межі запасів деревного вугілля, сповільнився б перехід до використання мінерального палива. Якби не було межі у проведенні подумки і на папері математичних операцій, затрималося б створення комп'ютерів. Немає підстав боятися уповільнення соціального прогресу і через уявну психічну і розумову нездатність людини засвоїти і витримати зростаючий потік нових знань і пристосуватися до всякого роду нововведень у суспільстві. Людська пам'ять здатна вмістити приблизно 10 млрд. біт інформації (тобто бажаних 500 багатотомних "Сучасної української енциклопедій" та спеціальних профільних енциклопедій які ще необхідно написати і надрукувати). Крім того, будуть відкриті й інші можливості.

Наперед встановленого майбутнього не існує. Люди нездатні змінити своє минуле, оскільки свобода, якою володіли минулі покоління, вже перетворилася для наступних поколінь у реальну дійсність, в історичну необхідність, із якою не можна не рахуватись. Майбутнє ж - це сфера реальних можливостей, серед яких є більш-менш ймовірні. І суспільний розвиток не застрахований від лабіринтів, спіралей, кроків убік і навіть від назадніх рухів.

Оновлення, очищення, що відбуваються сьогодні у світі, - важливий крок на шляху переходу людства до нової цивілізації, що може бути сформована на шляхах вирішення глобальних та локальних проблем. Ця нова цивілізація

майбутнього, на думку вчених, ліквідує відчуженість людини від Бога, людини від людини, суспільства, держави, природи та від продуктів праці, покладе кінець розподілу людства на антагоністичні класи і соціальні групи, створить реальні умови для його самопізнання і вільного самооб'єднання на принципах демократичного гуманізму.

Цивілізація побудована на основі дотримання та єдності духовних, моральних (натуральних) – (Любові, Прощення, Богатства, Духовного помноження, бумерангу), природніх (ЄДНОСТІ та боротьби протилежностей, цілісності та гармонії кількості та якості, заперечення – заперечення), юридичних законів (освітніх, економічних, соціальних, інтелектуальної власності, захисту, оборони) у тенденціях свого розвитку являє собою якісно новий щабель у розвитку людини і людських спільнот, суверенних, самодостатніх демократичних держав побудованих на основі ортодоксальних, класичних духовно-моральних цінностей соціального правового людського суспільства рівних можливостей.

Завдяки Божій волі засобами сфери науки і освіти будується глибока, цілісна, потужна та міцна демократична держава Україна за допомогою глибинного управління та на основі соціального правового рівноправного людського суспільства рівних свобод та можливостей. Зірка щастя падає в руки тим хто звіряє свої плани з волею Бога, щиросердно, праведно працює і ніколи не опускає руки.

Сила і життєздатність людського суспільства у єднанні з Богом. Це повинно бути демократичне, гармонійне суспільство з людським обличчям правди, Істини в якому провідними пріоритетами є: БОГ, сім'я/родина, праведна та щиросердна праця де творча обдарована особистість, її права, свободи мають бути центром усіх відносин, а воля людини відповідати волі Бога.

Слава Богу за все!

Слава Ісусу Христу!

Боже благослови Україну!

Хай живе Україна!

Хай прийде МИР на нашу Землю.

Список використаних джерел

1. Святе письмо старого і нового завіту / переклад П.О. Куліша, І.С. Левіцького і Пулюя Київ, Українське біблійське товариство, 2003. – с. 859, 255.
2. БІБЛІЯ або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / Переклад проф. Івана Огієнка, Українське біблійське товариство, 2013. с. 1229.
3. Молитви до святих на всяку життєву потребу до якого святого і в яких випадках слід молитися / Парафія свв. мцц. Віри, Надії, Любові та їх матері Софії УПЦ КП. Рівне, 2007р. с. 140.

4. МОЛИТВИ за УКРАЇНУ та слова надії / Надруковано в межах Ініціативи“Християни для України”. с. 95.

5. Православний МОЛИТВОСЛОВ / Кафедральний Собор свв. мучениць Віри, Надії, Любові та Софії в Тернополі, Українська Православна Церква. 2024 р. 382 с.

9. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін / Затверджені при вільному обранні формальною присягою від того ж Ясновельможного Гетьмана. Підтверджені 5 квітня 1710 року від Різдва Христового, URL: <https://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>.

10. Верховна Рада України. (1996, Черв. 28). Конституція України № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

11. Верховна Рада України Закон України “Про освіту” (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

12. Верховна Рада України Закон України “Про повну загальну середню освіту” (від 16 січня 2020 року № 463-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

13. Верховна Рада України Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти” (від 15 липня 2021 року № 1658-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-20>.

14. Закон України “Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про реалізацію проекту “Фінська підтримка реформи української школи” (від 3 липня 2018 року № 2485-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2485-19>.

15. Верховна Рада України Закон України “Про ратифікацію Угоди про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) між Україною та Європейським співтовариством, його державами-членами” (від 10 січня 2007 року № 553-V) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-16>.

16. Закон України “Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект “Рівний доступ до якісної освіти в Україні” між Україною та Міжнародним банком реконструкції і розвитку від 5 вересня 2005 року (від 21 грудня 2005 року № 3255 – IV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3255-15>.

17. Верховна Рада України Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (від 26 листопада 2015 року № 848-VIII) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

18. Верховна Рада України Постанова “Про Звернення Верховної Ради України до Конференції Організації Об’єднаних Націй зі зміни клімату, яка

включатиме проведення 26-ї сесії Конференції Сторін Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, 16-ї сесії Конференції Сторін, яка є нарадою Сторін Кіотського протоколу, та 3-ї сесії Конференції Сторін, яка є нарадою Сторін Паризької угоди, Генеральної Асамблеї ООН, Європейського Союзу, Ради Європи, парламентських асамблей, Європейського парламенту, Міжпарламентського союзу, інших регіональних і міжнародних організацій, урядів та парламентів іноземних держав, на підтримку глобальних цілей з питань зміни клімату" (від 5 листопада 2021 року № 1870-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-20>.

19. Верховна Рада України Постанова "Про Звернення Верховної Ради України до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій, парламентських асамблей на підтримку Глобального саміту миру" (від 6 червня 2024 року № 3785-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3785-20>.

20. Верховна Рада України. (2016, Груд. 14). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р, "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року". [Електронний ресурс].

21. Кабінет Міністрів України Постанова "Про затвердження Положення про ліцей" (від 11 жовтня 2021 року № 1062) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2021-%D0%BF>.

Шевченко В.,
канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри інженерії та
технологій виробництва,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 378.011.3-051:004.738.5(043.3)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ЗВО

У зв'язку зі змінами, що відбуваються у суспільстві, зокрема породжених війною із росією, впровадженням нових технологій виробництва складається своєрідна тенденція підвищення універсалізації професійних, фахових компетентностей працівника.

У процесі організації сучасного виробництва висувуються досить високі та жорсткі вимоги як до рівня знань та умінь випускників у межах вузької спеціалізації,

так і до рівня їх загальної культури, комунікативним навичкам, професійним умінням із суміжних спеціальностей, тобто. кваліфікаціям широкого радіусу дії. Це, у свою чергу, має і певні соціальні наслідки: проблеми із працевлаштуванням виникають передусім у людей, які мають нижчу кваліфікацію та нижчий рівень загального розвитку, культури на відміну від своїх більш висококваліфікованих колег.

Система фахової електротехнічної підготовки здобувачів освіти в Україні зазнає значних викликів в умовах сучасного соціально-економічного та політичного середовища. Потреба в адаптації до нових реалій, викликаних воєнними діями, погіршенням інфраструктури та загрозами техногенного й екологічного характеру, вимагає переосмислення підходів до формування складової системи освіти в цілому.

Сучасна економічна ситуація на ринку праці потребує високої кваліфікації за основною спеціальністю та досить розвиненою мобільністю знань фахівця у різних сферах життєдіяльності. Крім загальних та фахових компетентностей, які формує та чи інша освітня програма виходячи із своєї спеціалізації, від майбутнього фахівця потрібні такі особисті якості, як відповідальність, самостійність, комунікативні здібності, уміння творчо вирішувати проблеми та критичне мислення [1].

Метою дослідження є розуміння того, що фахівець має бути компетентним не тільки у межах своєї спеціальності, а й у питаннях психології, соціально - економічних, правових відносин, у сфері комп'ютерної техніки, екології та інших. Змінюється саме поняття кваліфікації, під якою мається на увазі сьогодні рівень підготовленості до конкретного виду роботи за спеціальністю. Для швидкої адаптації у професійній та соціальній сферах працівникові потрібні ключові (базові) кваліфікації, що не втрачають свого значення при зміні технологій виробництва та допомагають ефективно працювати при зміні основної професії.

В даний час освітній процес у системі професійної освіти дещо стримує розвиток ключових кваліфікацій майбутнього працівника в результаті існуючого протиріччя між вимогами, що пред'являються до того чи іншого випускника на ринку праці, і орієнтацією закладів освіти на вузькопрофільну підготовку кадрів, що в багатьох випадках не в повній мірі орієнтується на ринок праці та пріоритетні кваліфікації.

Конкуренція зводиться в сучасних умовах до конкуренції в галузі науки, техніки та технології, як наслідок цього, до конкуренції у галузі підготовки висококваліфікованих фахівців та освіти в цілому. Чим інтенсивніше розвивається суспільство, тим дедалі складнішими виявляються проблеми освіти, виховання та формування особистості.

Традиційна професійна підготовка спрямована на стійку систему знань та умінь, готувала майбутніх фахівців головним чином до вже існуючих технологій та виробництв. Зміни у житті суспільства вносили деякі корективи в освітній процес: поступово оновлювався зміст навчання, збільшувався перелік дисциплін, що вивчається.

З моменту усвідомленого набуття Україною незалежності вона свій подальший розвиток спрямувала на впровадження в національну практику європейських цінностей в галузі прав і свобод людини та на інтеграцію в європейське співтовариство [1].

Кожен технічний напрямок професійної підготовки фахівців включає ряд дисциплін, що становлять теоретичний базис (основу) усіх спеціальностей цього напрямку. Для електротехнічного спрямування - це дисципліна "Електротехніка та промислова електроніка" (ЕПЕ). Курс ЕПЕ є основою теоретичного забезпечення електротехнічної підготовки фахівців напрямку харчові технології.

Дисципліни циклу професійної, фахової підготовки, зокрема ЕПЕ, займають особливе місце в системі побудови науково – предметної підготовки бакалаврів Професійна освіта. Харчові технології, їх можна вважати "перехідними" від дисциплін загальної підготовки до спеціальних і профільних дисциплін, не так як для пояснення природних процесів, а більше для конструювання та дослідження електротехнічних систем.

Вирішенню цих протиріч сприяє система багаторівневої професійної підготовки, , що дозволяє змінити структуру та зміст курсів дисциплін відповідно до кваліфікаційних рівнів професійної освіти.

Минув той час коли можна застосовувати метод спроб і помилок, у сучасних електротехнічних спеціальностях будь - яке неправильне рішення фахівця може призвести до непередбачуваних наслідків, глобальних катастроф. Сьогодні фахівець із вищою освітою - це не тільки хороший працівник, це фахівець, який розуміє широкий спектр економічних, екологічних, соціальних, філософських та інших проблем суспільства, здатний до творчої діяльності, до нестандартного мислення.

Радикальні зміни у всіх сферах суспільного життя диктують зміну цілей, завдань та методів освіти, зростає роль самостійної роботи та методологічної спрямованості освітнього процесу. [2].

Професійна компетентність та затребуваність фахівця може бути забезпечена розробкою та впровадженням інноваційних методик навчання, створених з урахуванням кращих традицій електротехнічної галузі, заснованої на глибокій фундаментально – прикладній, загальнотехнічній та безпековій

підготовці бакалавра "Професійної освіти" електротехнічної галузі та професійної спрямованості освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Криворот Т. Т, Пригодій М. А. Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 2022. 1(24), 33-41.
2. Подураєв Ю. В. Мехатроніка: основи, методи, застосування : навч. посібник / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 116 с.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Варганова Д. О.,

УДК 004

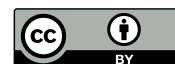
старший викладач,

Державний університет «Житомирська
політехніка», м. Житомир

Окунькова О. О.,

старший викладач,

Державний університет «Житомирська
політехніка», м. Житомир

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ MAUI ДЛЯ
СТВОРЕННЯ КРОСПЛАТФОРМЕННИХ ДОДАТКІВ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ З FLUTTER ТА REACT NATIVE**

В останні роки зростає популярність кросплатформених фреймворків, що дає змогу розробникам створювати універсальні застосунки використовуючи єдину кодову базу. MAUI (Multi-platform App UI) є фреймворком від Microsoft, являючи собою частину екосистеми .NET, наразі – одне з найновіших рішень, яке дозволяє реалізувати інтегровані додатки для iOS, Android, Windows і macOS, крім того, наразі планується підтримка Linux. Інші популярні платформи, такі як Flutter від Google та React Native від Meta мають потужну екосистему і значну популярність серед розробників. Проте, через постійну популяризацію та покращення компанією Microsoft платформи .NET даний застосунок може конкурувати з іншими фреймворками.

Розглянемо основні перевагами MAUI:

1. Інтеграція з .NET, що дозволяє розробникам, з досвідом роботи з цією платформою швидко освоювати новий інструмент. Значною перевагою є використання добре відомих компонентів, наприклад: XAML, .NET BCL, вбудована IoC (інверсія контролю), Microsoft.Extension, System.Text.Json, підтримка Blazor, Entity Framework тощо.

2. Платформна продуктивність є високою, оскільки на відміну від Flutter, який використовує власний графічний рушій (Skia [1]), та React Native із JavaScript-містами [2] для нативних компонентів, MAUI використовує прямий доступ до елементів ОС, що є важливим для застосунків з високими вимогами до швидкодії.

3. Єдина кодова база та ефективне управління платформою дозволяє писати код лише один раз для всіх підтримуваних платформ, що значно зменшує витрати на розробку.

4. Доступ до специфічних API, що дає змогу налаштовувати та адаптувати програму під вимоги кожної операційної системи. Для українських підприємств або університетів, які інтегрують хмарні рішення, це стає суттєвою перевагою. Інтеграція з Azure [3] полегшує роботу з хмарними базами даних, автентифікацією та аналітикою.

5. Високий рівень безпеки, оскільки MAUI має доступ до засобів захисту та шифрування в .NET, що робить його достатньо безпечним інструментом для критично важливих застосунків. Зважаючи на це, він підходить для будь-яких комерційних і фінансових додатків.

Одним з ключових факторів при виборі середовища розробки є можливість масштабувати проект, після проведення порівняльного аналізу були отримані наступні висновки:

MAUI:

- Висока зручність використання хмарних додатків позитивно відзначається на витрачених ресурсах.
- Легко адаптується до вимог замовника, які можуть часто змінюватись.
- Масштабування проводиться без особливих викликів, через швидкість та чималу кількість рішень, готових для використання з мінімальними виправленнями.
- Доволі мала спільнота може трохи збільшити час затрачений на розробку.
- Регулярні оновлення та підтримка від Microsoft забезпечують постійне виправлення недоліків та реалізацію нових можливостей.

Flutter:

- Найкраще обирати для проєктів, орієнтованих здебільшого на візуальну частину, через потужний графічний рушій, завдяки якому можна створювати інтерфейс будь-якої складності.
- Значна спільнота розробників, яка забезпечує велику кількість готових плагінів та рішень, дає можливість спростити старт розробки.
- Проте, складність інтеграцій сторонніх рішень для вже готових проєктів може стати викликом при масштабуванні.

React Native:

- Значною перевагою платформи є наявна документація та кількість готових рішень, популярність серед розробників, що значно полегшує процес розробки.
- Наявність можливості Hot-Reloading значно пришвидшує цикл тестування-налагодження.
- При масштабуванні проєкту доведеться проводити значну оптимізацію через особливість роботи з JavaScript.

- Можливість нативної інтеграції (використовувати код Java, Kotlin, Swift, Objective-C) зменшує час, витрачений на розробку.

Отже, на основі проведеного аналізу, можна стверджувати, що при масштабуванні проєкту MAUI демонструє високу ефективність, потребуючи мінімальних ресурсних витрат – як часових, так і фінансових. Головним викликом залишається обмежене коло розробників, що пояснюється новизною фреймворку. Водночас платформа має добре структуровану та доступну документацію, що значно полегшує роботу з нею.

Список використаних джерел

1. Skia Graphics Library. URL: <https://skia.org> (дата звернення: 08.05.2025).
2. JavaScript Bridge Overview. URL: <https://median.co> (дата звернення: 08.05.2025).
3. Azure for .NET developers. URL: <https://learn.microsoft.com> (дата звернення: 08.05.2025).

Данко А. Ю.,
науковий співробітник
відділу економіки та управління
загальною середньою освітою,
здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Інститут педагогіки НАПН
України, м. Київ

УДК 37.013.2:37.026:373.5

ОСВІТНЄ ПАРТНЕРСТВО: НОВІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ГІМНАЗІЇ

Анотація. Пошук нових підходів до навчання має передбачати розвиток зацікавленості учнів, підвищення якості освіти, формування навчально-дослідницьких підходів. Мета роботи полягає у визначенні особливостей освітнього партнерства до навчання учнів у сучасній гімназії, орієнтуючись на нові підходи до навчання. Для досягнення поставленої мети були використані методи контент-аналізу, порівняльного аналізу, моделювання, що посприяло отриманню необхідних результатів. Ефективними новими підходами до реалізації навчання у гімназії можуть бути інтегроване навчання, проєктно-орієнтоване навчання, використання цифрових технологій. Інтерактивні технології у навчальному процесі сприяють кращому засвоєнню теоретичних

матеріалів на основі нестандартного формату подачі інформації. Інтегроване та проектно-орієнтоване навчання мають переваги для здобуття практичних навичок учнями, орієнтуючись на вирішення поставлених навчальних завдань. Практичне значення роботи спрямовано на пошук ефективних механізмів трансформації навчання у сучасній гімназії, орієнтуючись на розвиток зацікавленості учнів.

Ключові слова: інтегроване навчання, проектно-орієнтоване навчання, цифрові технології, модель STEAM, міжпредметні знання, самостійний підхід.

Розвиток інноваційних технологій впливає на зміну освітнього середовища, що забезпечує отримання нових знань на основі зростання його конкурентоспроможності. Модернізація освіти за допомогою сучасних технологій має бути спрямована на розвиток мислення учнів, компетенцій для подальшого вибору професійної діяльності [1, с. 36-37]. Модель навчання повинна орієнтуватися й на усесторонній розвиток учнів та враховувати їхні інтереси. Реалізація такого навчання можлива лише під час вибору оптимальних навчальних механізмів, які будуть відповідати сучасним можливостям, сприяти розвитку гімназійної освіти, індивідуальному розвитку учнів та формуванню міжособистісної взаємодії.

Побудова ефективної навчальної моделі можлива на основі врахування досвіду інших педагогів та країн, що дозволить орієнтуватися на конкретні ефективні інструменти реалізації навчальної діяльності [2, с. 85]. Забезпечення навчальних підходів на основі освітнього партнерства можливе внаслідок використання інтегрованого навчання, проектно-орієнтованого навчання, цифрових технологій. Інтегроване навчання передбачає використання моделі STEAM, що забезпечує поєднання у навчальному процесі природничих наук, технологій, інженерії, мистецтва та математики. Таким чином, за допомогою інтегрованого навчання можливо поєднати вивчення декількох проектів для реалізації навчального процесу. Це забезпечує сприйняття учнями необхідних знань та розвиток креативності. Використання моделі STEAM у навчанні може бути реалізовано на основі досвіду Сінгапуру, Австралії, Великобританії, що дозволяє визначити шляхи реалізації такої освіти [3, с. 13].

Проектно-орієнтоване навчання частково схоже з моделлю STEAM, але воно більш спрямовано на роботу з окремими проектами. Завдяки цьому учні розширюють способи напрацювання практичних навичок, розвиваючи самостійність [4, с. 1855]. Такий підхід сприяє розвитку у студентів навичок планування, аналізу, логічного мислення. Проектне навчання побудоване на

вирішенні конкретних проблем, що сприяє використанню міжпредметних знань і роботі в команді. Це передбачає пошук студентами самостійного підходу до вирішення проєктів та забезпечення презентації результатів.

Використання цифрових технологій також забезпечує формування нових підходів до навчання, що сприяє здобуттю теоретичних знань, практичних навичок. Цифрові технології впливають на можливість створення індивідуального підходу до кожного учня, що сприяє розумінню рівня знань студентів безпосередньо після виконання завдань, моделювання стратегій для уникнення прогалин у знаннях [5, с. 98-99]. Використання інтерактивних дощок впливає на краще запам'ятовування теоретичних матеріалів, забезпечуючи поєднання візуальних, слухових підходів до подачі навчальної інформації [6, с. 72]. Орієнтація у навчальному процесі на віртуальну реальність сприяє занурення учнів у певне середовище для візуального сприйняття інформації (віртуальні екскурсії, віртуальні лабораторії тощо), що мотивує їх до навчання. Різноманітність спеціалізованих додатків (Classcraft, Blooket, Moodle та ін.) сприяє закріпленню теоретичних та практичних знань учнів, орієнтуючись на постійний доступ до матеріалів, використання елементів гейміфікації [7, с. 215].

Порівнюючи інтегроване та проєктно-орієнтоване навчання, використання цифрових технологій, можливо визначити, що цифрові технології сприяють більш якісному вивченню теоретичних матеріалів. Це пов'язано із представленням теоретичних матеріалів у нестандартному форматі (схеми, графіки), орієнтуючись на більш важливу інформацію. Розвиток практичних навичок можливий внаслідок використання інтегрованого та проєктно-орієнтованого навчання, оскільки учні можуть використовувати знання із різних предметів, розвивати мислення, комунікативні навички. Нові підходи до навчання у сучасній гімназії мають бути спрямовані на розвиток самостійності студентів, формування навчально-наукових навичок, що забезпечує орієнтацію не лише на кінцевий результат, а й сам підхід до реалізації навчальних проєктів.

Список використаних джерел

1. Стадник Б., Кубіцький С. Методичні рекомендації щодо оптимізації управління роботою з обдарованими дітьми в гімназії // Матеріали конференцій МЦНД. – 2025. – №. 21.02. 2025; Запоріжжя, Україна. – С. 35-43.
2. Данко А. Особливості організації допрофільної підготовки здобувачів освіти в гімназіях у дистанційному форматі в умовах трансформаційних процесів // Проблеми сучасного підручника. – 2024. – №. 32. – С. 83-94.

3. Павловський Ю. В., Павловська Н. Т., Щупляк М. Я. Педагогіка партнерства: сутність, основні ідеї та принципи // Педагогічна Академія: наукові записки. – 2024. – №. 13.
4. Alshamrani, A., Myneni, S., & Chowdhary, A. (2019). A survey on advanced persistent threats: Techniques, solutions, challenges, and research opportunities. IEEE Communications Surveys & Tutorials, 21(2), 1851-1877, <https://doi.org/10.1109/COMST.2019.2891891>.
5. Alexandropoulos G. Towards Critical, Digital, and Sustainable Literacy Through Literature // Revolutionizing Pedagogy Through Smart Education. – IGI Global Scientific Publishing, 2025. – С. 97-122.
6. Pahljina-Reinić R., Rončević Zubković B., Kolić-Vehovec S. Achievement goal orientation profiles and the experiences of gymnasium students with digital technologies in education // Psihologijske teme. – 2024. – Т. 33. – №. 1. – С. 67-89.
7. Laroiya, C., Saxena, D., & Komalavalli, C. (2020). Applications of blockchain technology. In Handbook of research on blockchain technology (pp. 213-243). Academic press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-819816-2.00009-5>.

Кіблик Д. В.,
доктор філософії, доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін,
Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Кропивницький

УДК 37.013:37.026.2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Сучасний світ змінюється надзвичайно швидко, що вимагає відповідної трансформації мети та сутності сучасної освіти. Якість освіти у вищих навчальних закладах визначається тим, наскільки добре організований освітній процес, чи відповідає він стандартам і чи сприяє продукуванню нових ідей. Щоб відповідати актуальним викликам, вищі навчальні заклади повинні фундаментально переглянути підходи до навчання майбутніх спеціалістів: перейти від простого накопичення знань до здатності їх використовувати, від навчання "на один раз" до освіти протягом усього життя, і від загального підходу до індивідуалізованого навчання.

Однією з актуальних проблем освіти є підвищення якості навчання шляхом запровадження високоефективних освітніх технологій в освітній процес.

Однім із шляхів модернізації освітньої системи України є упровадження в навчальний процес закладів вищої освіти інноваційних педагогічних технологій і методів. Освіта повинна стати більш ефективною, функціональною та спрямованою на особистість [10, с.8].

Замість простого засвоєння готової інформації, інтерактивні навчальні технології спрямовані на активне продукування нових знань, розкриття творчого потенціалу, формування гнучкості мислення та вміння знаходити нестандартні способи дій. Використання цих технологій у вищій школі дозволяє розвивати у студентів (курсантів) основи нешаблонного мислення, долати стереотипи, стимулювати уяву, вдосконалювати комунікацію, а також розвивати їх інтелектуальну, емоційну та мотиваційну сфери.

Над питанням вдосконалення та трансформацією освітнього процесу працювало і працює значна кількість науковців та педагогів серед яких чільне місце займають: Н. Бердяєва, Л. Виготський, А. Каргіна, Л. Коган, Д. Лихачова, О. Моткова, В. Розумний; А. Алексюк, О. Біляєва, Т. Головань, Л. Гордон, В. Онищук, О. Савченко, О. Синиця, Е. Холанд та інші.

За Л. В. Пироженко та О. І. Пометун, визначають умовну робочу класифікацію інтерактивних технологій за формами навчання (моделями), у яких реалізуються інтерактивні методи. Їх розподіляють на чотири групи залежно від мети заняття та форм організації діяльності студентів: інтерактивні технології кооперованого навчання, інтерактивні технології колективно – групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань [7, с.49].

Інтерактивне навчання, на думку Є. Коротаєвої, – це навчання, "занурене" у спілкування [7, с.8]

Попри тривалу історію вивчення проблеми формування професійних компетентностей у здобувачів та здобувачок вищої освіти, низка питань залишається актуальною. Досі значний обсяг навчального часу припадає на нетворчу діяльність, а практичні завдання часто мають відтворювальний характер. З огляду на це, доцільним є вивчення можливостей застосування інтерактивних методів навчання в процесі викладання різних дисциплін, в тому числі і юридичних з метою більш ефективного розвитку професійних навичок здобувачів освіти.

Наразі одним із ключових завдань для викладачів правових дисциплін є пошук шляхів підвищення зацікавленості студентів у вивченні фахових предметів та зміцнення їхньої позитивної навчальної мотивації. Застосування технологій інтерактивного навчання розглядається як одна з дієвих можливостей розв'язання цієї проблеми.

Для професійно орієнтованого навчання юристів існує цілий ряд різноманітних інструментів, що дають змогу відтворювати ключові аспекти їхньої майбутньої

діяльності. Можна виділити традиційні (лекції, дискусії, різноманітні практики, демонстрації) та інноваційні методики (активні та інтерактивні), до яких належать навчальні судові процеси, ділові ігри, участь у роботі клінік та інтернатур, де студенти отримують професійні навички захисту інтересів клієнта у суді першої інстанції або в апеляційному суді, розв'язання спорів, консультування, ведення інтерв'ю та переговорів, розв'язання задач, дослідження фактів, організації правової роботи, керування нею при розробці законопроектів [9, с.47].

Інтерактивні навчальні методи є невід'ємною частиною сучасних інноваційних підходів в освіті. Застосування інтерактивних технологій забезпечує творчу та цікаву організацію навчання здобувачів вищої освіти. Основною метою впровадження інтерактивних методів у вивченні правових дисциплін є формування комфортного навчального простору, де кожен здобувач залучений до активної взаємодії.

Застосування інтерактивних стратегій навчання призводить до трансформації ролі викладача. Він більше не є центральною фігурою, а виступає в ролі модератора освітнього процесу, відповідального за його загальну організацію та визначення напрямку. До його функцій входить підготовка завдань, формулювання питань для групових дискусій, контроль часу та порядку виконання, надання консультацій та допомоги при виникненні значних труднощів. [6, с.5].

Упровадження інтерактивних методик навчання під час викладання фахових дисциплін у галузі права дає змогу змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт навчання. Здобувач освіти стає співавтором лекції, семінарського та практичного заняття тощо [10, с.13].

Активною формою навчання у вищій школі є ділова гра, яка вимагає від учасників активної поведінки та позиції. Цей метод навчання активізує студентів, мотивує викладачів до опанування новітніх технологій та є одним з найдієвіших способів досягнення міцних знань і практичних навичок. Ділові ігри не лише забезпечують наукове розуміння, але й формують самостійність, розвивають творчі здібності та професійне мислення, дозволяючи студентам або ж курсантам аналізувати специфічні ситуації, вирішувати нові завдання та імітуючи реальні умови професійної діяльності та взаємовідносини.

Ділові ігри, засновані на імітації, моделюють реальні життєві ситуації, пропонуючи учасникам спробувати себе в різних професійних ролях (поліцейського, екскурсовода, вчителя, судді, директора тощо). Використання цих ігор значно покращує взаємодію між студентами та викладачами, а також сприяє розвитку творчих здібностей кожного студента.

У процесі викладання правових дисциплін на лекціях та практичних заняттях ефективним є проблемний метод, що включає проблемну подачу теоретичного

матеріалу, організацію проблемно-пошукових діалогів та вправ, а також створення спеціальних проблемних ситуацій. Сьогодні багато викладачів прагнуть урізноманітнити форми проведення занять, відходячи від стандартних моделей. У своїй щоденній роботі педагог постійно опиняється в ситуаціях, що вимагають не лише виконання інструкцій, а й самостійного прийняття рішень та творчого підходу до організації освітнього процесу, адже педагогічна діяльність за своєю суттю є творчою.

Впровадження інтерактивних форм і методів навчання в юридичній освіті, з орієнтацією на особистість студента, забезпечує розвиток необхідних професійних компетенцій майбутніх фахівців. На заняттях, де використовуються інтерактивні методи навчання, здобувачі вищої освіти не лише отримують нові знання та вміння, але й активно розвивають креативність, гнучкість та системність свого мислення, а також удосконалюють навички аналізу та узагальнення. Викладач у цьому процесі виступає як ментор, підтримуючи самостійну навчальну, пізнавальну та творчу діяльність студентів. Водночас, незважаючи на численні переваги трансформації освітньої діяльності шляхом запровадження інтерактивних методів навчання, слід пам'ятати про можливі недоліки. Занадто часте застосування інтерактивних елементів може призвести до звикання та зниження творчої активності, тому важливо комбінувати та урізноманітнювати інтерактивні методи з традиційними формами навчання.

Список використаних джерел

1. Пишко О. Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. Електронний ресурс. Режим доступу <https://www.narodnaosvita.kiev.ua>.
2. Пометун О. І., Пироженко А. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко ; ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
3. Сербіненко В. О. Ефективність застосування інтерактивних методів навчання у формуванні комунікативної компетентності студентів / В. О. Сербіненко, Н. Л. Знахар // Збірник досвідів роботи колективів закладів вищої освіти споживчої кооперації України К. : НМЦ "Укоопосвіта", 2020. – 66с.
4. Фігель Ю. О. Формування вмінь реалізації права в юридичній клініці / Ю. О. Фігель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Advokat/2010_10/2010-10-Figel.pdf.
5. Шевчук П., Фенрих П. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / П. Шевчук, П. Фенрих – Щецін : WSAP, 2005. – С. 7 – 23.

Носирєва О. В.,
старший викладач
кафедри іноземних мов,
Харківський національний
автомобільно-дорожній
університет, м. Харків

УДК 378.4.018:004-057.4](410)

ОСВІТНЯ СКЛАДОВА ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІТ-СЕКТОРУ: БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД

Як відомо, однією з найперспективніших галузей ХХІ століття є галузь інформаційних технологій, яка стрімко розвивається, зокрема і в Україні, та об'єднує все, що пов'язано з обробкою, зберіганням та передачею даних. Вочевидь, основою ІТ-бізнесу є висококваліфіковані фахівці (кадри), вимоги до яких постійно зростають, що зумовлено невинним прогресом ІТ-сфери. Динамічність розвитку ІТ-галузі, таким чином, обумовлює швидку втрату актуальності знань за цим напрямом, тому передбачає постійне підвищення кваліфікації працівників, пов'язані як із розробкою інформаційних систем і технологій, так і з їх використанням. Отже, активний та сталий розвиток цієї важливої галузі економіки неможливий без відповідного кадрового забезпечення. І в першу чергу кадрова проблема повинна вирішуватися на рівні вищої школи під час підготовки здобувачів вищої професійної освіти на всіх освітніх рівнях (бакалаврів та магістрів) – майбутніх фахівців комп'ютерних спеціальностей, від правильного вибору концепції підготовки яких залежить подальший розвиток ІТ-галузі.

Питання сучасних тенденцій та напрямів фахової ІТ-підготовки майбутніх фахівців комп'ютерних спеціальностей у закордонних закладах вищої освіти, зокрема у Великій Британії, останніми роками привертають стійку увагу, зокрема й вітчизняних науковців. Актуальність цього питання безпосередньо пов'язана з проблемою підготовки висококваліфікованих кадрів для забезпечення ринку ІТ-сектору. Серед країн європейського та світового освітнього простору особову наукову та прикладну цінність представляє досвід Великої Британії як країни, яка постійно демонструє найвищі показники в ІТ-сфері, будучи каталізатором інновацій, які ефективно реалізуються в ІТ-освіті відповідно до вимог ринку праці, економічних вимог та суспільних запитів. Незмінно високими залишаються британські показники якості та фундаментальності освіти, результатів навчання, залучених ресурсів тощо, про які свідчать високі позиції

Великобританії у чисельних академічних рейтингах провідних університетів світу, які здійснюють ефективну підготовку фахівців за напрямом інформаційно-комунікаційних технологій [4рейтинги].

В більшості закладах вищої освіти України підготовка здобувачів у галузі знань "Інформаційні технології" за рівнями (бакалавр, магістр) вищої освіти здійснюється згідно оновлених стандартів вищої освіти за наступними спеціальностями: "Прикладна математика", "Інженерія програмного забезпечення", "Комп'ютерні науки", "Комп'ютерна інженерія", "Системний аналіз та наука про дані", "Кібербезпека та захист інформації", "Інформаційні системи і технології" (Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення зміни до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти") (2025) [1]. Ці оновлення передбачають гармонізацію вітчизняних освітніх стандартів з галузевою класифікацією освіти Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО) (International Standard Classification of Education, ISCED) [5] та встановлюють відповідність між українськими спеціальностями та дисциплінарними галузями навчання МСКО для належної ідентифікації профілю освітніх програм підготовки майбутніх ІТ-фахівців, що є ще одним кроком до переходу на єдині міжнародні освітні стандарти в умовах інтернаціоналізації вищої освіти та сприяє ефективній реалізації професійних можливостей здобувачів.

У зв'язку з постійним оновленням та модернізацією освітніх стандартів, пов'язаних з високою динамічністю ІТ-галузі, тривають регулярні дискусії стосовно змісту ІТ-освіти як щодо коригування переліку напрямів ІТ-підготовки (спеціальностей), так і змісту навчальних ІТ-дисциплін. Вочевидь, вирішуючи ці питання, доцільно враховувати позитивний досвід класифікації освітніх програм, планування змісту освіти з комп'ютерних наук та інформаційних технологій, який використовують провідні зарубіжні країни, що міститься у низці документів, підготовлених міжнародними організаціями.

Зокрема, аналогом вітчизняної освітньої галузі знань "Інформаційні технології" виступає його англomовний галузевий відповідник "Computing". Згідно міжнародних освітніх стандартів у ІТ-галузі – "комп'ютерних куррикулумів" (Computing Curricula (CC2020): Paradigms for Global Computing Education) – рекомендаційних документів, які використовуються для проектування національних, зокрема британських, освітніх програм бакалаврату для підготовки ІТ-фахівців за різними напрямками, до складу цієї галузі належать сім базових комп'ютерних профілів: комп'ютерна інженерія (Computer Engineering,

CE), комп'ютерні науки (Computer Science, CS), кібербезпека (Cybersecurity, CSES), інформаційні системи (Information Systems, IS), інформаційні технології (Information Technology, IT), розробка програмного забезпечення (Software Engineering, SE), а також наука про дані (Data Science, DS) [3].

Як зазначає вітчизняна дослідниця Я. Б. Сікора, спеціальності, за якими здійснюється підготовка ІТ-фахівців, зміст цієї підготовки переглядаються відповідно до потреб ринку праці, науково-технічного прогресу, міжнародних стандартів підготовки, що зумовлює використання новітніх підходів до підготовки майбутніх ІТ-фахівців для підвищення їх професійного рівня [2, с. 424].

Таким чином, значний динамізм ІТ-галузі, обумовлений насамперед її інноваційним випереджальним характером, накладає особливі вимоги до фахової підготовки здобувачів вищої ІТ-освіти. Постійне зростання та модернізація ІТ-галузі потребує нових спеціалістів, однак дефіцит кадрів суттєво гальмує цей розвиток, що є проблемою для роботодавців на вітчизняному ринку ІТ-сектору. Набутий позитивний досвід вищої школи зарубіжних країн, зокрема Великої Британії, сприяє більш ґрунтовному осмисленню проблем світового освітнього простору, прогнозуванню та оптимізації діяльності системи підготовки кадрів та вдосконаленню системи підготовки майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 р. № 188 "Про внесення зміни до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2025-%D0%BF>.
2. Сікора Я. Б. Ретроспектива змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. Вип. 3 (17). С. 416–427.
3. Computing Curricula (CC2020). Paradigms for Global Computing Education: A Computing Curricula Series Report (December 2020). URL: <https://www.acm.org/binaries/content/assets/education/curricula-recomendations/cc2020.pdf>.
4. ShanghaiRankings 2023 Academic Ranking of World Universities. URL: <https://www.shanghairanking.com>.
5. UNESCO-UIS (2015). International Standard Classification of Education: Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions. URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>.

Storozhenko, S.,

УДК 72.04.012.8

student,

Department of graphic design,

Kyiv National University of

Technologies and Design, Kyiv

Tkachenko, K.,

Doctor (Candidate of Philological Sciences),

Associate Professor at the Department

of Philology and Translation,

Kyiv National University of

Technologies and Design, Kyiv

INNOVATIVE METHODS AND DIGITAL TOOLS IN EDUCATION: NEW HORIZONS FOR GRAPHIC DESIGN TRAINING

Innovative educational methods are modern pedagogical approaches that integrate the use of the latest information technologies, practice-oriented learning, personalization, and interactivity. These methods form a new quality of education that meets the challenges of the digital era. Their purpose is not only to ensure effective knowledge acquisition but also to develop key 21st-century skills – creativity, critical thinking, adaptability, and the ability to work in teams.

In the context of the rapid development of visual culture and creative industries, the profession of a graphic designer is gaining particular relevance. From brand identity creation to mobile app interface design – graphic design permeates the daily life of modern society. This profession requires not only artistic taste but also mastery of complex digital tools and flexible thinking.

In this regard, information technologies serve not merely as auxiliary tools but as the very foundation of the learning process. Mastering software such as Adobe Illustrator, Photoshop, Figma, CorelDRAW, and InDesign is a necessary part of training, as these platforms teach students how to visualize ideas, build compositions, work with typography, color, and texture [1, p. 67].

Project-based learning deserves special attention. This method involves students solving real-world or simulated tasks, building portfolios, and presenting their ideas at pitch sessions. It not only promotes professional growth but also develops self-presentation skills, which are extremely important in the design field [2, p. 134].

Gamification, actively used in graphic design education, transforms complex technical tasks into engaging visual quests. For example, students may be challenged

to create a series of posters presented as part of a mock advertising campaign. This approach fosters emotional intelligence and public speaking skills [3, p. 45].

The use of augmented reality (AR) opens new opportunities for interactive learning environments. Students can overlay visual objects onto physical space, test packaging designs in virtual store settings, or model interface layouts at full scale [4, pp. 19–23].

An equally compelling example of innovation is international collaboration on creative projects through platforms like Behance, Notion, and Slack. These tools not only deepen professional communication skills but also allow students to experience graphic design in a global context. Such exchanges act as a form of cultural diplomacy, connecting creative minds worldwide.

Another important component is design thinking – a problem-solving methodology based on empathy, rapid prototyping, and iterative testing. Its integration into education enables students to see beyond “a beautiful image” and to recognize the user-centered value of design, aligning education closely with real-world demands.

Thus, the combination of innovative methods, modern digital tools, and an interdisciplinary approach creates a dynamic educational environment that shapes competitive, creative, and technologically proficient professionals in the field of graphic design.

References

1. Savchenko O. V. Modern Information Technologies in Education. – Kyiv: Osvita Ukrainy, 2021, p. 67.
2. Petrenko I. M. Innovations in Education: Theory and Practice. – Kharkiv: FOP Libra, 2020, p. 134.
3. Zakharchenko L. I. Digital Transformation of Education: Challenges and Prospects. – Lviv: LNU, 2022, p. 45.
4. Melnychuk S. V. Implementation of AR Technologies in Higher Education. – Bulletin of NTUU “KPI”, 2023, No. 2, pp. 19–23.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Дурдас А. А.,

УДК [37.01:929]Монтессорі(477)

доктор філософії, старший науковий
співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики,
Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського, м. Київ

Павленко Т. В.,

науковий співробітник відділу науково-
освітніх інформаційних ресурсів і методичного
супроводу освітянських бібліотек,
Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського, м. Київ

ПОШИРЕННЯ СПАДЩИНИ

М. МОНТЕССОРІ (1870–1952) В УКРАЇНІ

Анотація. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активними реформами, спрямованими на гуманізацію, орієнтацію на дитину та інтеграцію в глобальний освітній простір. У цьому контексті особливої ваги набуває звернення до зарубіжного педагогічного досвіду, що сприяє формуванню особистості з розвиненим критичним мисленням, здатністю до самостійного прийняття рішень і відповідальної дії. Одним із таких передових підходів є метод Марії Монтессорі – видатної італійської педагогині, дослідниці й реформаторки освіти. Попри те, що її педагогічні ідеї вже тривалий час впроваджуються в Україні як у державних, так і приватних освітніх закладах, досі бракує цілісного аналізу її спадщини з урахуванням українських реалій. Метою статті є дослідження особливостей поширення та адаптації педагогіки М. Монтессорі в умовах освітньої трансформації в Україні, а також визначення перспектив її подальшого розвитку.

Ключові слова: Марія Монтессорі, освітня реформа, педагогіка Монтессорі, гуманізація освіти, дитиноцентризм.

Поширенню спадщини та впровадженню ідей М. Монтессорі у вітчизняну дошкільну та початкову освіту присвячено низку публікацій у фахових виданнях і дисертаційних дослідженнях. Українські вчені аналізують особливості формування предметно-просторового освітнього середовища у відповідності до методики

Монтессорі, втілення принципів дитиноцентризму, розвитку самостійності дитини та забезпечення умов для її гармонійного особистісного зростання. Значну увагу також приділено сенсорному вихованню дітей як базовому компоненту методу Монтессорі, а також ролі цих ідей у професійній підготовці вихователів і вчителів [1; 3; 4; 9; 10; 12].

Окремий напрям досліджень присвячено науковому обґрунтуванню ефективності застосування Монтессорі-технологій в інклюзивному навчанні та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. У дисертаціях і наукових публікаціях представлено потенціал Монтессорі-педагогіки та її терапевтичного застосування для розвитку когнітивної сфери та особистісного зростання таких дітей [5; 6; 8; 9; 11].

Після 1991 року в умовах глибоких соціальних і політичних змін в Україні було започатковано активний пошук нових підходів у національній системі освіти. Закон "Про освіту" (1991) заклав юридичні підвалини для становлення освіти, орієнтованої на формування інтелектуальної еліти країни. У 1990–2000-х роках з'явилася розгалужена мережа освітніх установ різного рівня, відбувалося оновлення університетської освіти та посилення академічної автономії. Цей період сприяв розвитку педагогічного плюралізму, відродженню етнопедагогіки, активізації освітніх ініціатив, у тому числі створенню як державних, так і альтернативних (приватних) навчальних закладів [7].

Значне місце в освітньому відродженні посіла популяризація педагогічної спадщини світових мислителів, раніше замовчуваних за радянських часів, зокрема Марії Монтессорі. Її ідеї стали основою для створення альтернативних шкіл, орієнтованих на поєднання європейських та українських педагогічних підходів і пошук автентичної моделі національної освіти.

Перший заклад за методикою Монтессорі в Україні з'явився 1 вересня 1992 року в Києві за ініціативою Творчої спілки вчителів України. Цей заклад став своєрідним центром упровадження ідей Монтессорі, співпрацюючи з міжнародними організаціями – AMI, AMS, Монтессорі-товариствами Італії та США, а також педагогами з інших країн. У результаті в більшості регіонів України почали діяти Монтессорі-центри, які в 1997 році об'єдналися у Всеукраїнську асоціацію вчителів Монтессорі. На її базі було підготовлено сотні педагогів, частина з яких отримала міжнародні сертифікати [7].

Сьогодні в Україні функціонує понад 150 закладів, які працюють за системою Монтессорі. Серед них – державні дитячі садки, приватні школи, клуби раннього розвитку, а також інституції для дітей-сиріт і медичні установи, де поєднуються педагогіка і терапія за Монтессорі. Помітна більшість таких закладів функціонує в приватному секторі, причому переважають дошкільні установи. Школи, як правило, охоплюють дітей молодшого шкільного віку та поєднують навчання з

додатковими освітніми послугами – курсами, гуртками тощо. Класичних Монтессорі-шкіл для підлітків наразі в Україні не виявлено [7].

Педагогічна система Монтессорі за останні десятиліття стала важливою складовою професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей в українських університетах. Вона інтегрується в програми "Дошкільна освіта", "Початкова освіта", "Спеціальна освіта" та інші напрями.

Висновки. Педагогічні ідеї Марії Монтессорі, що базуються на повазі до дитини, розвитку її самостійності та свободі вибору в умовах спеціально організованого освітнього середовища, отримали широке визнання в Україні після здобуття незалежності. Її підхід активно застосовується у сфері дошкільної, початкової та спеціальної освіти, підтримує принципи інклюзивності та знаходить підтримку серед громадських ініціатив. Незважаючи на помітні досягнення, метод Монтессорі в Україні потребує подальшого теоретичного осмислення, удосконалення системи підготовки педагогів і розширення сфери застосування, зокрема в освіті підлітків та молоді. Ґрунтовне дослідження спадщини М. Монтессорі та її гармонійне поєднання з українською освітньою традицією сприяють формуванню вітчизняної моделі освіти, зорієнтованої на сучасні світові стандарти.

Список використаних джерел

1. Durdas, A. (2023). Educational ideas of Maria Montessori on the pages of foreign periodicals. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 3 (76), 84–90. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2023.3.8>.
2. Горюнова, В. З. (2007). Асоціація Монтессорі-вчителів України. Вісник Монтессорі. Ювілейний випуск, 33-36.
3. Дичківська, І. (2022). Розвивальне предметно-просторове середовище як інноваційний потенціал Монтессорі-освіти. *Інноватика у вихованні*. 2022, 16, 48-60. DOI: <https://doi.org/10.35619/iiu.v1i16.500>.
4. Дудник, Н., & Свйонтик, О. (2019). Використання педагогічної технології М. Монтессорі в українській освіті. *Людинознавчі студії. Серія "Педагогіка"*, 9(41), 88-99. URL: <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/134/117>.
5. Дурдас А.П. Життя та діяльність відомої педагогині Марії Монтерсорі (1870–1952) у джерелах італійською мовою. VIII Всеукраїнський науковий-методологічний семінар з історії освіти "Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання"(16 травня 2023 р., м. Київ).2023. С. 74–75. URL: https://dnrb.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/06/Seminar_abstract_collection_16.052023.pdf.
6. Дурдас, А. (2024). Освітні та виховні ідеї Марії Монтессорі: італійські вчені про їх актуальність у сучасних умовах. *Освітологія*, 13(13), 102–110. <https://doi.org/10.28925/2412-124X.2024.13.10>.

7. Жебровський, Б. М. (2014). Найсучасніша класика. *Дошкільне виховання*, (8), 2-6.
8. Ільченко, А. (2017). Зміст і напрями освіти дітей з особливими потребами гуманістичної педагогіки М. Монтесорі. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка*, 4, 69-76. <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/552>.
9. Лозинська, С. В., & Васильків, М. М. (2018). Створення розвивального середовища в закладах дошкільної освіти за технологією Марії Монтесорі. *Вісник Глухівського Національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 1(36), 258-266.
10. Павленко, Т. (2024). постать Марії Монтесорі (1870–1952) у відкритих довідкових електронних виданнях. *Науково-педагогічні студії*, 7(7), 167-179. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2023-7-167-12>.
11. Родненко, М. Є. (2018). Корекція пізнавальної діяльності дошкільників з дитячим церебральним паралічем засобами Монтесоррі-терапії. [Автореф. дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова]. ENPUiR. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21122>.
12. Хопта, С. (2020). Педагогічні ідеї Марії Монтесорі в контексті сучасного освітнього простору. *Інноваційна педагогіка*, 28, 48-51.

Канарова О. В.,

УДК 373.2.015.31:792:316.485.26

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
освіти і соціальної роботи,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Запоріжжя

Гавриленко Н. Є.,

здобувачка вищої освіти,
Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Запоріжжя

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток психіки дітей дошкільного віку під час збройної агресії відбувається в умовах провідної діяльності, яка відіграє визначальну роль у формуванні

особистості дитини на кожному віковому етапі. У старшому дошкільному віці такою діяльністю є гра, яка не лише сприяє соціалізації, а й формує вищі психічні функції, забезпечує розвиток мовлення, уяви, мислення та творчості.

Драматизація є найбільш поширеною формою дитячої творчості в умовах воєнного стану, оскільки дозволяє дітям безпосередньо проживати створювані образи та пов'язувати їх із власними емоційними переживаннями. Театралізована діяльність є органічним продовженням звичайної сюжетно-рольової гри, а тому найбільш природно інтегрується у дошкільне середовище.

Театр як вид мистецтва сприяє формуванню у дитини естетичного смаку, емоційного інтелекту, навичок взаємодії та самовираження, що є важливим в умовах сьогодення. Також, важливим є те, що театральна діяльність є колективною, що розвиває в дітей відповідальність, дисципліну, здатність співпрацювати та дотримуватися спільних цілей.

Розвиток творчих здібностей старших дошкільників в сучасних умовах тісно пов'язаний із специфікою ігрової діяльності, особливо театралізованих ігор. Театральна діяльність, яка ґрунтується на ігровій дії та діалозі, є важливим засобом розвитку креативного мислення, емоційної виразності та комунікативних навичок дитини. Доведено, що театралізовані ігри є ефективним інструментом розвитку вищих психічних функцій, що є основою мовленнєвої діяльності.

Театралізована діяльність як модель життєвих ситуацій в умовах воєнного стану створює сприятливі умови для розвитку:

- емоційної сфери – усвідомлення власних почуттів, настроїв героїв, освоєння способів їх зовнішнього вираження;
- мовленнєвої компетенції – удосконалення діалогічного та монологічного мовлення, розвиток дикції та виразності мовлення;
- самовираження і самореалізації – створення можливостей для творчого самовираження через гру та взаємодію з однолітками [3].

Важливим аспектом організації театралізованої діяльності є її системність. За І. С. Басовою, основними вимогами до організації театралізованих ігор є:

- змістовність і різноманітність тематики;
- щоденне включення театралізованих ігор у діяльність дитини;
- активна участь дітей на всіх етапах підготовки та реалізації гри;
- співпраця дітей і дорослих у процесі театралізованої діяльності [1].

Згідно з дослідженням С. М. Гаврилюк [2], творчий потенціал дошкільника розкривається через активну участь у сюжетно-рольових іграх, у яких він моделює реальні або уявні ситуації, розвиває здатність до перевтілення та експериментує з різними формами вираження. У воєнний час театральна діяльність набуває ще більшого значення, оскільки створює можливість для дітей проживати складні життєві обставини через гру, що сприяє психологічній адаптації та зниженню рівня стресу [5].

Важливим аспектом театралізованої діяльності є її естетична функція, що сприяє формуванню в дітей художньо-образного мислення, збагаченню уяви та розвитку креативності. Специфіка театралізованої діяльності полягає в тому, що процес сприйняття художнього твору відбувається не лише на когнітивному, а й на емоційному рівні, що дозволяє дітям створювати яскраві образи, розвивати емпатію та соціальні навички. Це особливо важливо в умовах збройного конфлікту в країні, коли театральна гра може виконувати терапевтичну функцію, сприяючи стабілізації емоційного стану дитини [4].

Одним із ключових аспектів театральної діяльності є її вплив на розвиток вольової регуляції. Участь у театралізованих іграх потребує від дитини контролю над своїми рухами, виразності міміки та жестів, що сприяє гармонізації душевного та фізичного стану. Як підкреслює С. М. Гаврилюк, театралізовані ігри створюють передумови для розвитку почуття простору, моторики, а також формування навичок усвідомленого контролю за власним тілом [2]. У контексті воєнного стану ці аспекти відіграють важливу роль у стабілізації емоційного стану дітей, оскільки через гру вони отримують можливість виразити внутрішній стан, подолати страхи та тривожність.

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку є одним із пріоритетних напрямів сучасної дошкільної педагогіки, оскільки саме в цьому віці закладаються основи креативного мислення, здатність до імпровізації, а також вміння виражати свої емоції через різні види мистецької діяльності. В умовах воєнного стану ця проблема набуває особливого значення, оскільки мистецька діяльність, зокрема театралізована діяльність, не лише сприяє розвитку творчості, а й виконує терапевтичну функцію, допомагаючи дітям подолати стрес і тривожність [3; 4; 5].

Театралізована діяльність є важливим інструментом розвитку творчого потенціалу, оскільки дозволяє дитині перевтілюватися в образи персонажів, моделювати їхню поведінку, виражати емоції та взаємодіяти з іншими учасниками гри. Виділяють кілька форм ігрової діяльності: індивідуальну, парну, групову та колективну. Відмінність театралізованої гри від інших видів ігор полягає у відсутності змагального компонента (якщо він не передбачений сценарієм), що дозволяє створити атмосферу співпраці, взаєморозуміння та колективної творчості.

Важливо підкреслити, що в умовах воєнного стану театралізована діяльність виконує не лише розвивальну, а й психотерапевтичну функцію. Через гру діти можуть висловлювати свої емоції, переживання, страхи, знаходячи способи їх подолання у безпечному середовищі. Крім того, така діяльність сприяє формуванню комунікативних навичок, підвищенню рівня емпатії та створенню відчуття соціальної згуртованості, що є надзвичайно важливим у кризовий період. Таким чином, основною метою педагогічного керівництва театралізованою діяльністю в сучасних умовах є створення умов для максимальної творчої самореалізації дитини. Вихователь повинен заохочувати дітей до активної участі у грі, підтримувати їхні ініціативи та уникати ієрархічного розподілу ролей, що може

призводити до домінування одних дітей над іншими. Театралізована діяльність у старшому дошкільному віці має великий потенціал для розвитку самостійності, гнучкості мислення та емоційної стабільності, що особливо важливо в умовах соціальних та психологічних викликів, спричинених воєнним станом.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. Посіб – 2-ге вид, переробл. і допов. Київ: Вища шк., 2002. 407 с.
2. Гаврилюк С.М. Діагностика художньо-творчого розвитку дітей 5–7 років засобами театралізованої діяльності в умовах навчально-виховного комплексу "Школа – дошкільний навчальний заклад". Педагогічні науки: зб. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2009. Вип. 51. С. 134-137 с.
3. Шевченко В. М. Особливості психолого–педагогічної допомоги дітям, які пережили травмуючі події. Тези доповідей учасників Всеукраїнського онлайн марафону до Дня науки, 16-24 трав. 2022 р. С. 154-155.
4. Шпонтан І. М. Долаємо дитячі страхи спільними зусиллями фахівців і батьків. Безпека життєдіяльності. 2011. С. 23-25.
5. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. Перспективи та інновації науки. 2022. Т. 25, № 7. С. 554-567.

Олефір О.,

УДК 159.922.76-056.34:376-056.34

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри технологій корекційної та
інклюзивної освіти, логопедії та реабілітології,
Навчально-науковий інститут спеціальної та
інклюзивної освіти Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка, м. Полтава

Гузь Я.,

вчитель-логопед,
початкова школа №43 Полтавської
міської ради, м. Полтава

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ІЗ МЕНТАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Психолого-педагогічний супровід дітей із ментальними порушеннями представляє собою комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення оптимальних умов для розвитку, навчання та соціалізації дітей з особливими

освітніми потребами. Такий супровід вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує зусилля психологів, педагогів, дефектологів, логопедів та інших фахівців. Основною метою супроводу є максимальне розкриття потенціалу кожної дитини, незважаючи на наявні обмеження. Важливо розуміти, що кожна дитина з ментальними порушеннями має свої унікальні особливості, які потребують індивідуального підходу [1].

Раннє виявлення та діагностика ментальних порушень відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності психолого-педагогічного супроводу. Своєчасна діагностика дозволяє розробити індивідуальну програму розвитку, що враховує особливості конкретної дитини. Діагностичний процес має бути всебічним і включати оцінку когнітивних, емоційних, соціальних та фізичних аспектів розвитку. Результати діагностики стають основою для планування корекційних заходів та відстеження прогресу дитини.

Індивідуальна програма розвитку є фундаментальним елементом психолого-педагогічного супроводу дітей із ментальними порушеннями. Така програма розробляється командою фахівців з урахуванням сильних сторін дитини та сфер, що потребують підтримки. Вона включає конкретні цілі, методи їх досягнення та критерії оцінки ефективності. Програма повинна регулярно переглядатися та адаптуватися відповідно до змін у розвитку дитини [1, 3].

Створення інклюзивного освітнього середовища є невід'ємною частиною ефективного психолого-педагогічного супроводу. Таке середовище передбачає адаптацію навчальних матеріалів, методів викладання та фізичного простору відповідно до потреб дітей із ментальними порушеннями. Важливими аспектами є також формування позитивного ставлення до різноманітності серед учнів, батьків та педагогів. Інклюзивне середовище сприяє не лише академічному розвитку, але й соціальній інтеграції дітей з особливими потребами.

Корекційно-розвиткова робота є центральним компонентом психолого-педагогічного супроводу та спрямована на подолання або компенсацію порушень розвитку. Вона може включати заняття з розвитку пізнавальних процесів, мовлення, комунікативних навичок та емоційної саморегуляції. Ефективність такої роботи залежить від систематичності, послідовності та індивідуального підходу. Важливо використовувати різноманітні методики та технології, що відповідають особливостям дитини та доповнюють одна одну.

Робота з сім'єю є критично важливим аспектом психолого-педагогічного супроводу дітей із ментальними порушеннями. Батьки потребують не лише інформаційної підтримки щодо особливостей розвитку їхньої дитини, але й психологічного супроводу та практичних рекомендацій. Залучення батьків до корекційно-розвиткового процесу значно підвищує його ефективність та сприяє

генералізації навичок дитини. Створення партнерських відносин між фахівцями та батьками є запорукою успішного супроводу [1, 2, 3].

Соціальна адаптація та формування життєвих компетенцій є важливими цілями психолого-педагогічного супроводу дітей із ментальними порушеннями. Це включає розвиток навичок самообслуговування, соціальної взаємодії, орієнтації в просторі та часі. Важливо враховувати вікові особливості та потенційні можливості дитини при визначенні цілей соціальної адаптації. Успішна соціальна адаптація сприяє підвищенню якості життя дитини та її сім'ї.

Використання інноваційних технологій та методів відкриває нові можливості для ефективного психолого-педагогічного супроводу. Цифрові технології, альтернативна комунікація, сенсорна інтеграція та арт-терапія можуть значно покращити результати корекційної роботи. Вибір методів має ґрунтуватися на науково доведеній ефективності та відповідності індивідуальним особливостям дитини. Важливо постійно оновлювати знання та навички фахівців відповідно до сучасних досягнень у галузі.

Моніторинг ефективності психолого-педагогічного супроводу є необхідною умовою для забезпечення його якості. Регулярна оцінка прогресу дитини дозволяє вчасно коригувати стратегії роботи та встановлювати нові цілі. Критеріями ефективності можуть бути як об'єктивні показники розвитку, так і суб'єктивна оцінка благополуччя дитини та її родини. Результати моніторингу мають обговорюватися командою фахівців та батьками для забезпечення єдності підходів [2, 4, 5].

Перспективи подальшого розвитку системи психолого-педагогічного супроводу дітей із ментальними порушеннями пов'язані з удосконаленням нормативно-правової бази, підготовкою кваліфікованих фахівців та впровадженням інноваційних практик. Важливим напрямком є також підвищення рівня обізнаності суспільства щодо особливостей осіб з ментальними порушеннями та формування інклюзивної культури. Розвиток мережі служб підтримки та забезпечення наступності супроводу на різних етапах життя дитини також є критично важливими завданнями. Ефективна система психолого-педагогічного супроводу має забезпечувати не лише академічний розвиток, але й високу якість життя дітей із ментальними порушеннями та їхніх родин.

Список використаних джерел

1. Коваль-Бардаш Л.В., Компанець Н.М. Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів: Навчально-методичний посібник. К., 2020. С.137 -142.
2. Колупаєва А. А. Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики": [монографія] К. : ТОВ "АТОПОЛ", 2016. 152 с.

3. Компанець Н.М. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери: наук.-метод. посіб. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Київ: Актуальна освіта, 2023. 120 с.

4. Прохоренко, Л.І., Бабяк, О.О., Баташева, Н.І. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: стратегія реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). 2020. С.56-62

5. Процюк, Р.Г., Прохоренко, Л.І. Стратегії психологічного супроводу дітей з особливими потребами в інклюзивному освітньому середовищі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 15, 2019. С.272-283.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Джурук М. Г.,
здобувачка вищої освіти,
Київський інститут бізнесу
і технологій, м. Київ

УДК 159.053.6:37.018.264

СЕКСУАЛЬНА ОБІЗНАНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Актуальність теми сексуальної обізнаності сучасної молоді зумовлена швидкими соціальними змінами, відкритістю інформаційного простору та зростанням ролі медіа у формуванні світогляду молодого покоління. У сучасному суспільстві молодь дедалі раніше стикається з темами сексуальності, однак рівень її поінформованості часто залишається недостатнім або викривленим, що може призводити до ризикованої поведінки, небажаних наслідків для здоров'я та психоемоційного стану. В умовах недостатньої або нерегулярної сексуальної освіти в навчальних закладах молоді люди нерідко черпають знання з недостовірних джерел, що формує хибні уявлення про сексуальні стосунки, межі особистих кордонів, згоду та відповідальність. Окрім того, сексуальна обізнаність пов'язана з низкою важливих аспектів: профілактикою захворювань, переданих статевим шляхом, зниженням рівня підліткової вагітності, запобіганням насильству та формуванням здорових стосунків. Саме тому дослідження рівня сексуальної обізнаності молоді, а також пошук ефективних шляхів її підвищення є надзвичайно актуальним для формування безпечного, відповідального й усвідомленого покоління.

Так, у межах різних теоретичних підходів сексуальна обізнаність трактується як системне утворення, яке включає когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий компоненти. Водночас вона формується під впливом широкого спектра факторів: сімейного виховання, освітнього середовища, культурних норм, а також індивідуальних особливостей особистості.

Сексуальна обізнаність тісно пов'язана з процесом сексуальної освіти, оскільки саме через систематичне інформування, обговорення та формування навичок критичного мислення індивід набуває знань, установок і моделей поведінки, що визначають його сексуальну свідомість і відповідальність. Таким чином, сексуальна освіта виступає ключовим механізмом формування

обізнаності у сфері сексуальності. В свою чергу, сексуальна освіта має вирішальне значення з різних причин [1]:

- надає точну інформацію (з медичного погляду) про анатомію, фізіологію, секс і стосунки, відповідно до віку;
- сприяє навичкам побудови здорових стосунків і ухвалення обґрунтованих рішень;
- запобігає небажаній вагітності та ІПСШ шляхом інформування про контрацепцію, профілактику та безпечні сексуальні практики;
- заохочує до відкритого та чесного спілкування про секс і стосунки;
- інформує та здійснює підтримку щодо варіативності сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, що забезпечує толерантність і запобігання дискримінації;
- сприяє розвитку безпечної поведінки (в інтернеті також) дітей і підлітків.

Так, результати проведеного емпіричного дослідження, що відбулося на базі Білоцерківського інституту економіки та управління та фахового коледжу Університету "Україна". Загальна кількість здобувачів освіти, віком 17 – 21 років – 64 особи.

Проаналізувавши результати отримані з авторської анкети можна зробити висновки, що представлені на рис. 1.

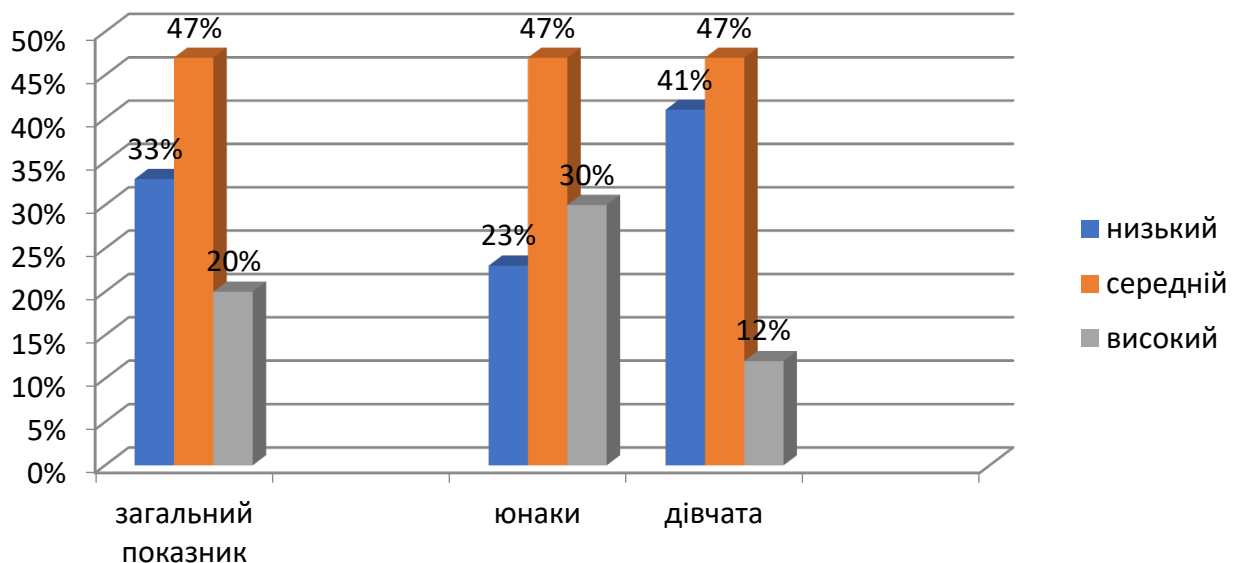

Рис. 1. Показники рівня сексуальної обізнаності молоді

Згідно з поданими даними, більшість молоді 47% має середній рівень сексуальної обізнаності. При цьому низький рівень зафіксовано у 33% опитаних, а високий – лише у 20%.

Серед юнаків найменше тих, хто має низький рівень 23%, натомість 30% мають високий. У дівчат спостерігається зворотна тенденція: 41% мають низький рівень сексуальної обізнаності, а лише 12% – високий. Це свідчить про певні гендерні відмінності у доступі до або засвоєнні сексуальної інформації.

В свою чергу, *низький рівень сексуальної обізнаності* характеризується фрагментарними або помилковими знаннями про статеве життя, контрацепцію, інфекції, що передаються статевим шляхом, а також відсутністю розуміння меж згоди, безпеки та відповідальності. *Середній рівень* передбачає базову поінформованість про фізіологічні та гігієнічні аспекти сексуальності, знання про основні методи захисту та розуміння основ емоційної й етичної сторони сексуальних стосунків. *Високий рівень* означає глибоке й усвідомлене знання широкого спектру питань сексуальності – від анатомії та репродуктивного здоров'я до прав людини, емоційної зрілості, принципів згоди, відповідальності та поваги у стосунках.

Враховуючи результати дослідження можемо зробити висновок, що для підвищення рівня сексуальної обізнаності молоді закладам освіти [3] рекомендується впроваджувати систематичну, науково обґрунтовану та вікововідповідну сексуальну освіту, яка поєднує теоретичні знання з практичними навичками. Навчальні програми повинні охоплювати не лише біологічні аспекти, а й питання емоційного здоров'я [4], етики взаємин, згоди, відповідальності, а також інформувати про методи контрацепції та профілактику інфекцій, що передаються статевим шляхом. Особливу увагу варто приділити розвитку комунікативної компетентності молоді [2], оскільки вміння відкрито, без сорому та агресії говорити на теми сексуальності, ставити межі, висловлювати згоду чи незгоду, підтримувати діалог у парі є ключовими чинниками безпечних і здорових стосунків. Доцільно також залучати фахівців – медиків, психологів, соціальних педагогів – для проведення інтерактивних занять, тренінгів та консультацій. Важливо створювати в навчальних закладах атмосферу довіри та відкритості, де молодь може без осуду звертатися з питаннями, що її турбують. Крім того, слід вести просвітницьку роботу з батьками, аби забезпечити узгодженість підходів у формуванні сексуальної культури молоді як у школі, так і вдома. Комплексний підхід до сексуальної освіти з урахуванням розвитку комунікативних навичок сприятиме формуванню відповідального, обізнаного та емоційно зрілого покоління [3]

Отже, сексуальна обізнаність є невід'ємною складовою здорового розвитку сучасної молоді та запорукою її безпечної, відповідальної поведінки у сфері міжособистісних стосунків. Результати дослідження свідчать про наявність значних відмінностей у рівні поінформованості між юнаками і дівчатами, що вказує на потребу в цілеспрямованій та систематичній сексуальній освіті. Ефективне підвищення обізнаності можливе лише за умови комплексного підходу, що включає достовірне інформування, розвиток емоційної зрілості та

комунікативної компетентності. Врахування цих аспектів у діяльності закладів освіти сприятиме формуванню здорових, усвідомлених і відповідальних особистостей.

Список використаних джерел

1. Молотокас А. А., Проскурня А. С. Сексуальна освіта в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Психологічні науки"*. 2024. № 1. С. 5-9.
2. Пономаренко Т.І. Рівень комунікативної компетентності особистості як детермінанта конфліктологічної активності підлітків. *Humanitarium*. 2019. №45. С. 85(2) – 92.
3. Рингач Н. О. Сексуальна культура українських підлітків. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2011. № 17. С. 482-487.
4. Хомчук О. П., Пономаренко Т. І. Особливості психоемоційних станів підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2024. № 1. С. 109-113.

Єпіхіна М. А.,

УДК 373.3.014.68

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри розвитку
дитини раннього і дошкільного віку,
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Лубни

БАТЬКИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У контексті модернізації освіти особливої значущості набуває партнерська взаємодія між школою та родиною. Початкова школа виступає першим етапом соціального виховання дитини, де закладаються основи навчальної мотивації, самосприйняття, міжособистісних стосунків та ставлення до освітнього процесу загалом. Успішна реалізація завдань початкової освіти значною мірою залежить від рівня залученості батьків як повноцінних суб'єктів педагогічної взаємодії [1].

Важливість такої співпраці підкреслює і А. Лоза, яка зазначає, що взаємодія членів сім'ї та шкільного колективу є надзвичайно актуальною проблемою сучасної освіти. На думку дослідниці, у практиці вчителя початкових класів часто

спостерігається нерозуміння проблем і хвилювань молодших школярів, що нерідко мають витoki в особливостях функціонування конкретної родини. Це ще раз доводить, наскільки тісно пов'язані освітні й виховні впливи школи та батьків [2].

Разом із тим, у сучасних умовах спостерігається низка бар'єрів для ефективної співпраці між педагогами та батьками: нерівномірний рівень педагогічної культури родин, обмежений часовий ресурс, брак системної комунікації та належної підготовки вчителів до роботи з родинами. Ці чинники зумовлюють необхідність глибшого наукового осмислення ролі батьків як активних партнерів у реалізації освітнього процесу початкової школи. Отже, інтеграція зусиль школи та родини є запорукою створення єдиного виховного простору, сприятливого для розвитку особистості молодшого школяра.

У сучасній педагогічній практиці батьки все частіше розглядаються як активні учасники освітнього процесу, що мають вплив на його зміст, цінності та результати. Така трансформація ролі родини – з пасивного спостерігача у рівноправного партнера – актуалізує потребу у новому підході до взаємодії між усіма суб'єктами освітнього простору. Саме тому в науковому дискурсі з'являється поняття партнерської взаємодії, яке нами розуміється як новий тип співпраці, що ґрунтується на засадах паритетності, спільності цілей, взаємної відповідальності за результати спільної діяльності, а також орієнтації на особистісний прогрес кожного учасника. Партнери в цьому контексті – це суб'єкти освітнього процесу, здатні до діалогу, командної роботи, спільного прийняття рішень і спільної відповідальності за результат [3, с. 37].

Розкриття сутності партнерської взаємодії неможливе без аналізу внутрішньої мотивації батьків до співпраці зі школою, адже саме їхня зацікавленість і готовність долучатися до освітнього процесу значною мірою визначають успішність реалізації партнерських стратегій. Мотивація батьків формується під впливом низки чинників: усвідомлення значущості власної ролі у вихованні дитини, позитивний досвід взаємодії з учителями, відкритість закладу освіти до співпраці, прагнення забезпечити дитині комфортні умови для навчання й соціалізації. Підвищення педагогічної культури родин, у свою чергу, сприяє формуванню усвідомленого ставлення до процесу навчання та виховання як до спільної відповідальності сім'ї та школи.

Залучення батьків до шкільного життя може здійснюватися на різних рівнях – від мінімальної інформаційної підтримки до активної участі в освітній діяльності. До найпоширеніших форм належать: відвідування батьківських зборів, індивідуальні консультації з педагогами, участь у шкільних заходах, проєктах, тренінгах та спільних майстер-класах. Успішна взаємодія з родинами створює

сприятливе середовище для всіх учасників освітнього процесу, адже партнерство виступає не лише засобом підтримки окремої дитини, а й ресурсом розвитку шкільного колективу загалом. За умов відкритої комунікації, взаємоповаги та спільної ціннісної платформи, школа перетворюється на простір довіри, в якому батьки та вчителі об'єднані спільною метою – забезпечення гармонійного розвитку дитини [4].

Партнерство між школою та батьками реалізується через систему різноманітних форм, що дозволяють досягати як освітніх, так і виховних цілей. Серед них – батьківські збори нового формату, які перетворюються на інтерактивні зустрічі у формі діалогових платформ, круглих столів, педагогічних студій. У межах таких зустрічей відбувається не лише інформування, а й обговорення актуальних проблем, спільне вироблення рішень, створення атмосфери співробітництва. Це сприяє зростанню довіри між батьками й учителями та зміцненню авторитету школи як відкритої інституції.

До ефективних форм партнерської взаємодії також належать спільні заходи за участю батьків, учителів і учнів: тренінги, майстер-класи, участь у класних та шкільних проєктах. Індивідуальні та групові консультації дозволяють враховувати потреби конкретної родини та дитини, тоді як участь батьків у шкільних святах, виставках, конкурсах чи екскурсіях створює простір живої взаємодії. Такі підходи сприяють формуванню позитивного ставлення до школи, зміцненню партнерських зв'язків і створенню цілісного освітньо-виховного середовища, де кожен учасник відчуває свою цінність і значущість.

Таким чином, партнерська взаємодія між школою та родиною є важливою умовою ефективного функціонування початкової освіти. Батьки виступають активними суб'єктами освітнього процесу, а їхня участь сприяє створенню цілісного виховного середовища. Різноманітні форми залучення родин до шкільного життя посилюють педагогічну підтримку дитини, формують довіру та забезпечують реалізацію спільних освітніх цілей.

Список використаних джерел

1. Починок Є. А. Партнерська взаємодія як інноваційний компонент нової української школи. *Академічні студії. Серія "Педагогіка"*. 2023. (1). С. 95-102.
2. Лоза А. Партнерська взаємодія батьків і вчителів як запорука успішного навчання учнів початкових класів. *Освіта Сумщини*. 2024. № 4 (64). С. 37-40.
3. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. 38 (2). С. 36-43.

4. Басюк Н. А. Форми взаємодії вчителя з батьками молодших школярів в умовах Нової української школи. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід*: збірник наукових праць. 2019. Ч. II. С. 9-12.

Ковдрин Л. І.,

УДК 373.3:37.091.3:004.4

заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель початкових класів,
Тернопільська загальноосвітня школа I-III
ступенів №19 Тернопільської міської ради
Тернопільської області, м. Тернопіль

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ШКОЛИ І СТУПЕНЯ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНІ STEAM-ВПРАВИ

Сучасна освіта в умовах Нової української школи орієнтується не лише на засвоєння знань, а й на розвиток ключових компетентностей, самостійності та пізнавального інтересу здобувачів освіти. Учні початкової школи – це особлива категорія дітей. Вони допитливі, емоційні, відкриті до нового. Тому саме в цей період важливо сформувати їх позитивне і вмотивоване ставлення до навчання, світогляд і бажання досліджувати усе довкола.

Одним із найефективніших підходів до формування стійкої навчальної мотивації є використання STEAM-освіти – міждисциплінарної інтеграції науки, технологій, інженерії, мистецтва і математики [1]. У поєднанні з інтерактивними методами, STEAM-досвід перетворює навчання на гру, дослідження і творчу пригоду, що пробуджує пізнавальний інтерес у кожному здобувачеві освіти школи І ступеня.

Упровадження STEAM-освіти націлене на підвищення якості освіти, інтеграції до європейського освітнього простору, оновлення змісту освіти з урахуванням досягнень науки, розвитку технологій, продуктивну мотивацію здобувачів освіти до провадження науково-дослідницької та проєктної діяльності тощо [2].

STEAM-освіта дозволяє інтегрувати предмети природничого циклу з мистецькими дисциплінами, розвивати цілісне мислення, поєднувати логіку з емоційним досвідом, вчити дітей створювати нові ідеї, а не лише відтворювати знання. Особливо важливо це у початкових класах, коли учні мають високий рівень уяви, мислять образами, вчаться через гру, рух, колір, звук.

Пізнавальний інтерес в STEAM-освіті формується через проектну діяльність (створи – спробуй – досліді – презентуй), міжпредметні зв'язки (наука + мистецтво = відкриття), творчу свободу (немає "правильного" результату, є варіативність).

Щоб реалізувати ці принципи на практиці, розглянемо добірку STEAM-вправ, спрямованих на розвиток пізнавального інтересу молодших школярів [3]. Кожна з них – це маленьке дослідження, міні-проект, у якому дитина стає творцем, дослідником і винахідником одночасно.

Вправа "Космічний транспорт" (1–2 клас)

Завдання: спроектувати та виготовити модель ракети або місяцеходу з підручних матеріалів.

STEAM-наповнення:

Science – як рухається транспорт?

Technology – які матеріали використовуємо?

Engineering – як зробити стійку конструкцію?

Art – декоруємо ракету, створюємо "пейзаж планети".

Math – вимірюємо довжину деталей, ділимо на частини.

Розвивається уява, моторика, просторове мислення.

Вправа "Міст майбутнього" (3 клас)

Завдання: створити макет моста з паперу, ниток, дерев'яних паличок чи інших матеріалів.

STEAM-інтеграція:

Science: як працює гравітація та навантаження?

Technology: які матеріали витримують вагу?

Engineering: яка форма конструкції найміцніша?

Art: дизайн мосту – кольори, арки, прикраси.

Math: довжина, ширина, симетрія, масштаб.

Розвиває критичне мислення, уяву, моторику, комунікацію.

Вправа "Ферма майбутнього" (4 клас)

Завдання: розробити модель екологічної ферми з джерелом енергії.

STEAM-інтеграція:

Science: що таке поновлювана енергія?

Technology: як працює сонячна батарея?

Engineering: як спроектувати ферму?

Art: макет з природних матеріалів.

Math: площа, кількість тварин/рослин, пропорції.

Розвиває аналітичне мислення, образність і відповідальність.

Для ефективного впровадження STEAM-освіти в початковій школі важливо не лише створювати цікаві, інтегровані завдання, а й забезпечувати комплекс психолого-педагогічних умов, які сприяють гармонійному розвитку дитини, формуванню пізнавального інтересу, допитливості, ініціативності та внутрішньої мотивації до навчання.

Однією з ключових передумов є створення безпечного освітнього простору – середовища довіри, у якому дитина не боїться помилятися, ставити запитання, висловлювати власні ідеї та експериментувати. Помилка у цьому середовищі сприймається не як невдача, а як частина пізнавального процесу – крок до відкриття. У такій атмосфері вчитель виступає не наглядцем, а партнером і ментором, який підтримує дослідницьку ініціативу, надихає й орієнтує дитину, залишаючи простір для самостійності.

Ще одним важливим компонентом є адаптація навчального змісту до вікових особливостей учнів. Поняття, терміни та процеси, навіть якщо вони належать до складних природничо-наукових дисциплін, мають бути подані у зрозумілій, образній та ігровій формі. Це досягається за допомогою аналогій, метафор, візуалізацій (схем, моделей, малюнків), а також практичної діяльності. Такий підхід дає змогу дітям краще зрозуміти й осмислити зміст завдань, підвищує рівень засвоєння матеріалу та створює позитивний досвід навчання.

Співпраця в малих групах є не лише організаційною формою, а й потужним засобом розвитку комунікативних, соціальних і громадянських компетентностей. Учні вчаться домовлятися, слухати одне одного, ділитися ідеями, розподіляти ролі та відповідальність. Спільна проектна діяльність сприяє інклюзії кожного учня у процес навчання, активізує як лідерські якості, так і здатність до командної роботи.

Нарешті, важливо дотримуватися балансу між організованістю та свободою дій. Завдання повинні мати чітку логіку й орієнтири, що дає дитині впевненість, знижує тривожність і допомагає зорієнтуватися у процесі. Водночас відсутність єдиного "правильного" рішення відкриває простір для творчого підходу, дозволяє учневі обирати власний шлях реалізації. Як образно можна сказати: "є маршрут, але кожен обирає свій транспорт". Такий підхід формує гнучке мислення, ініціативність та інтерес до пошуку нових рішень.

У STEAM-середовищі учитель стимулює творчість, направляє мислення, але не диктує, цінує процес, а не тільки результат, створює "середовище відкриттів". Він має бути готовим до несподіваних ідей, до змін темпу й навіть до "хаосу", бо саме в ньому народжується інтерес і навчальна мотивація.

STEAM-освіта у початковій школі – це ефективний інструмент розвитку пізнавального інтересу, що дає змогу дитині одночасно вчитися, досліджувати,

фантазувати та створювати. Через інтерактивні вправи, у яких поєднано науку і мистецтво, формуються не просто знання, а мотивована особистість з креативним мисленням.

Список використаних джерел

1. Вакарін С. І. Нова українська школа: Дидактичні основи STREAM-освіти в початковій школі : Навчально-методичний посіб. Київ: Саміт-книга, 2021. 144 с.
2. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році. Лист ІМЗО № 21/08-1242 від 12.08.24 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92801 (дата звернення: 10.05.2025).
3. Як створити хороший STEM-урок. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-stvoryty-horoshy-stem-urok> (дата звернення: 10.05.2025).

Лопушняк А. В.,
здобувачка вищої освіти,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль

УДК 159.9

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ У ШКОЛЯРІВ

У сучасному динамічному соціально-економічному середовищі процес професійного самовизначення школярів набуває особливої ваги. Сучасний ринок праці характеризується швидкими змінами, а традиційні знання і професійні навички часто втрачають свою актуальність, що змушує суспільство шукати фахівців, здатних оперативно адаптуватися до нових умов. Процес усвідомленого вибору професійного шляху формує особистість як суб'єкта трудової діяльності і сприяє розвитку самосвідомості, ціннісних орієнтацій та мотиваційних установок. Особливо важливим цей процес є під час шкільної соціалізації, адже саме у школі закладаються перші основи майбутніх уявлень про працівництво, власні здібності та перспективи розвитку. Психологічні засоби, спрямовані на формулювання професійного самовизначення, допомагають молодим людям не лише оцінити свої внутрішні ресурси, але й усвідомити вимоги зовнішнього середовища, що відіграє ключову роль у формуванні стійкої професійної ідентичності [1].

Аналіз наукової літератури показує, що проблема професійного самовизначення є міждисциплінарною та привернула увагу як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників.

Значний внесок у вивчення проблематики внесли роботи С.Д. Максименка, Л.В. Сердюк, О.М. Скрипченка та інших [4]. Зокрема, дослідники (І. Кон, С.У. Гончаренко, Н. Швець, Т. Третьякова) підкреслювали важливість поетапного формування професійного "Я", розглядаючи професійне самовизначення як результат інтеграції індивідуальних особливостей, ціннісних орієнтацій та зовнішніх соціально-економічних вимог [5]. Також варто відзначити внесок Е. Климова, який вказував на складність процесу, де "миттєвий вибір" містить у собі накопичення всього попереднього життєвого досвіду. Таким чином, наукова база охоплює як класичні психологічні концепції, так і сучасні підходи до усвідомленого вибору професії, що робить дослідження цієї проблематики актуальним для практичної педагогіки і психології. Уже швейцарський психолог Карл Юнг наголошував на безперервності переходу особистості до нової життєвої фази через усвідомлений вибір, підкреслюючи важливість глибинного самоаналізу та переосмислення власної ідентичності. Подібну модель процесу розвитку підтримують і такі дослідники, як Е. Берн, Ф. Парсонс, Д. Сьюпер, що розглядали професійний вибір як результат багатогранної взаємодії внутрішніх ресурсів та зовнішнього впливу [6].

У сучасних дослідженнях професійного самовизначення школярів прослідковуються кілька основних підходів, що можна умовно розділити на:

– *Соціологічний підхід*. За його позицією професійне самовизначення розглядається як реакція особистості на соціальні запити та завдання, де вибір професії формується під впливом суспільних норм, очікувань та соціальних тенденцій.

– *Соціально-психологічний підхід*. Цей підхід підкреслює інтеграцію зовнішніх факторів (наприклад, вплив родини, школи, референтних груп) із внутрішніми особливостями особистості (суперечності між "хочу" та "можу"). Він вказує на потребу гармонійного поєднання зовнішніх умов та внутрішньої готовності до усвідомленого вибору професії.

– *Диференційно-психологічний підхід*. Наголошує на унікальності кожної особистості, її особистісних рисах, здібностях, мотивації та ціннісних орієнтаціях, які визначають сумісність із вимогами конкретної професії [3].

Сучасні дослідники також пропонують моделі, що структурують процес професійного вибору на етапи. Наприклад, модель Михайла Пряжникова визначає послідовність: усвідомлення цінності праці, орієнтація у соціально-економічних умовах, формування "професійної мрії", деталізація проміжних цілей та остаточний вибір з можливістю коригування планів, що базується на принципі зворотного зв'язку. Також актуальним є використання психологічних

методів (діагностичні методики, тестування, тренінгові заходи), які сприяють розвитку самопізнання, рефлексії та критичної оцінки власних можливостей у контексті вибору професії.

Ці підходи дозволяють не тільки описати процес професійного самовизначення як багатогранне явище, але й розробити практичні інтервенції, що допомагають школярам усвідомлено і відповідально підійти до вибору майбутнього професійного шляху.

Емпіричні дослідження, проведені серед школярів і молодих людей, свідчать про ряд важливих тенденцій у процесі професійного самовизначення:

– *Рання стадія самовизначення.* Більшість учнів старших класів вже формують базові уявлення про свою майбутню трудову діяльність. За даними окремих досліджень, понад 80% першокурсників коледжів або професійних училищ визначилися з обраною сферою діяльності, що підтверджує ранню прив'язаність до певних професійних орієнтирів.

– *Диференціація професійних орієнтацій.* Аналіз показує, що учні спеціалізованих шкіл (наприклад, з поглибленим вивченням математики чи творчих предметів) в основному орієнтуються на економічні, творчі чи технічні галузі, тоді як школярі загальноосвітніх закладів частіше обирають професії, пов'язані з роботою з людьми, комунікаціями та соціальною взаємодією. Це свідчить про вплив навчального середовища та педагогічних стратегій профорієнтаційної роботи.

– *Вплив зовнішніх чинників.* Основними критеріями професійного вибору молоді є престижність професії, рівень очікуваного заробітку, умови праці та перспектива самореалізації. Водночас зовнішні фактори (батьківські очікування, рекомендації вчителів, соціокультурні стереотипи) часто призводять до вибору професії, що не завжди відображає внутрішні потреби та можливості особистості.

– *Роль психологічних методик.* Використання психодіагностичних методик, тренінгових завдань та систематизованої профорієнтаційної роботи сприяє підвищенню рівня усвідомленості у школярів, допомагає їм краще орієнтуватися у власних здібностях і розвивати критичне мислення щодо майбутніх професійних викликів.

Результати досліджень підтверджують, що комплексний психологічний супровід у процесі формування професійного самовизначення сприяє більш усвідомленому та стійкому вибору, що дозволяє юним людям адаптуватися до викликів сучасного ринку праці [4].

Професійне самовизначення виступає однією з найважливіших умов для всебічного розвитку особистості. Формування професійного "Я" – складний, тривалий і багатогранний процес, що охоплює не лише внутрішні психологічні механізми, зокрема самопізнання, самооцінку та встановлення ціннісних

орієнтацій, але й численні зовнішні чинники, серед яких вирізняються соціокультурні, сімейні та навчальні впливи. Такий комплексний підхід дозволяє кожному учню усвідомлено підійти до вибору свого професійного шляху та створити міцну основу для життєвої гармонії і успіху.

Психологічні засоби набувають у цьому контексті особливої значущості. Використання різноманітних діагностичних методик, тренінгових програм і консультацій – це ефективний інструмент для підтримки молодшої особистості на всіх етапах професійної орієнтації. Завдяки системному застосуванню цих методів учні отримують можливість не тільки правильно оцінювати свої здібності та внутрішні ресурси, але й сформулювати адекватне розуміння соціальних реалій. Така комбінація внутрішнього самовдосконалення і адаптації до зовнішніх вимог стимулює розвиток критичного мислення, сприяє формуванню впевненості у власному виборі та допомагає оптимально інтегрувати особисті інтереси з потребами ринку праці.

Невід'ємною складовою успішної профорієнтаційної роботи є її систематизація всередині навчального процесу. Ефективна інтеграція психологічних засобів у щоденну діяльність школи стимулює розвиток самостійності, відповідальності та творчої гнучкості серед молоді. Скоординована взаємодія педагогів, психологів, батьків та представників профорієнтаційних центрів створює умовно завершену систему підтримки, завдяки якій кожен учень може знайти свій унікальний професійний шлях та реалізувати свій індивідуальний потенціал. Такий мультидисциплінарний підхід визначає траєкторію для подальшої професійної і життєвої успішності.

Перспективи подальших досліджень у сфері професійного самовизначення відкривають шлях до розробки нових, інтегрованих методик, що поєднують сучасні досягнення психології та педагогіки. Акцент на інноваційні психологічні технології дозволить виявити та врахувати індивідуальні особливості кожного учня, сприяючи більш глибокому аналізу його можливостей у контексті стрімко мінливого світу. Такий підхід сприятиме не лише оптимізації процесу професійної орієнтації, але й загальному саморозвитку, підвищенню рівня соціальної адаптації та формуванню критично важливих компетенцій, котрі сьогодні є запорукою успішного життя в умовах глобальних змін [2].

Отже, психологічні засоби формування професійного самовизначення дозволяють створити гармонійну, стійку та адаптивну особистість, здатну адекватно реагувати на виклики сучасного світу. Систематичне та інтегроване впровадження психологічної підтримки в профорієнтаційну роботу сприяє не лише правильному вибору майбутнього професійного шляху, але й забезпечує

базу для загального розвитку, соціальної адаптації та подальшого професійного зростання. Цей підхід допомагає сформуванню особистості, яка вміло поєднує внутрішні прагнення з зовнішніми вимогами, що є ключем до життєвої успішності та високої якості життя в умовах сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Морін О. (2018). *Результати дослідження проблеми професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу*. Інститут проблем виховання НАПН України.
2. Бербець В. (2014). *Професійне самовизначення особистості*. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
3. Чечко І.І. (2020). *Професійне самовизначення старшокласників як передумова успішної самореалізації*. Чернігівський обласний центр зайнятості.
4. Максименко С.Д. (2019). *Методологічні основи професійного самовизначення*.
5. Кон І., Гончаренко С.У., Швець Н., Третьякова Т. (2019). *Етапність розвитку професійного "Я"*.
6. Климов Е. (2019). *Аналіз життєвого досвіду як чинника миттєвого вибору професії*. 7-15.

Соколова К. А.,
здобувачка вищої освіти,
Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів
Коновальчук М. В.,
канд. пед. наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів

УДК 373.3.015.3:159.954

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS

У сучасній системі освіти креативність сприймається не лише як прояв художніх чи розумових здібностей, а й як одна з основних складових soft skills – універсальних навичок, що забезпечують успішну самореалізацію особистості як у навчанні, так і в соціальному середовищі. Особливе значення має розвиток

креативності в молодшому шкільному віці, адже саме в цей період формуються засади гнучкого мислення, уяви та ініціативності.

У XXI столітті креативність стала однією з ключових навичок, що визначає професійну ефективність. Вона забезпечує здатність до адаптації, пошуку інноваційних рішень і формування стратегічного мислення в умовах постійних змін. За результатами дослідження Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum, 2020), креативність входить до п'ятірки найважливіших навичок майбутнього, поряд з критичним мисленням, комплексним розв'язанням проблем і гнучкістю. Розвиток креативності сприяє як індивідуальній професійній реалізації, так і інноваційному зростанню організацій [8].

Креативність у молодших школярів проявляється через здатність фантазувати, вигадувати нові способи вирішення задач, бачити альтернативні підходи до звичних речей. Вона сприяє розвитку критичного мислення, вміння працювати в команді, адаптуватися до змін і долати труднощі – тобто формує ключові життєві компетентності. Освітнє середовище початкової школи має створювати умови для підтримки та стимулювання креативності: через ігрову діяльність, інтегроване навчання, проєктні завдання, вільне висловлення думок. Такий підхід дозволяє дітям розвивати впевненість у собі, самовираження та внутрішню мотивацію до навчання. Таким чином, розвиток креативності в початковій школі – це не лише інтелектуальний ресурс, а важливий чинник формування успішної особистості з розвиненими soft skills.

Креативність як складова soft skills – це здатність продукувати нові ідеї, мислити нестандартно та адаптуватися до змін.

Soft skills – це універсальні навички, які не пов'язані з конкретною професією, але мають вирішальне значення у професійному й особистісному зростанні. Довіра між учителем і учнем, підтримка та позитивне підкріплення створюють основу для розвитку творчої особистості. Як зазначає І. В. у центрі успішної педагогічної стратегії має бути емоційний комфорт і партнерська взаємодія [1].

На думку дослідниці В. В. Лучанської, креативність є складовою особистісного саморозвитку, яка активно формується у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Молодші школярі мають високу пізнавальну активність, схильність до фантазування, гру як провідну діяльність, що сприяє формуванню креативного потенціалу. Важливо на цьому етапі створювати умови для вільного самовираження дитини без страху бути "неправильною" [3].

І. В. Камінська підкреслює, що ефективними засобами розвитку креативності є створення проблемних ситуацій, ігрова діяльність та проєкти. Розвиток м'яких навичок, зокрема креативності, є основою якісного освітнього процесу. А отже,

педагогічні умови, що сприяють розвитку креативності, мають стати пріоритетом у навчанні молодших школярів [1].

За результатами дослідження І. Полякової та К. Корсікової, у початковій школі уроки мови й читання сприяють одночасному розвитку креативного і критичного мислення, а також комунікативних навичок. Використання групових форм роботи, мозкових штурмів, вправ на вільне асоціювання вважається базовими методами формування цих умінь [5].

Учням початкових класів важливо надати змогу приймати рішення, планувати свої дії, брати на себе відповідальність за результат. К. М. Коваленко акцентує увагу на потребі в педагогічному супроводі, що підтримує ініціативу дитини без нав'язування рішень [2]. Сучасна педагогіка визнає активну взаємодію учнів як одну з найефективніших умов розвитку soft skills. За дослідженням О. В. Рикової, ігрові форми, колективна творча діяльність і проектна робота активізують уяву, сприяють самовираженню та зміцнюють комунікативні вміння [6].

Інтеграція знань із різних галузей активізує асоціативне та критичне мислення. Як зазначено у "Концепції Нової української школи", міжпредметні зв'язки розвивають у дітей цілісне бачення світу та підвищують мотивацію до навчання [4].

Креативність як soft skill тісно пов'язана з вмінням приймати рішення, працювати в команді, критично мислити. ІКТ-технології розширюють можливості для самовираження, створення цифрового продукту та співпраці. Згідно з Framework for 21st Century Learning, цифрова грамотність і креативне використання технологій є ключовими компонентами освіти XXI століття. Сьогоднішні школярі – це "цифрове покоління", для якого технології є природним середовищем розвитку. Використання ІКТ в освіті не лише підвищує мотивацію, а й відкриває нові можливості для візуалізації, творчого конструювання, моделювання ідей та спільної роботи в цифровому середовищі [7].

Роль учителя в розвитку креативності молодших школярів як складової soft skills є надзвичайно важливою, оскільки педагог визначає атмосферу в класі, вибір методів навчання та загальний підхід до виховання творчого потенціалу учнів.

Учитель має забезпечити таку атмосферу в класі, де діти почуваються вільно, не бояться помилок і мають можливість висловлювати свої ідеї без страху осуду. У початковій школі важливо створити атмосферу підтримки, де кожна думка та ініціатива учня сприймається позитивно. Педагог має бути моделлю для учнів, демонструючи, як важливо бути відкритим до нових ідей і творчих підходів [4].

Учитель відіграє важливу роль у заохоченні учнів до прояву ініціативи, створюючи умови для вибору в межах навчального процесу. Педагог повинен сприяти формуванню самостійності, надаючи школярам більше простору для

прийняття рішень і можливість використовувати різні способи розв'язання поставлених завдань. Ідеї щодо підтримки ініціативи і самостійності учнів відображені в роботах І. В. Камінської, яка зазначає, що саме через сприяння самостійності учнів розвиваються не лише м'які навички, а й ключові компоненти успіху в навчанні [1].

Сучасні методи навчання, такі як проєктна діяльність, рольові ігри, мозковий штурм, інтерактивні завдання, дають змогу розвивати креативність і критичне мислення учнів. Учитель має володіти навичками впровадження цих методик у повсякденний освітній процес [6].

Важливо, щоб учитель визнавав індивідуальні особливості кожної дитини, зокрема її стиль навчання, темп засвоєння матеріалу, інтереси та сильні сторони. Індивідуалізація навчання допомагає створити умови для розвитку креативності, оскільки кожен учень має можливість розвиватися відповідно до своїх здібностей та інтересів [1].

Педагог має ключове значення у формуванні внутрішньої мотивації школярів. Завдяки вдало підібраним завданням, заохоченню та емоційній підтримці, педагог здатен істотно підвищити зацікавленість дітей у виконанні творчих вправ. Важливо також створювати умови, за яких учень переживає успіх і отримує задоволення від досягнутого результату [5].

Оцінювання розвитку креативності вимагає не лише традиційного підходу, а й врахування інноваційності мислення, готовності учнів до ризику та їх здатності вирішувати нетрадиційні завдання. Учитель повинен оцінювати не тільки кінцевий результат, а й сам процес творчої діяльності [1].

Таким чином, роль учителя в розвитку креативності молодших школярів полягає не лише в тому, щоб передавати знання, але й в тому, щоб створювати умови для розвитку креативного потенціалу учнів. Педагог має бути наставником, який підтримує ініціативу, стимулює творчий підхід та надає можливість для самовираження, таким чином допомагаючи формувати важливі soft skills для успіху в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Камінська І. В. Формування м'яких навичок як основа якісного освітнього процесу / І. В. Камінська // Педагогічні науки. – 2022. – № 87. – С. 102–107.
2. Коваленко К. М. Розвиток soft skills молодших школярів як умова сучасної освіти / К. М. Коваленко // Освітній дискурс. – 2022. – № 2(38). – С. 48–52.
3. Лучанська В. В. Креативність в особистісному саморозвитку молодших школярів / В. В. Лучанська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки. – 2019. – № 71. – С. 112–117.

4. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / МОН України. – Київ: МОН, 2016. – 40 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrayinska-shkola>.
5. Полякова І. В., Корсікова К. І. Soft skills на уроках української мови й читання в початковій школі / І. В. Полякова, К. І. Корсікова // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2021. – № 3(38). – С. 120–125. – DOI: 10.32782/apv/2021.3.18.
6. Рикова О. В. Розвиток креативності молодших школярів шляхом використання інноваційних технологій / О. В. Рикова // Початкова освіта. – 2021. – № 5. – С. 35–39.
7. Partnership for 21st Century Learning. Framework for 21st Century Learning. – Battelle for Kids, 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources>.
8. World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>.

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Адеєва Е. Р.,

УДК 378:72

здобувачка вищої освіти,

Одеська державна академія

будівництва та архітектури, м. Одеса

Науковий керівник:

Тюрікова О. М.,

канд. пед. наук, доцент,

Одеська державна академія

будівництва та архітектури, м. Одеса

ВПЛИВ ПРОСТОРОВОГО ДИЗАЙНУ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗВО

Університетська освіта є критичним етапом у житті будь-якого студента, оскільки вона сприяє формуванню його особистості, комунікативних навичок та способу мислення [2]. Сучасні студенти-архітектори проводять значну частину свого часу в аудиторіях, бібліотеках, студіях і лабораторіях – просторах, які безпосередньо впливають на їхній психологічний стан, рівень концентрації, продуктивність, фізичне здоров'я, здатність до засвоєння знань та загальне самопочуття.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим усвідомленням ролі архітектурно-дизайнерського середовища у формуванні якості освіти. Багато ЗВО України мають проблеми з таким елементами інтер'єру, як освітлення, вентиляція, температура, ігноруються базові принципи фізичного та психологічного комфорту, що створює перешкоди для ефективного навчання, викликає втому, дратівливість і навіть фізичне нездужання студентів. Існує великий потенціал для покращення навчального процесу для майбутніх фахівців у сфері архітектури завдяки вдосконаленню просторової організації. Ефективні проєктувальні рішення можуть підвищити мотивацію до навчання, зменшити рівень стресу та покращити академічні результати. Враховуючи потребу у створенні ефективного й гармонійного освітнього простору, постає необхідність глибшого дослідження впливу інтер'єрних рішень на добробут студентів.

Головною метою дослідження є опис та аналіз елементів дизайну інтер'єру навчальних приміщень – таких як планування простору, вибір меблі, освітлення, температура, вентиляція, акустичні характеристики та кольорова гама – та їх вплив на ефективність навчального процесу та успішність студентів під час занять у студії.

Проектування інтер'єру в ЗВО відрізняється своєю орієнтацією на підтримку когнітивного, емоційного та соціального благополуччя усіх учасників навчального процесу. Університетські кампуси потребують автентичних середовищ, де природні кольори, матеріали й візерунки сприяють заспокоєнню та зосередженості, а ергономічні меблі забезпечують фізичну підтримку, відпочинок та сенсорну стимуляцію упродовж усього навчального дня. Користувачі сприймають внутрішній простір через свої органи чуття, тому його роль полягає у реагуванні на людські, а саме: безпеку, спокій та баланс [1]. Потреби студентів у навчальному внутрішньому просторі можна поділити на два основні типи комфорту: фізичний комфорт та психологічний комфорт.

Розглядаючи фізичний комфорт, можна виокремити наступні компоненти:

- Циркуляція

Є одним з ключових елементів, що визначає зручність, функціональність, ефективність освітнього середовища. Архітектор та дизайнер інтер'єру враховують потреби людини в процесі проектування, інтегруючи свої погляди на циркуляцію та рух у навчальному просторі, враховуючи водночас доступність внутрішнього простору, щоб вони обидва могли досягти вимог та врахувати задану вагу для створення адекватного простору [4].

- Комфорт меблів

Цей фактор спрямований на максимізування продуктивності та ефективності, безпеки та комфорту, зменшуючи втому, стрес, нещасні випадки та дискомфорт студентів [2]. Під час проектування враховуються принципи антропометрії та ергономіки, що дозволяє створити інтер'єри, які відповідають фізіологічним особливостям людини та сприяють її добробуту.

- Вентиляція

Системи вентиляції – як природні, так і механічні – відіграють ключову роль у забезпеченні комфортного мікроклімату в аудиторіях. Природна вентиляція та охолодження особливо важливі для зниження високих температур у приміщеннях, однак у випадках, коли вони не забезпечують належного повітрообміну, доцільним є використання механічної вентиляції.

Комфорт у навчальному просторі не обмежується лише фізичними параметрами, важливу роль відіграють також психологічні чинники, які безпосередньо впливають на емоційний стан, концентрацію, мотивацію та загальне самопочуття студентів. Саме тому під час проектування ЗВО варто приділяти увагу й аспектам, що формують психологічний комфорт:

- Тепловий комфорт

Температура повітря, напрямок потоку повітря та розташування отворів, орієнтація будівлі, розташування отворів або штучно за допомогою систем опалення, вентиляції, кондиціонування повітря впливають на покращення теплового комфорту всередині приміщення. Підтримка відповідного рівня температури в навчальному

середовищі має вирішальне значення для успішної роботи студента. Температура впливає на настрій, спосіб мислення та здатність до навчання, а отже, на продуктивні та поведінкові здібності, і чітко проявляється в думках та поведінці.

- Контроль звуку (акустика)

Навчальний корпус має бути спроектований з використання якісної звукоізоляції стін, підлоги та стелі, щоб мінімізувати небажане відлуння та мертві зони, і забезпечити ефективний захист від зовнішніх шумів. Такі джерела шуму, як автомобільний рух, залізниця, авіація, генератори чи інші механізми, можуть проникати всередину приміщень і порушувати акустичний комфорт. Це, у свою чергу, негативно впливає на здатність студентів зосереджуватися та ефективно сприймати інформацію. Шум може викликати психологічний стрес, який відображається на учнях, проявляючись у вигляді дратівливості або розчарування [2].

- Візуальний контроль

Колір відіграє важливу роль у формуванні внутрішнього середовища навчального закладу, оскільки може впливати на рівень створювати враження впорядкованості чи хаосу, а також задавати настрій приміщенням – від формального до невимушеного, від теплого до прохолодного. В інтер'єрному дизайні освітніх просторів колір впливає на візуальне сприйняття студентів, що, в свою чергу, позначається на їхньому емоційному стані та комфорті, має фізичний, психологічний та соціальний ефекти [3].

Дизайнер має володіти знанням про психологічні та фізіологічні особливості впливу кольору. Відтінки й тони здатні створювати ілюзії та задавати бажаний настрій. Правильно підібрана кольорова палітра в освітніх просторах виконує дві основні функції: забезпечує візуальний комфорт і створює відчуття належності, що є важливою умовою для продуктивного навчання.

Інша складова - якість освітлення, що безпосередньо впливає на мотивацію, успішність, концентрацію та пізнання. Важливо забезпечити баланс між природним і штучним світлом: удень перевагу слід надавати природному освітленню, доповнюючи його штучним при необхідності для досягнення візуального комфорту. Освітлення впливає на циркадні ритми, настрій, когнітивну діяльність, зорову чіткість і поведінкову реакцію. Неналежні умови освітлення можуть зумовити проблеми з концентрацією, підвищену дратівливість або втому. Якість та спектр світла можуть або покращити академічні результати, або, навпаки, їх погіршити [5].

Природне світло визнається оптимальним для навчальних приміщень завдяки своїм фізіологічним і психологічним перевагам: воно сприяє вищій продуктивності, позитивному настрою, кращому сну та загальному самопочуттю [3].

Таким чином, просторовий дизайн навчального середовища у закладах вищої освіти, які готують майбутніх архітекторів, є ключовим чинником формування якісної професійної підготовки. Сучасний інтер'єр ЗВО має відповідати не лише функціональним вимогам, а й педагогічним та естетичним

потребам студентів, сприяти розвитку творчого потенціалу, міжособистісної взаємодії та психологічного комфорту. Створення якісного просторового дизайну має стати пріоритетом у розвитку архітектурної освіти, адже саме середовище формує не лише знання, а й майбутніх творців середовища – архітекторів.

Список використаних джерел

1. Caan, S. Rethinking Design and Interiors Human Beings in the Built Environment. London: Laurence King P, 2011. 200 с.
2. Hesham, R. Impact of the educational interior design on undergraduate students' performance. *Journal of Arts & Architecture Research Studies*, 2022; 3(5): C. 103–120. DOI: 10.47436/jaars.2022.130701.1086
3. Shaymaa El-Sayed Gad, Walaa Noor, Marwa Kamar, Shaymaa. "How Does The Interior Design of Learning Spaces Impact The Students` Health, Behavior, and Performance?," *Journal of Engineering Research*, 2022: Vol. 6: Iss. 4, Article 8. URL: <https://digitalcommons.aaru.edu.jo/erjeng/vol6/iss4/8> (дата звернення 10.05.2025).
4. Smith, Dianne, Marina Lommerse and Priya Metcalfe. "Interior Architecture as an agent of wellbeing." *Journal of home economics* 19 (2012): C. 2–9.
5. Winterbottom, Mark & Wilkins, Arnold. (2009). Lighting and discomfort in the classroom. *Journal of Environmental Psychology*. 29(1):63-75 DOI:10.1016/j.jenvp.2008.11.007.

Бутенко В.,

УДК 371.13

д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії педагогічних наук України,
Український науково-дослідний
інститут естетичної освіти, м. Херсон

Бутенко Н.,

канд. пед. наук, доцент,
Херсонський державний
університет, м. Херсон

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Цивілізаційний розвиток українського суспільства передбачає активне залучення до освітньої практики можливостей полікультурного середовища. Як зазначають науковці підготовка майбутніх фахівців має бути спрямована на

формування у них готовності діяти в сучасному полікультурному середовищі. Адже успішне вирішення цих завдань спонукає майбутніх фахівців до збереження своєї ідентичності, прагнення до поваги і розуміння інших етнокультурних спільнот [1].

У процесі духовного розвитку особистості особливого значення набуває естетична освіта, яка передбачає вирішення комплексу завдань естетико-виховного змісту. Можна бачити, як освітні заклади спрямовують зусилля працівників середньої, професійної та вищої освіти на підготовку молоді до взаємодії зі світом мистецтва, сприймання, оцінювання та інтерпретації художніх творів, визначення їх художньої та естетичної цінності. Актуалізуючи у свідомості молоді певні знання, поняття та уявлення про мистецтво минулого й сьогодення, працівники освіти створюють тим самим необхідну основу зміцнення зв'язку молоді зі світом прекрасного, збагачення почуттів, потреб та інтересів майбутніх фахівців, пов'язаних з проявами краси у повсякденному житті та професійній діяльності [2].

Ураховуючи зазначене можемо констатувати, що в умовах сучасної освітньої практики особливо важливим є надання вказаному процесу цілеспрямованого й ефективного характеру, спроможного забезпечувати готовність юнаків та дівчат до активної взаємодії з творами мистецтва. Йдеться не лише про сприймання художніх творів, але й привнесення у цей духовний зв'язок особистісно важливого емоційно-чуттєвого, інтелектуально-пошукового, креативно-інтерпретаційного досвіду. Без наявності вказаних складових зв'язок із світом мистецтва втрачає свою привабливість, значущість, індивідуальність і може перетворюватися у процес спрощеної комунікації, позбавленої яскравості емоційного зв'язку, набувати характеру звичайного відтворення зовнішніх та формальних ознак мистецтва.

Для того, щоб привнести в освітній процес якісних змін потрібним є глибоке усвідомлення того, що собою являє естетичне ставлення до мистецтва. Адже це є особливий різновид духовно-практичного зв'язку зі світом прекрасного, який передбачає декілька складових, а саме: емоційно-чуттєву, інтелектуально-понятійну та креативно-діяльнісну. Наявність вказаних складових та залучення їх у процес естетичного зв'язку з художніми творами перетворює особистість в суб'єкта, здатного до співпереживання, привнесення власних поглядів та думок, збагачення художнього змісту та форми твору новими інтерпретаційними рішеннями.

Усвідомлення особливостей вказаного зв'язку зі світом мистецтва дозволяє зазначити, що сучасна освітня практика має орієнтуватися на впровадження відповідної системи і, зокрема, методики формування естетичного ставлення майбутніх фахівців до етномистецьких цінностей. Сьогодні вкрай важливим є використання ефективної методики, яка б дозволяла зміцнювати і збагачувати

естетичне ставлення майбутніх фахівців до творів народного мистецтва, робити цей духовно-практичний зв'язок з етномистецькими цінностями корисним для духовного та професійного зростання молоді [3].

Отже, естетичне ставлення майбутніх фахівців до етномистецьких цінностей є глибоко особистісним проявом і тому заслуговує педагогічно виваженого впливу, завдяки якому урахувалися б не лише соціокультурні, історичні, національні аспекти розвитку й функціонування окремих видів і жанрів народного мистецтва, умови та характер його сприймання у певному соціальному середовищі, але й готовність молоді до вияву неформального зв'язку з існуючими зразками етнохудожньої культури. Проте, у зазначеному контексті можемо констатувати, що сучасна освітня практика не завжди засвідчує свою спроможність ефективно впливати на формування естетичного ставлення до етномистецьких творів, не є послідовною у прийнятті та реалізації правильних педагогічних рішень щодо методичного забезпечення вказаного процесу. Саме тому особливої гостроти й актуальності сьогодні набуває питання наукового обґрунтування ефективної методики формування естетичного ставлення майбутніх фахівців до творів народної художньої культури.

За результатами проведеного нами теоретичного й експериментального дослідження можемо зазначити, що формуванню у майбутніх фахівців естетичного ставлення до етномистецьких цінностей сприяють такі методи, як генералізація й транспозиція знань в галузі етнохудожньої культури. Доцільність використання цих методів у процесі художньо-естетичної освіти молоді зумовлена тим, що вони дозволяють сприймати й оцінювати етнохудожні твори в їх цілісності й взаємозв'язку . порівнювати й узагальнювати на матеріалі окремих різновидів художньо-образного відображення навколишньої дійсності. При цьому важливо зазначити, що естетичний досвід особистості актуалізується і залучається безпосередньо в якості важливої складової цього процесу. За таких умов організатори художньо-естетичного пізнання молоді залучають не лише твори народного мистецтва, але й набуті раніше знання, почуття, уявлення, поняття про прекрасне в галузі етнокультури.

Кожний із вказаних нами методів формування у майбутніх фахівців естетичного ставлення до етномистецьких цінностей має функціональну особливість і дозволяє досягти певної мети, зокрема, розвиток у молоді вміння узагальнювати, знаходити спільне чи відмінне в різних творах народного мистецтва, порівнювати художньо-естетичні засоби виразності, виявляти емоційно-чуттєву активність, розвивати нові змістові аспекти естетичного відображення дійсності та ін. Залучені до освітнього процесу вказані методи

впливу на естетичну свідомість й активність майбутніх фахівців працівники освіти і етнокультури відкривають широкий простір до налагодження плідного діалогу та співтворчості під час взаємозв'язку з народною художньою діяльністю, сприймання та пізнання законів її краси, виразності, гармонії та унікальності [4].

Сутність методу генералізації художньо-естетичних знань полягає в тому, що майбутні фахівці залучаються до пошуку та виділення етнохудожніх творів, які є близькими за своїм змістом та характером естетичного відображення предметного, природного, соціального середовища, мають засоби виразності, пов'язані з використанням певних різновидів художньої техніки. При цьому важливо зазначити, що метод генералізації художньо-естетичних знань дозволяє суттєво збагачувати палітру етномистецьких цінностей, використовуючи при цьому твори народного образотворчого, музичного, поетичного, декоративно-вжиткового мистецтва та ін. На основі генералізації художньо-естетичних знань майбутні фахівці привчаються знаходити в народній творчості широкі можливості розкриття естетичної ідеї, сповненої краси, гармонії, виразності, взаємозв'язку змісту і форми. В естетичній свідомості молоді зміцнюються поняття, почуття, уявлення про те, що в народній творчості акумулюються рішення, які збагачують діяльність за законами краси.

Метод транспозиції художньо-естетичних знань має також важливе значення для формування у майбутніх фахівців естетичного ставлення до етномистецьких цінностей. Адже йдеться про можливості залучення молоді до переносу набутого досвіду освоєння народного мистецтва з метою порівняння та співставлення окремих художньо-творчих рішень. Якщо метод генералізації спрямовував зусилля молоді на пошук та визначення близьких за змістом та формою естетичних рішень, то метод транспозиції дозволяє співставити, порівняти, знайти відмінне та особливе в окремих творах та зразках етнокультури. За таких умов працівники освіти мають можливість залучати майбутніх фахівців до транспозиції художньо-естетичних знань й переносити наявний досвід для виділення якісно інших ознак та їх оцінки з погляду їх досконалості, оригінальності, самобутності тощо [5].

Зазначене дозволяє зробити висновок про те, що в сучасній освітній практиці доцільно використовувати методи генералізації та транспозиції художньо-естетичних знань. Це сприятиме успішному формуванню у майбутніх фахівців естетичного ставлення до етномистецьких цінностей, збагаченню естетичного досвіду, розвитку вміння творчо сприймати й інтерпретувати процеси, які мають місце в полікультурному просторі.

Список використаних джерел

1. Савченко Л.О. Формування полікультурності в майбутніх фахівців вищої школи. *Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх фахівців. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кривий Ріг, 2017.С. 25-26.
2. Бутенко В.Г. Роль естетичних цінностей в системі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Етнодизайн у контексті відродження української національної ідентичності та Європейської інтеграції: збірник наукових праць. Книга перша*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. С.64-66.
3. Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців: збірник наукових праць. Вип.1. Херсон: ОЛДІ-Плюс, 2017. С.80.
4. Бутенко В.Г. Формування естетичних цінностей особистості: інтеграційний підхід у ціннісний вимір політичної діяльності Збірник наукових праць. Херсон: ФОП Вишнемирський В.С., 2021. С.12-14
5. Томашевський В.В. Естетична культура як невід'ємна частина професійної підготовки майбутніх дизайнерів. *Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх фахівців. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кривий Ріг, 2017. С. 14-17.

Костирко Х. Р.,
здобувачка вищої освіти,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ
Опар Н. В.,
канд. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

УДК 378:002.1:007

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ КООРДИНАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ ІФНТУНГ)

Ефективність освітньої діяльності у закладах вищої освіти значною мірою залежить від якісного інформаційно-документаційного забезпечення. У сучасному суспільстві

доступ до інформації набуває особливого значення, стаючи однією з ключових умов його розвитку. З-поміж усіх сфер людської діяльності саме наука й освіта особливо потребують оперативної, актуальної та достовірної інформації.

Інформаційно-документаційне забезпечення функціонування закладу вищої освіти, зокрема Координаційного центру дуальної освіти ІФНТУНГ, є важливою умовою їх успішної адаптації до сучасних викликів, зумовлених цифровізацією та зростанням вимогам до управлінських процесів у сфері документообігу. Це вимагає впровадження цифрових платформ й автоматизованих інформаційних систем. Ефективно організована система інформаційно-документаційного забезпечення сприяє налагодженню комунікації між усіма учасниками освітнього процесу, забезпечує прозорість управлінських рішень, посилює співпрацю з партнерами у сфері дуальної освіти та формує передумови для сталого розвитку ЗВО.

Поняття інформаційно-документаційного забезпечення (далі – ІДЗ) не має єдиного загальноприйнятого визначення, проте можна стверджувати, що такий вид забезпечення об'єднує в собі дві складові: інформаційну та документаційну.

Розглянемо детальніше ці поняття. Науковець Т. М. Стокороса трактує інформаційне забезпечення як динамічну систему, що охоплює процеси одержання, оцінювання, зберігання та перероблення даних з метою прийняття управлінських рішень. Інформаційне забезпечення, як вважає науковець, можна розглядати з одного боку як процес постачання інформації, з іншого – як сукупність форм документів, нормативної бази та рішень щодо обсягів, структури, розміщення та форм існування інформації, яка функціонує у межах інформаційної системи [2, с. 299]. Тобто автор акцентує увагу на двоякій природі досліджуваного поняття, розкриваючи його як процес і як сукупність документів чи інших носіїв інформації.

Категорією "інформаційне забезпечення" охоплюється процес збору та оброблення інформації, формування інформаційних систем, стан наповнення управлінського процесу такою інформацією, а також процес формування на основі наявної інформації свідомості громадян та суспільства загалом.

Документаційне забезпечення управлінської діяльності реалізується через організацію діловодства, що включає процеси створення, збереження, передачі та використання документів. З кожним роком завдяки розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій обсяг інформаційних потоків на підприємствах зростає все більше, що призводить до скорочення традиційного діловодства [1, с. 85].

Основу документаційного забезпечення вищої освіти становлять документи, що мають правову значущість, оскільки вони служать засобом засвідчення і

підтвердження певних фактів. Впровадження електронного документообігу в освітніх установах зумовлює потребу в розробці уніфікованих електронних форм службових документів для різних груп навчальної документації, які є аналогами паперових форм. Оптимізація роботи з документаційними системами ЗВО відкриває можливості для інтеграції в міжнародне освітнє середовище [3].

Таким чином, ІДЗ є важливою складовою управлінської діяльності освітніх установ, оскільки забезпечує ефективну обробку, зберігання та передачу інформації.

За умов стрімкого розвитку інформаційних технологій та впровадження інноваційних освітніх методик вагомим значення набуває забезпечення належної організації документування в освітніх структурах, які займаються підготовкою фахівців за системою дуальної освіти. Координаційний центр дуальної освіти Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу є прикладом установи, де процес документування інформації має свої унікальні особливості та специфіку.

Особливістю роботи Координаційного центру є багаторівневий характер документування, що охоплює як внутрішню документацію (навчальні плани, звітність), так і зовнішню (документи, пов'язані зі співпрацею з роботодавцями). Усі документи повинні відповідати чинним державним стандартам та враховувати особливості дуальної форми навчання, зокрема юридичні зобов'язання сторін і механізми організації практичної підготовки здобувачів освіти. Важливу роль у цьому процесі відіграє цифровізація, яка сприяє оптимізації документообігу та підвищенню ефективності управлінських рішень.

Документообіг Координаційного центру включає три види потоків: вхідні, вихідні та внутрішні. Серед основних документів, що функціонують у системі, можна виділити двосторонні договори про співпрацю з роботодавцями щодо партнерства з організації дуальної освіти, договори про дуальну форму здобуття освіти, індивідуальні робочі навчальні плани, програми навчання на робочих місцях, узгоджені з роботодавцями, положення, що регламентують організацію освітнього процесу та дуальну форму здобуття освіти, критерії для відбору підприємств-партнерів та здобувачів, заяви здобувачів освіти для переведення/переходу на дуальну форму навчання тощо.

ІДЗ Координаційного центру включає такі компоненти, як нормативне забезпечення, документне забезпечення, електронну базу даних й онлайн інформації ресурси, зокрема офіційну вебсторінку центру на вебсайті університету та сторінки у соцмережах.

Отже, у загальному розумінні ІДЗ являє собою сукупність процесів, засобів та ресурсів щодо створення, збирання, опрацювання, зберігання, поширення та

використання інформації, в тому числі документної, що необхідна для забезпечення ефективної діяльності ЗВО. Інформаційно-документаційне забезпечення Координаційного центру дуальної освіти ІФНТУНГ загалом має чітку організацію та охоплює основні етапи створення, обробки й зберігання документної інформації, включно із процесами прийому, реєстрації, розгляду, виконання та передачі документів на архівне зберігання.

Список використаних джерел

1. Кудлай В. О. Інформаційно-комунікаційна культура документаційного забезпечення управління. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2011. Вип. 1. С. 84-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2011_1_16.
2. Стокороса Т. М. Інформатизація та інформаційне забезпечення: підходи до трактування понять. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.9. С. 296-301.
3. Цвид-Гром О. П. Інформаційно-документаційне середовище закладу вищої освіти в контексті забезпечення якості освітнього процесу. *Молодий вчений*. 2018. №12 (64). С. 162-165. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-42>.

Liu Shannan,
PhD student,
Department of Pedagogy,
State Institution "Luhansk
Taras Shevchenko National
University", Poltava

УДК 37.041:005.336.2]:[37.011.3-051:78]

TRANSFORMATION OF HIGHER MUSIC EDUCATION IN THE CONTEXT OF SOCIO-POLITICAL CHANGES: THE UKRAINIAN-CHINESE DIMENSION

In today's globalized world University-level arts education is undergoing significant transformations influenced by socio-political changes occurring both in European and Asian countries. Higher music education, as a critical component of arts education in universities, performs not only cultural and aesthetic functions but also social, pedagogical, and ideological ones. This determines its close connection with the overarching cultural paradigm of a given society. In this context the comparative

study of transformations in higher music education in Ukraine and the People's Republic of China becomes particularly relevant, as both countries strive to modernize their systems of higher music education in accordance with new state strategies and value frameworks.

According to O.M. Negrebetska, the values and functions of musical art continuously evolve in response to the aesthetic needs of society. They manifest in various forms (applied, cognitive, educational, communicative, etc.) and shift depending on historical and sociocultural contexts, reflecting the development of personal orientations toward the richness of musical culture [2, p. 39]. It can be argued that higher music education is inseparable from the cultural and political conditions in which it operates. Its cultural foundation and historical trajectory demonstrate that the direction of higher music education consistently aligns with the needs of political and cultural development in society. It prepares music professionals in accordance with the social and political demands of each historical period. Thus, higher music education constitutes an integral part of musical culture – as its inheritor, transmitter, and driver of innovation.

Particular attention should be paid to the experience of the People's Republic of China in rethinking the functions of arts education in universities, particularly in the field of music. For instance, Fan Xiaofeng, in her work *"Analysis of Music Education from the Perspective of Culture,"* explores the cultural attributes of higher music education through the lenses of consciousness, behavior, and form [6, p. 11–18]. She argues that the essence of music education lies in cultural cultivation through musical orientation and behavioral experience. To advance the development of Chinese higher music education, the researcher proposes to shape consciousness based on cultural traditions, foster culturally grounded behavior, and preserve significant cultural forms – all of which would serve as a foundation for establishing an indigenous system of higher music education.

Guan Jianhua conducted a critical analysis of the philosophy of aesthetics in higher music education and explored themes of postmodernism and multiculturalism [7, p. 1–8]. Hu Rong examined multicultural higher music education through an analysis of curricular comprehension [8]. Chen Cong studied the role of multicultural music education in preserving ethnic musical heritage [5, p. 22–29]. Tian Li carried out a comparative study of the development of multicultural higher music education in China and abroad, and analyzed its significance for reforming China's higher music education system [9].

These and other studies constitute the theoretical foundation for integrating Chinese higher music education into the global educational space. They highlight

successful practices in multicultural higher music education across various countries and demonstrate the growing interest in multicultural approaches, analysis of cultural forms, and the content of music courses. Moreover, these works reflect the aspiration to build a national higher music education system rooted in cultural identity.

Ukrainian higher music education is undergoing transformation in accordance with pan-European guidelines, actively implementing innovative approaches and enhancing the role of intercultural dialogue in the educational process. This transformation has been addressed in national academic discourse by researchers such as I.V. Kostyuk, L.M. Masol, O.O. Matvieieva, O.Ye. Rebrova, S.V. Svitailo, among others. In particular, O.O. Matvieieva emphasizes the need to modernize the content of higher music education in response to cross-cultural challenges and the processes of globalization [1]. O.Ye. Rebrova, in turn, views arts education in universities as an integral part of comprehensive humanitarian training that develops not only performance skills but also worldview and aesthetic competence [3, p. 89–97]. However, as S.V. Svitailo notes, there remains a discrepancy at the level of educational programs between the theoretical content of courses and the insufficient number of practical music sessions [4]. Scholars point out that current universities' curricula are overloaded with abstract disciplines, which distract students from practical artistic and aesthetic activity. Insufficient attention to the cultural context in the training of future music professionals leads to fragmentation in learning, making it difficult to shape a holistic creative personality capable of interpreting a musical work as a cultural phenomenon. Therefore, Ukrainian higher music education requires a stronger connection between theory and practice, as well as deeper integration of the cultural-value dimension into artistic training.

The curricula of the People's Republic of China and Ukraine for training future music professionals can be compared through their common orientation toward the European system of arts education in universities. Both countries aim to preserve their own cultural traditions while simultaneously introducing modern educational methods and technologies. However, historical and cultural differences have shaped a distinctive development path in each country. At the level of theoretical research, both countries' programs are primarily focused on cognitive aspects and lack sufficient practical music training. This is particularly evident in curriculum structures, where a large portion of instructional time is devoted to theoretical subjects. A core issue is the detachment of music from culture and its treatment solely as a scientific object of study, which results in the devaluation of music-making itself and the weakening of its connection to the living performance tradition.

Ukrainian higher music education occupies a leading position in the European educational space due to its rich traditions of performance schools, high professionalism of academic staff, and active integration into the international educational environment. In contrast, the Chinese system of higher music education is currently in a phase of transformation, gradually adapting Western educational models to its own cultural characteristics and the demands of contemporary society.

Thus, the study of the transformation of higher music education within the Ukrainian-Chinese dimension makes it possible to identify not only the similarities and differences between the two educational systems but also to outline promising directions for the development of higher music education and professional training. Arts education in universities in Ukraine, particularly in the training of music professionals, is evolving alongside the broader national education system under the influence of new state priorities, ideological transformations, and the orientation toward European societal values. At the same time, the training of music professionals in the People's Republic of China is based on the principles of multicultural music education. This highlights the importance of preserving cultural identity within educational programs, expanding intercultural dialogue, and integrating best international practices into national education systems.

References

1. Матвеева О.О. Теоретичні і методичні засади педагогічної діагностики якості освіти майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах університету : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / О. О. Матвеева ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. 2016. 24 с.
2. Негребецька О.М. Ціннісний контекст мизичної культури. *Наукові записки: Серія Педагогічні науки*. Вип. 107 (2). С. 38–45. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53036285.pdf>.
3. Реброва О.Є., Пань Шен. Художня освіченість майбутніх учителів музичного мистецтва в компетентнісній парадигмі. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2018. Вип. 2 (12). С. 89–97. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4403/1/Rebrova_Pan%20Shen.pdf.
4. Світайло С.В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки : дис... канд. пед. наук :13.00.04. К., 2012. 277 с.
5. Chen Cong. "Musical" perspective on music anthropology and multicultural music education [Yinyue renleixue de "yinyue" guan yu duoyuan wenhua yinyue jiaoyu chuyi]. *Journal of Qinghai Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition) [Qinghai Shifan Daxue Xuebao (Zhhexue Shehui Kexue Ban)]*. 2010. No. 3. P. 22–29. (In Chinese).

6. Fan Xiaofeng. Analysis of music education from the perspective of culture (范晓峰。从文化的角度分析音乐教育). *Minjian Yinyue* (民间音乐). 1997. No. 5. P. 11–18. (In Chinese).

7. Guan Jianhua. Cultural strategy and reflections on multicultural education in the world (管建华。文化策略与世界多元文化教育的思考). *Zhongguo Yinyue* (中国音乐). 2005. No. 2. P. 1–8. (In Chinese).

8. Hu Rong. Musical experience of “dual musical perception” under multiculturalism (胡蓉。多元文化下“双重乐感”的音乐体验). 2018. No. 23. DOI: 10.19340/j.cnki. (In Chinese).

9. Tian Li. Comparative study on the development of multicultural music education in China and abroad (田力。国内外多元文化音乐教育发展比较研究) : PhD diss. / Tian Li ; Northeast Normal University. Changchun, 2012. (In Chinese).

Овсіюк Н.,
старший викладач
кафедри естрадної музики,
факультет музичного мистецтва,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне

УДК 378.147:78

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА- ВОКАЛІСТА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Проблематика професійного становлення майбутнього педагога має міцне історико-культурне та соціальне підґрунтя, що формувалося у процесі еволюції педагогічної думки, мистецтва, науки, а також у межах трансформацій освітньої системи. Сьогодні ця тема є об'єктом пильної уваги науковців, серед яких варто відзначити таких дослідників, як О. Абдулліна, О. Барбіна, О. Олексюк, О. Пехота, В. Рогов та інших. Особливої актуальності набуває питання становлення індивідуального стилю професійної діяльності студентів педагогічних спеціальностей, зокрема в умовах мистецької освіти. У науковій літературі педагогічний стиль розглядається як індивідуалізований підхід до викладання, що відображає особистісні риси викладача, його педагогічну майстерність та здатність до творчого самовираження в професійній сфері.

Згідно з підходом Л. Василенко, одним із важливих чинників розвитку індивідуального стилю фахівця є орієнтація професійної підготовки студентів на їхній особистісний розвиток. Такий підхід сприяє формуванню усвідомлення власної творчої сутності, здатності обґрунтовано визначати характерні професійні риси й передбачати свою індивідуальну модель професійної поведінки. Це, у свою чергу, дозволяє майбутнім педагогам створити особисту програму самовдосконалення з метою максимально повної реалізації свого потенціалу в професійній сфері.

Професійна підготовка студентів у мистецьких закладах освіти має ґрунтуватися на сприянні розвитку самосвідомості майбутнього фахівця, формуванні його професійного мислення, а також на становленні особистісно значущих якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

У процесі вокальної підготовки студент має можливість максимально розкрити власні професійні здібності. Прагнучи ефективно презентувати себе, він активно застосовує різні засоби самовираження та реалізації себе в педагогічному контексті вокального навчання. При цьому важливим є вміння варіювати педагогічні прийоми, компенсуючи один метод іншим для досягнення найкращого результату.

Методика викладання вокалу, у свою чергу, вибудовується на двох провідних напрямках професійного самовизначення викладача: перший – демонстрація вокальних творів і технік голосоутворення, другий – вербальне пояснення вокальних принципів та закономірностей, що формує в студентів цілісне уявлення про спів як мистецтво і як предмет навчання. Безперечно, у процесі викладання вокалу недоцільно повністю розділяти показ і пояснення, адже ефективне поєднання цих двох методичних прийомів забезпечує цілісне засвоєння навчального матеріалу. Водночас існують ситуації, коли надмірне захоплення ілюстративним способом викладання, що часто провокує механічне наслідування, може спричинити негативні результати у вокальній підготовці студентів. У протилежність цьому, чітке, логічне і доступне пояснення природи та закономірностей голосоутворення здатне активізувати уяву, стимулювати аналітичне мислення та сприяти глибшому розумінню сутності вокального процесу.

Оволодіння студентами системою вокально-методичних знань, формування відповідних умінь і здобуття практичного досвіду у сфері навчання співу є важливими чинниками розвитку їхнього методичного мислення. Зазначене мислення проявляється у здатності майбутнього педагога виявляти актуальні проблеми вокального розвитку учнів і здійснювати їх конструктивне вирішення. У контексті вокальної педагогіки, як складової музичної освіти загалом, актуалізується не лише завдання розвитку музичних здібностей дитини, але й

забезпечення умов для повноцінної самореалізації її особистості. Відтак, майбутній фахівець має обґрунтовано обирати ефективні шляхи формування всебічно розвиненої особистості учнів шляхом їх залучення до вокальної діяльності із застосуванням науково обґрунтованих методів навчання співу.

Ефективність впровадження вокальної методики визначається насамперед якістю організації навчального процесу та досягнутими результатами. Високий рівень навчальної успішності можливий лише за умов ретельного добору методів, прийомів і засобів навчання, їх доцільного поєднання та обґрунтованого використання у професійній практиці викладача вокалу. Такий підхід позитивно впливає на якість підготовки студентів, викликає інтерес до педагогічної діяльності та є показником професіоналізму викладача. У цьому контексті важливого значення набуває розвиток методичного мислення студентів, яке стає одним із ключових чинників формування їхнього індивідуального стилю майбутньої педагогічної діяльності у вокальній сфері.

Відомо, що кожна професійна діяльність передбачає наявність специфічних якостей, необхідних для її успішного здійснення. У контексті підготовки майбутнього педагога-вокаліста особливого значення набувають такі професійно важливі риси, як рефлексивність, що забезпечує здатність до самоаналізу, самокритики й оцінки власної педагогічної діяльності, виступаючи підґрунтям особистісної самореалізації в навчальному процесі. Важливою є також експресивність, яка виявляється у стилі подання навчального матеріалу, зокрема у здатності виразно репрезентувати зміст вокального твору, передавати його емоційне забарвлення, забезпечуючи інтонаційну насиченість мовлення. Окрему увагу слід приділити комунікативним якостям, що формують стиль педагогічного спілкування: відкритість, емпатія, вміння встановлювати ефективний контакт із здобувачами освіти та розуміти їх потреби.

Визначені стилеутворювальні чинники становлять основу формування у майбутніх фахівців специфічних способів реалізації професійної діяльності у сфері вокального навчання. Спрямовуючи професійну підготовку студентів на формування індивідуального стилю вокально-педагогічної взаємодії, ми водночас впливаємо на трансформацію їхньої особистості, що проявляється у кількох сферах. Зокрема, у зовнішньому аспекті – через мовлення, поведінкові манери, зовнішню самопрезентацію; у когнітивному – через зростання обізнаності з теорією та практикою вокальної педагогіки, а також усвідомлення важливості розвитку співацьких здібностей учнів; у рефлексивному – через усвідомлення власного потенціалу, закріплення сильних сторін і корекцію слабких, а також через формування бачення шляхів подальшого професійного зростання; у практичному – через здатність обирати й ефективно застосовувати

доцільні методи, прийоми та засоби вокального розвитку учнів; у комунікативному – через встановлення результативної педагогічної взаємодії; та в емоційному – через здатність до саморегуляції й створення емоційно позитивної атмосфери на заняттях.

Таким чином, індивідуальний стиль діяльності є інтегративною системою, що формується на основі синтезу всіх компонентів професійної підготовки. Індивідуальний стиль вокально-методичної діяльності майбутніх педагогів-музикантів розглядається як структурно-цілісна система професійних дій, за допомогою якої студент має можливість реалізувати власні знання, уміння, особистісні якості та професійні наміри у процесі вокального навчання. Це включає вміння залучати увагу учнів, встановлювати емоційно прийнятний рівень спілкування, а також ефективно керувати власними емоціями для підтримання позитивного творчого клімату на заняттях.

Список використаних джерел

1. Василенко Л. М. Шляхи становлення педагогічної майстерності майбутнього педагога-вокаліста. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, Серія 14, випуск 5(10). Київ, 2007. С.72-75.
2. Мешко Г. М. Формування індивідуального спілкування у майбутніх учителів : дис. ...канд.... пед. наук. Тернопіль, 1997. 203 с.
3. Олексюк О. М. Професійна самореалізація майбутнього вчителя музики: теоретико-методичні засади. Київ: Вища школа, 2010.
4. Пехота О. М. Освітні технології. Київ.: А.С.К., 2001 144 с.

Павлов В. О.,
старший викладач кафедри
загальнотеоретичних правових
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Київський університет права Національної
академії наук України, м. Київ

УДК 81'276.6:378.147

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність теми зумовлена глибокими трансформаціями у сфері вищої освіти, які відбуваються під впливом глобалізації, інтеграції правових систем та

зростанням ролі міжнародного співробітництва. У цих умовах ефективна юридична підготовка вже не може обмежуватись лише національним правовим полем та традиційними формами викладання. Вона вимагає нового підходу – міждисциплінарного, який поєднує правознавство з іншими галузями знань, серед яких мова, особливо іноземна, відіграє ключову роль. Раніше мову здебільшого сприймали як допоміжний засіб комунікації, проте сьогодні, з урахуванням зростаючої кількості правничих процесів, що відбуваються в міжнародному контексті, та доступу до першоджерел іноземною мовою, вона перетворюється на повноцінний інструмент професійної діяльності юриста.

У сучасних умовах іноземна мова виступає не лише засобом комунікації, а й повноцінним інструментом професійної підготовки майбутніх юристів. Це пояснюється низкою факторів. По-перше, доступ до сучасної юридичної літератури, значна частина якої публікується англійською, німецькою, французькою або іншими мовами, можливий лише за умови володіння відповідною мовною компетентністю. Знання мови дозволяє студентам читати першоджерела, аналізувати міжнародні правові документи, судову практику міжнародних інституцій, дослідження провідних науковців. По-друге, іноземна мова є необхідною для участі у міжнародних програмах обміну, стажуваннях, наукових конференціях, конкурсах із міжнародного права, що сприяє не лише збагаченню досвіду, а й формуванню глобального професійного світогляду. По-третє, сучасний правник повинен бути здатним функціонувати в умовах полікультурного середовища, вести переговори, укладати міжнародні договори, брати участь у транснаціональних судових процесах – і все це неможливо без володіння професійною юридичною лексикою іноземною мовою. Таким чином, іноземна мова інтегрується в юридичну освіту не як окремий предмет, а як засіб засвоєння спеціальних знань, розвитку критичного мислення, навичок аргументації та переконання.

Міждисциплінарний підхід, в межах якого поєднуються мовна підготовка та юридична освіта, створює додаткові виклики – як для студентів, так і для викладачів. Він вимагає оновлення освітніх програм, інтеграції мовних курсів із фаховими дисциплінами, розробки автентичних навчальних матеріалів, адаптованих до юридичної тематики. Разом з тим, такий підхід відкриває нові можливості – формування багатовимірної професійної компетентності, здатної відповідати на виклики часу.

Попри усвідомлення важливості мови як повноцінного інструмента професійної підготовки майбутніх юристів, практика свідчить про наявність низки системних проблем, що істотно гальмують ефективну реалізацію міждисциплінарного підходу в юридичній освіті.

Однією з найпомітніших є формальний підхід до мовної підготовки у багатьох закладах вищої освіти. Часто іноземна мова розглядається як другорядна дисципліна, яка не інтегрується в юридичний контекст, а існує паралельно з фаховими предметами, не зважаючи на вимоги сучасного правничого середовища. Таке відокремлене викладання призводить до того, що студенти вивчають загальну лексику, яка не відповідає їхнім професійним потребам, і не отримують уявлення про специфіку правничого дискурсу іноземною мовою. Формальність у викладанні також проявляється у відсутності чітких освітніх результатів, недостатній мотивації досягати високого рівня мовної компетентності та імітації навчального процесу, який орієнтований не на формування практичних навичок, а на механічне засвоєння лексичних одиниць і граматичних конструкцій. Причинами цього є як застарілі підходи до мовного навчання, що тяжіють до традиційної моделі "мови загального вжитку", так і відсутність тісної співпраці між викладачами мов і правничих дисциплін, що унеможливорює створення інтегрованого навчального середовища [1].

Іншою критичною проблемою є відсутність методик фахового мовного навчання, адаптованих до потреб юридичної освіти. Більшість існуючих методичних підходів не враховують специфіки правничого стилю, його логіко-структурних, лексичних та прагматичних особливостей. Це зумовлює розрив між мовною підготовкою та реальними комунікативними ситуаціями, з якими стикається юрист у своїй практиці. Студенти часто не вміють читати та аналізувати нормативно-правові акти, вести ділову переписку, складати юридичні документи або здійснювати усну презентацію правової позиції – саме тому, що не мали можливості опанувати ці навички під час мовного курсу. Причиною цього є недостатній рівень спеціалізації мовних курсів, відсутність відповідних програм підвищення кваліфікації для викладачів, а також недостатнє фінансування науково-методичних розробок у сфері правничої термінології та комунікації.

Не менш суттєвим бар'єром, є дефіцит автентичних навчальних матеріалів, орієнтованих на правничу тематику. Багато освітніх програм змушені користуватись або адаптованими, спрощеними текстами, що втрачають термінологічну точність і стилістичну адекватність, або ж узагалі не мають достатнього ресурсу, щоб забезпечити студентів якісним контентом. У результаті навчальний процес позбавляється реалістичності: студенти не знайомляться з автентичними зразками судових рішень, договорів, процесуальних документів чи академічних статей, які мають вагоме значення для розуміння особливостей правничої комунікації. Джерелом цієї проблеми є як складність доступу до авторитетних ресурсів через мовний бар'єр або платний доступ, так і відсутність

системної державної або інституційної підтримки у розробці й перекладі автентичних матеріалів з урахуванням освітніх цілей.

Одним із найбільш результативних підходів є метод аналізу ситуацій (case method), що передбачає опрацювання студентами справжніх або наближених до реальності правових кейсів, представлених іноземною мовою. Прикладом ефективного застосування кейс-методу, що поєднує мовну та юридичну підготовку, є розроблений у межах зарубіжного досвіду навчальний модуль, присвячений аналізу договірної зобов'язання у сфері міжнародної торгівлі. У межах цього кейсу студентам пропонується опрацювати реальний контракт, укладений між двома компаніями з різних юрисдикцій, наприклад – дистриб'юторську угоду, складену англійською мовою за моделлю англо-американського договірної права. Завдання включає ознайомлення з повним текстом документа, аналіз його структури, визначення ключових прав та обов'язків сторін, виявлення потенційних юридичних ризиків, двозначностей або суперечностей, а також підготовку юридичного висновку з відповідною правовою аргументацією. Студенти виконують декілька взаємопов'язаних завдань: глосарну роботу з договірною термінологією (termination, indemnity, governing law, force majeure, liability clause тощо), переклад окремих фрагментів угоди на рідну мову з подальшим аналізом трансляційних труднощів, порівняння з національним правом щодо подібних положень, а також усну презентацію позиції однієї зі сторін у змодельованому переговорному процесі або умовному судовому розгляді. Додатково студенти аналізують витяги з відповідного законодавства (наприклад, Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів – CISG) та застосовують ці положення до змісту кейсу [2].

Сучасна юридична освіта має зазнати якісної трансформації, у межах якої іноземна мова перестає бути лише інструментом комунікації й набуває статусу повноцінного механізму формування фахової компетентності. Її інтеграція у юридичний дискурс сприяє не лише поглибленому засвоєнню правничих знань, а й розвитку аналітичного мислення, вміння працювати з текстами, будувати логічно послідовні правові конструкції, формувати власну позицію та доносити її до співрозмовника з дотриманням норм етики та стилістики.

Список використаних джерел

1. Собчук Л.В., Рибіна Н.В., Кошіль Н.Є., Дудар О.В., Котовська Т.І., Боднар О.Б., Гирила О.С., Сушко З.С. Методичні 134 с.– Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – рекомендації з англійської мови для самостійної роботи студентів правників.

2. Савка І.В., Яремко Т.І. Особливості викладання іноземної мови за професійним спрямуванням для майбутніх фахівців у галузі права / Інноваційна педагогіка, науковий журнал, видавничий дім "Гельветика", 2020, вип. 21, том 3, с. 101-104.

Рассказова О. І.,

УДК 378:[001.891:316.42](045)

д-р пед. наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» ХОР, м. Харків

Григоренко В. Л.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії, технологій
і методик дошкільної освіти,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАПРЯМИ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

У сучасних умовах глобалізаційні процеси суттєво трансформують зміст, напрями та методологічні підходи в галузі освіти. Українська освіта стає відкритою системою, органічно включеною у світовий освітній та науковий простір, що визначають нові орієнтири для розвитку педагогічної науки і практики. Так, сьогодні у міжнародній науковій спільноті особливого значення набувають дослідження, спрямовані на вивчення і розвиток соціально-емоційних навичок дітей і молоді як невід'ємної складової цілісної освітньої траєкторії. Цей напрям стає вагомим трендом міжнародних освітніх ініціатив і наукових розвідок, інтегруючись у різні галузі педагогічної освіти – від дошкільної до вищої.

У такому контексті особливого значення набуває формування у майбутніх педагогів здатності орієнтуватися в міжнародних наукових тенденціях, критично осмислювати сучасні освітні практики та адаптувати результати глобальних досліджень до національного контексту.

Дослідженню впливу глобалізаційних процесів на розвиток професійної освіти, її структуру, зміст присвячені праці О. Іванової, С. Лапшина, Н. Ничкало, І. Прудченко. Основні тенденції, проблеми та перспективи вищої освіти в умовах глобалізації вивчали С. Бебко, П. Пузирьова, К. Ходаковська та інші науковці. Узагальнення основних положень цих досліджень дає підстави стверджувати, що сучасна педагогічна освіта потребує системного оновлення змісту і методів, зорієнтованих на формування науково-дослідницької компетентності майбутніх фахівців і фахівчинь та розвиток їхньої здатності працювати в умовах глобалізованого освітнього простору.

Мета дослідження – проаналізувати вплив глобалізаційних процесів на трансформацію змісту та напрямів сучасних досліджень у галузі освіти, визначити особливості інтеграції міжнародного дослідницького досвіду у професійну підготовку майбутніх педагогів на прикладі викладання освітніх компонентів, що формують науково-дослідницькі компетентності здобувачів і здобувачок педагогічних спеціальностей.

Глобалізація сьогодні виступає чинником, що визначає темп і зміст трансформацій у сфері освіти, зумовлюючи зростання відкритості освітніх систем, взаємопроникнення педагогічних ідей, методологій та практик. Під впливом глобалізаційних процесів спостерігається переорієнтація освітніх досліджень на проблеми, які мають універсальне значення для світової спільноти: забезпечення якості освіти, освітня справедливість, інклюзія, психоемоційне благополуччя здобувачів освіти, цифровізація та сталий розвиток.

Однією з важливих тенденцій є посилення міждисциплінарності педагогічних досліджень. Освіта дедалі частіше розглядається у взаємозв'язку з психологією, соціологією, економікою, культурологією, що дає змогу комплексно аналізувати проблеми і прогнозувати ефективні рішення для сучасного освітнього середовища. Дослідники і дослідниці акцентують увагу на необхідності глибокого осмислення змінних соціальних контекстів, в яких функціонує освіта, та адаптації міжнародного досвіду до національних умов.

В умовах глобалізації освіта перестає бути замкненою локальною системою, натомість перед майбутніми педагогами постає завдання вільно орієнтуватися у світовому науково-освітньому просторі, критично сприймати нові ідеї та методики, адаптувати їх до національного контексту.

Особливої актуальності це набуває у процесі викладання освітніх компонентів (ОК), що забезпечують формування дослідницьких компетентностей. Такі освітні компоненти покликані ознайомити здобувацтво з основами, методологією, технологіями наукових досліджень і мають забезпечити не лише базові знання про наукову діяльність, а й сформувати системне мислення, аналітичні та прогностичні компетентності здобувачів і здобувачок, розуміння ними сучасних тенденцій розвитку освітніх досліджень в умовах динамічних глобальних змін. Це відкриває можливість залучення здобувачів і здобувачок педагогічних спеціальностей до актуальних дослідницьких проєктів, що відповідають сучасним потребам українського суспільства та міжнародним освітнім стандартам.

Формування дослідницької компетентності відіграє ключову роль у підготовці здобувачок і здобувачів педагогічних спеціальностей до самостійної науково-дослідницької діяльності. А заняття за відповідними ОК мають на меті

окрім ознайомлення здобувацтва із теоретико-методологічними основами наукового пошуку, формування системного бачення освітніх процесів, уміння аналізувати освітні явища з позицій сучасної педагогічної науки, прогнозувати наслідки впровадження тих чи інших інновацій.

Важливо, що вивчення таких освітніх компонентів створює умови для формування здатності працювати з актуальними міжнародними дослідницькими матеріалами, проводити порівняльний аналіз, застосовувати сучасні методи збору й обробки інформації, репрезентувати результати досліджень відповідно до академічних стандартів. Партнерські відносини усередині наукової спільноти прискорюють інтеграцію знань і передового досвіду в національну систему і підвищують результативність дослідницької діяльності [1, с. 113]. Це, своєю чергою, забезпечує якісну підготовку освітян і освітянок, спроможних до професійного зростання та участі в наукових і освітніх проєктах на міжнародному рівні.

Особливого значення у зв'язку з цим набуває аналіз міжнародних освітніх досліджень, зокрема проєктів міжнародних організацій: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) – Організація економічного співробітництва та розвитку; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури; Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) – Колаборація з академічного, соціального й емоційного навчання. Їхні програми, аналітичні звіти та порівняльні дослідження визначають основні орієнтири освітньої політики та практики на глобальному рівні, а результати широко використовуються для розроблення компетентісно орієнтованих стандартів, модернізації освітніх систем і впровадження інноваційних педагогічних практик.

Серед міжнародних дослідницьких ініціатив, до яких долучилася Україна, особливої уваги заслуговують: Programme for International Student Assessment (PISA) – Міжнародне дослідження якості освіти, що оцінює читацьку, математичну та природничо-наукову компетентності 15-річних учнівства; Teaching and Learning International Survey (TALIS) – Міжнародне дослідження вчительської професії "Навчати і навчатися", яке вивчає умови праці, підходи до викладання та професійного розвитку педагогів; Study on Social and Emotional Skills (SSES) / Дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН) – міжнародне оцінювання, що здійснює порівняльний аналіз розвитку соціально-емоційних навичок дітей 10- та 15-річного віку. Дані цих міжнародних оцінювань відіграють важливу роль у визначенні актуальних трендів освітньої політики, науки та практики на глобальному й національному рівнях, слугують основою для реформування освітніх систем, розроблення сучасних компетентісно орієнтованих стандартів і оновлення змісту професійної підготовки педагогічних кадрів.

Одним із прикладів сучасного тренду в педагогічній науці є дослідження соціально-емоційного розвитку дітей і молоді, що набули особливого значення в контексті глобальних викликів, зокрема пандемії COVID-19, міграційних процесів, воєнних конфліктів. Проблематика розвитку соціально-емоційних навичок посідає важливе місце у згаданих міжнародних дослідженнях та розвідках вітчизняних наукових спільнот [2] і розглядається як чинник, що впливає не тільки на академічні досягнення, а й на психоемоційне благополуччя, здатність до ефективної соціальної взаємодії та відповідального громадянства.

Інтеграція цієї проблематики в дослідницьку діяльність здобувачів і здобувачок педагогічної освіти дозволяє ознайомити майбутніх фахівців із міжнародними підходами до організації соціально-емоційного навчання та формувати у них вміння аналізувати й адаптувати зарубіжний досвід до потреб українського суспільства. Такі дослідження можуть охоплювати вивчення стану розвитку соціально-емоційних навичок здобувачів освіти різних рівнів, аналіз чинників, що їх формують, розроблення рекомендацій для удосконалення освітнього середовища тощо.

У цілому, можемо зробити висновок, що глобалізаційні процеси значною мірою впливають на напрями сучасних педагогічних досліджень, визначаючи пріоритети освітньої науки, серед яких – забезпечення якості освіти, розвиток компетентнісного підходу, інклюзія, психоемоційне благополуччя здобувачів освіти, цифровізація та сталий розвиток. В умовах цих трансформацій особливого значення набуває формування у здобувачів і здобувачок педагогічної освіти дослідницьких компетентностей, що передбачає здатність аналізувати міжнародні освітні тренди, критично осмислювати сучасні наукові підходи, здійснювати самостійні прикладні дослідження.

Викладання освітніх компонентів, спрямованих на опанування методологією наукової діяльності, стає ефективним засобом професійної підготовки педагогічних кадрів нового покоління, спроможних працювати у глобалізованому освітньому середовищі. Інтеграція актуальних міжнародних тем, таких як розвиток соціально-емоційних навичок, у науково-дослідницьку діяльність здобувацтва забезпечує їхню залученість до вирішення актуальних проблем сучасної педагогіки та відкриває нові можливості для професійного зростання.

Список використаних джерел

1. Зернецька О.В., Овчарова Л.П. Особливості досліджень і розробок в умовах глобалізації (на прикладі Австралії). *Наука та наукознавство*. 2023. № 3 (121). С.111-141. URL : https://sofs.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Nauka_ta_Naukoznavstvo_3-2023_web-1-111-141.pdf.

2. Зміцнення освіти через соціально-емоційне навчання: актуальні напрями дослідження в Україні та світі / О.Б. Елькін, О.І. Рассказова, В.О. Гринько. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 1(58). С. 79-86. URL: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.299183>.

Шевчук В. М.,

УДК 34:378:37.07:316.41

здобувач вищої освіти,

Державний заклад «Південноукраїнський

національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЮРИДИЧНОЇ (ПРАВНИЧОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процеси глобалізації в сучасному світі впливають на різні сфери діяльності суспільства, в тому числі під впливом процесів глобалізації перебуває й розвиток сфери освіти.

Найбільшої уваги заслуговують питання управління розвитком юридичної (правничої) освіти в умовах глобалізації, оскільки вказана галузь освіти перебуває в стадії постійного реформування у зв'язку із наближенням стандартів юридичної (правничої) освіти до освітніх стандартів Ради Європи та Європейського Союзу.

19 грудня 2024 року на офіційному веб-сайті Комітету Верховної Ради України з питань правової політики за рішенням робочої групи з питань реформування юридичної освіти Комітету Верховної Ради України з питань правової політики розміщено проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти та запропоновано надсилати свої пропозиції до вказаного проекту [1].

Головною проблемою, яка потребує розв'язання визначено невідповідність змісту вищої юридичної (правничої) освіти і якості підготовки фахівців у правничих школах сучасним вимогам та викликам, що стоять перед правничою професією в демократичному суспільстві, та завданням професійної діяльності правників у різних сферах.

Один із проявів цієї проблеми обумовлюється слабкою інтеграцією українських правничих шкіл у європейський та глобальний освітній простір.

Розв'язання цієї проблеми можливе шляхом проведення комплексної реформи юридичної (правничої) освіти, що полягатиме у системному підході до зміни

структури, змісту, організації та методів навчання, суттєве посилення в освітніх програмах практичної складової. Для забезпечення якості вищої юридичної (правничої) освіти та перевірки відповідності здобутих результатів навчання випускників сучасним вимогам та викликам, що стоять перед демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку, найкращим світовим практикам професійної діяльності правників у різних сферах, автори проекту Концепції реформи юридичної (правової) освіти визначають стратегічні цілі та завдання, обґрунтовують необхідність забезпечення ефективного функціонування внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості вищої юридичної (правничої) освіти.

Досягнення стратегічних цілей та завдань повинно відбуватися в межах реформування закладів освіти, які здійснюють надання освітніх послуг у сфері юридичної (правничої) освіти, шляхом створення правничих шкіл відповідно до стандартів Ради Європи та Європейського Союзу.

Сучасні інформаційні системи та глобальні мережі надають можливість правничим школам України доступу до міжнародних інформаційних, науково-практичних, бібліотечних та інших ресурсів, професійних баз даних тощо, але вказаний напрямок реформування потребує здійснення додаткових заходів спрямованих на заохочення правничих шкіл України долучатися до європейських та глобальних мереж правничих шкіл та академічних правничих спільнот.

Така міжнародна діяльність правничих шкіл України сприятиме інтеграції вищої юридичної (правничої) освіти України у європейський та глобальний академічний простір, а також сприятиме зростанню конкурентоздатності випускників українських правничих шкіл в умовах глобалізації ринку правничих послуг та зростанню конкурентоспроможності українських правничих шкіл в умовах глобалізації на ринку освітніх послуг.

В сучасній педагогічній науці відзначають наявність різноспрямованих тенденцій впливу глобалізації на розвиток ринку освітніх послуг. Так, проф. Осипова Т. Ю. вказує на позитивний ефект глобалізації зумовлений глобальною інформаційною мережею та глобальним ринком освітніх послуг. Окрім того, проф. Осипова Т. Ю. зазначає, що під впливом процесу глобалізації з'являється тенденція типізації (стандартизації) освітніх послуг.

У зв'язку із цим, слід зауважити, що проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти передбачає, що система та структура підготовки правників повинна бути модернізована та відповідати кращим міжнародним та європейським практикам, і визначає однією з головних цілей – устанавлення здобуття вищої юридичної (правничої) освіти виключно за правничою спеціальністю, що відповідає спеціальності 0421 Law Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013.

Положення досліджуваного проекту Концепції реформи юридичної (правничої) освіти узгоджуються з положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 року, ратифіковану із заявою Законом України 1678-VII від 16.09.2014 року, згідно якій передбачено, що сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, з метою: реформування та модернізації систем вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами; розширення можливостей вищих навчальних закладів; активізації мобільності студентів та викладачів; спрощення доступу до отримання вищої освіти [2, ст. 431].

Відповідно до положень Конституції України встановлено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України, є частиною національного законодавства України [3, ст. 9 ч.1].

Таким чином, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 року, ратифікована із заявою Законом України 1678-VII від 16.09.2014 року, є частиною національного законодавства України і підлягає виконанню, в тому числі, і в галузі вищої освіти.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що національні стандарти надання освітніх послуг та здобуття вищої юридичної (правничої) освіти повинні відповідати європейським стандартам якості юридичної (правничої) освіти, яке є частиною національного законодавства про вищу освіту на підставі Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 року, ратифіковану із заявою Законом України 1678-VII від 16.09.2014 року.

Список використаних джерел

1. Проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти від 19.12.2024 р. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75481.html> (дата звернення 11.05.2025).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 11.05.2025).
3. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр> (дата звернення 11.05.2025).

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

.....

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Варава І. Д.,

УДК 504:54.06

здобувачка вищої освіти,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

Анічкіна О. В.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри хімії, завідувач кафедри хімії,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІСЬКИХ СЕРЕДОВИЩ

У сучасному світі міські жителі постійно використовують велику кількість ресурсів для підтримання комфортного, безпечного та продуктивного життя. Ці ресурси включають воду, повітря, енергію, їжу, ліки, ґрунт, житло, транспорт та інформаційні технології. Однак зі зростанням міського населення, урбанізацією та технічним прогресом зростає і тиск на природне середовище, в результаті якого виникають нові екологічні, соціальні та технічні проблеми, які потребують негайного вирішення. Кожен з вищезгаданих ресурсів має свою специфіку використання, а також типові проблеми, які супроводжують його експлуатацію в міському середовищі. На кожного мешканця України за рік припадає близько 300 кілограмів отруйних відходів у містах. В сільській місцевості цей показник коливається від 100 до 150 кілограмів. Близько 20% міського населення України мешкає в районах, де рівень гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин перевищує норму в 10–15 разів [1].

Забруднення води побутовою хімією, нестача очищеного повітря через викиди автотранспорту, нераціональне споживання енергії, неконтрольоване використання ліків та деградація ґрунтів становлять небезпеку як для довкілля, так і для здоров'я людей. Ліки, хоч і покликані захищати здоров'я, стають гострою екологічною загрозою через відсутність ефективної системи їхньої утилізації.

Ліки хоч і створені для збереження здоров'я, через відсутність ефективної системи їх утилізації вони перетворюються на серйозну екологічну проблему. Більшість населення не маючи доступу до спеціалізованих пунктів утилізації прострочених або непотрібних ліків, просто викидають їх у смітник або виливають у каналізацію. В результаті активні фармацевтичні речовини, такі як антибіотики, гормони та знеболювальні потрапляють у воду де вони не розкладаються повністю навіть після проходження через сучасні очисні системи.

Мийні засоби, косметика та мікропластик: Побутові стоки містять поверхнево-активні речовини, мікропластик та хімічні сполуки які є стійкими до розкладу та акумулюються в організмах водних мешканців потрапляючи згодом у харчовий ланцюг.

Добрива та пестициди: З сільськогосподарських полів шкідливі речовини змиваються до водойм викликаючи надмірне розростання водоростей, загибель риби та забруднюючи питну воду нітратами.

Наслідки воєнних дій також впливають на екосистему. У зонах бойових дій нафтопродукти, важкі метали та хімічні речовини з боєприпасів потрапляють у навколишнє середовище, що призводить до забруднення як підземних, так і поверхневих вод. Існує ризик потрапляння у воду бойових отруйних речовин, що може мати катастрофічні наслідки для довкілля та здоров'я людей.

У Житомирі, як і в більшості інших міст України, відзначається невпинне зниження якості води в місцевих річках. Найбільшу стурбованість викликає стан двох маленьких річок – Крошенки та Гнилоп'яті, що мають важливе значення для гідрологічного балансу краю та водопостачання. У травні 2024 року фахівці з охорони довкілля провели аналіз проб води з річки Крошенка, виявивши суттєві перевищення гранично допустимих концентрацій аміаку, фосфатів, хімічного споживання кисню та вмісту розчиненого кисню[2].

У Житомирі автотранспорт є значним джерелом забруднення повітря. Найбільше це відчувається в центральній частині міста де щільний трафік призводить до підвищення концентрації чадного газу та дрібнодисперсного пилу. Промислові об'єкти в регіоні, що використовують застарілі технології теж впливають викидаючи діоксид сірки, оксиди азоту та інші шкідливі сполуки. У Житомирі рівень РМ 2.5 часто перевищує допустимі норми. Наприклад, станом на 21 лютого 2025 року станції фіксували значне погіршення якості повітря через загазованість [3]. Найбільш поширеною та шкідливою домішкою в повітрі є чадний газ, також вкрай небезпечні діоксини, бензпірени - канцерогенні речовини які містяться в будь-якому димі - від вогнища, від вихлопних газів автомобілів, та від промислових викидів.

В Україні покращення екологічного стану та використання природних ресурсів можливе лише за умови підтримки та контролю з боку держави, ключовим інструментом державного регулювання мають стати державні програми з охорони довкілля та розумного використання природних ресурсів. Необхідно також проаналізувати найпоширеніші інструменти пом'якшення антропогенного впливу, а також окреслити способи їх втілення. Одним з основних методів для зменшення антропогенного впливу є очищення води, як-от механічна, біологічна та хімічна фільтрація. Це сприяє зменшенню забруднення водойм та ґрунтів, ліквідуючи важкі метали, пестициди й інші шкідливі елементи які потрапляють у воду. Іншим важливим напрямом є розвиток відновлюваних джерел енергії, наприклад сонячні й вітрові електростанції. Крім цього важливо впроваджувати методи екологічного землеробства, що зменшують використання хімічних добрив і пестицидів, а також стимулюють відновлення ґрунтів і підвищення їх родючості.

Отже, зменшення антропогенного навантаження в Україні можливе за умови комплексного підходу до питання, включаючи покращення технологій очищення води, застосування відновлюваних джерел енергії, екологічно чистих методів ведення сільського господарства та активної участі місцевих спільнот у природоохоронних процесах.

Список використаних джерел

1. Мягченко О. П. Основи екології : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 312 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Miahchenko_Oleksandr/Osnovy_ekolohii.pdf (дата звернення: 08.05.2025).
2. Суспільне Житомир. Перевищення за кількома показниками: житомирські екологи озвучили результати досліджень проб води у річці Крошенка. URL: <https://su.spilne.media/zhytomyr/765059-perevisenna-za-kilkoma-pokaznikami-zitomirski-ekologi-povidomili-rezultati-doslidzen-prob-vodi-u-ricci-krosenka> (дата звернення: 08.05.2025).
3. Журнал Житомира. Погана якість повітря у Житомирі: знову фіксують загазованість. URL: <https://zhzh.com.ua/zhitomir/pogana-iakest-povitria-u-zhitomiri-znovu-fiksuiut-zagazovanist.html> (дата звернення: 08.05.2025).

Свінціцька А. С.,
здобувачка вищої освіти,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Авдєєва О. Ю.,
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри хімії,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир

УДК 612.3:613.2

ЗБАЛАНСОВАНЕ ХАРЧУВАННЯ – ЗАПОРУКА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Харчування є фундаментом усіх процесів, що забезпечують життєдіяльність організму. Воно впливає на стан здоров'я, ріст і розвиток організму; відіграє ключову роль у постійному відновленні клітин і тканин, поповненні енергетичних запасів та утворенні регуляторних речовин. Тип і якість харчування впливають на обмін речовин, структуру й роботу клітин і органів, оптимальну роботу всіх фізіологічних систем. Тому в умовах сучасного способу життя та зростання навантаження на організм важливим є усвідомлене ставлення **до харчування**, як до одного з ключових чинників збереження здоров'я та високої якості життя.

Харчування – це складний біологічний процес, під час якого їжа надходить в організм, перетравлюється, а поживні речовини (нутрієнти) такі, як білки, жири,

вуглеводи, вітаміни, нуклеїнові кислоти, мінерали та вода всмоктуються і використовуються для забезпечення життєдіяльності організму в цілому.

Для того, щоб організм міг отримувати всі необхідні речовини харчування повинно бути збалансованим. Є дві основні вимоги які мають бути, щоб харчування було раціональним та повноцінним: 1. кількість калорій і поживних речовин у достатній кількості для нормального функціонування організму; 2. баланс між цими ж поживними речовинами з метою не лише насичення, але й для зміцнення здоров'я та імунітету загалом, наприклад, споживання їжі що містить занадто велику кількість одного з основних енергоносіїв може призвести швидше до негативних, ніж позитивних наслідків для здоров'я [1, с. 4].

Відомим способом для контролю раціонального харчування є "тарілка здорового харчування". Це свого роду план, розроблений науковцями Гарвардського університету, який спрямований на поширення простих інструкцій щодо правильного споживання їжі серед людей. Зазвичай, дану схему зображають у вигляді власне тарілки для наочного прикладу. Основою її стають овочі та фрукти – вони мають займати не менше половини порції та можуть бути абсолютно різними, але не варто забувати, що картопля сюди не входить (через негативний вплив на вміст цукру в крові). Далі йдуть складні вуглеводи або ж цілюзернові продукти: хліб, вівсянка, пшенична крупа та ін. Проте не варто забувати, що не всі цілюзернові продукти є корисними. Ще одну чверть порції мають займати білки. В ідеалі їх можна поєднувати з овочами у вигляді салатів чи, навіть, бутербродів. Основними джерелами білків є риба, бобові, горіхи та птиця. До всього вище переліченого обов'язково потрібно додавати рослинні жири такі, як соняшникову, оливкову, соєву олію тощо. Так, листя салату в поєднанні з м'ясом, овочами та змащений оливковою олією може стати повноцінним прийомом їжі (та не варто забувати про співвідношення інгредієнтів). Одним із найважливіших компонентів є вода (навіть у вигляді кави чи чаю. Варто зазначити, що слід уникати солодких напоїв, що містять занадто багато цукрів. Крім того, правильному розподілу поживних речовин в організмі, підтримці тіла в ідеальній формі допомагає фізична активність [2].

Як зазначалось раніше, їжа повинна мати баланс різних поживних речовин у ній. М'ясо та бобові багаті на білки; фрукти, овочі та зернові містять велику кількість вуглеводів; жири ж є основним складником олій. Не варто забувати про інші компоненти їжі, які містяться в меншій кількості – вітаміни, мінерали, фотохімікати і звичайно вода (хоча в деякій їжі вода є основним складником). Знаючи що є в продуктах які ми споживаємо, можна легко скласти раціональне та збалансоване харчування, яке не тільки насичуватиме організм енергією, а й робитиме його стійкішим до хвороб і витривалішим відносно інших негативних чинників [3].

Отже, з метою підтримки організму здоровим і міцним потрібно знати хімічний склад продуктів харчування, вміти розрізняти шкідливу та корисну їжу, а також правильно балансувати все між собою.

Список використаних джерел

1. Здорове харчування: збірник матеріалів для працівників системи охорони здоров'я / В. В. Брич та ін. Ужгород, 2020. 64 с.
2. Harvard University. Healthy Eating Plate. 2011. URL: <https://nutritionsource.hsph.harvard.edu/healthy-eating-plate> (дата звернення: 08.05.2025).
3. Wakim S., Grewal M. Nutrients. CK-12, 2018. 23.2. URL: <https://www.ck12.org/book/ck-12-human-biology/section/23.2> (дата звернення: 08.05.2025).

Шерстюк С. О.,

УДК 614.253:378.147.091.33

д-р мед. наук, професор,
завідувач кафедри нормальної
анатомії та фізіології людини,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Наконечна С. А.,

канд. біол. наук, доцент,
доцент кафедри нормальної
анатомії та фізіології людини,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Іваненко М. О.,

канд. біол. наук, доцент,
доцент кафедри нормальної
анатомії та фізіології людини,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, м. Харків

Сидоренко Р. В.,

канд. мед. наук, доцент,
доцент кафедри нормальної
анатомії та фізіології людини,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ПЕДАГОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ НЕМЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Методика викладання природничих дисциплін необхідна при підготовці майбутніх педагогів середньої школи та ВНЗ до виконання ними таких професійних функцій, як профільна підготовка школярів та студентів до сприйняття навчальних

дисциплін у вищій школі. Педагогічна та методична майстерність потрібні студентів педагогічного спрямування не лише для науково-педагогічної діяльності, а й для просвітницької соціально-педагогічної роботи. Працюючи в професійній системі "дитина–вихователь", у будь-якому закладі чи організації, педагог покликаний проводити просвітні та навчальні заходи, які виражаються у семінарах, тренінгах, обговореннях, лекціях, дискусіях, бесідах з батьками школярів, молоддю, колегами, громадськістю [1].

До природничих наук відносять астрономію, фізику, хімію, біологію, екологію, географію, геофізику, геологію, медицину [2]. Студенти, що опановують педагогічну спеціальність для роботи учителями середніх шкіл повинні пройти усі ці науки під час навчання у ВНЗ і опанувати основними питаннями, навчитись пов'язувати природничі науки між собою, щоб тлумачити деякі питання з позицій кожної із них.

Студенти медичних ВНЗ окрім своїх безпосередніх обов'язків в лікуванні пацієнтів повинні володіти й методами переконання та ораторським мистецтвом задля донесення до аудиторії своїх думок, спрямування доказової бази своїх ідей, висновків, теорій [3]. Студенти та спеціалісти ж педагогічного профілю повинні орієнтуватися у всесвіті природничих наук, уміти поєднувати завдання кожної окремої природничої науки на благовість розвитку інших наук цього напрямку. Взаємозв'язок різноманітних дисциплін подібного спрямування надає змогу студентам опанувати обидві дисципліни з боку розгляду кожної, і урізноманітнити підхід до розуміння кожного питання навчальної теми.

При формування курсу для фундаментальних дисциплін студентів-медиків викладачі кафедр загальнонаукового спрямування роблять уклін на аспекти збереження і упрочнення здоров'я людини [4]. Але студентам немедичних спеціальностей треба донести природничі дисципліни з позицій роз'яснення всебічних знань по цим дисциплінам і застосування цих знань у інших напрямках. Тому викладачі медичного факультету ставлять перед собою задачі педагогічного забарвлення уроків з анатомії та гістології людини. Для цього залучаються загальнодидактичні засади, як то: залучення студентів до створення наочної бази навчальних предметів, роз'яснення гуртківської роботи студентів на факультеті, розбор хронології кожного заняття із роз'ясненням педагогічних методів та прийомів.

Маючи спільне спрямування, навчальні дисципліни з анатомії та гістології все ж різняться між собою, що неминуче відбивається на особливостях їх викладання. Це й породжує спонукання до охоплення усіх методичних аспектів викладання дисциплін природничого спрямування у курсі підготовки фахівців, що підуть працювати з дітьми. Натомість завдання, які пропонуються студентам, орієнтують їх на творче осмислення теоретичних знань відповідно до завдань викладання конкретних предметів природничого спрямування [5].

При розгляді тем з основної дисципліни педагог-предметник поставлений в умови подання навчального матеріалу із залучення усіх відомих йому педагогічних методів і способів викладання. Для виконання цієї задачі він повинен знайти особистий підхід до учнів з точки зору різноманітного подання навчального матеріалу, всебічного забарвлення тематики дисципліни.

Ось орієнтовний перелік тем педагогічного спрямування при розгляді дисципліни "Анатомія та гістологія людини" для спеціальності "Середня освіта: (біологія та здоров'я людини)": Вводне заняття (екскурс плану роботи на семестр, подорож по офіційному сайту медичного та біологічного факультету, надання інструкцій з користування системою МУДЛ та ГУГЛ-класрумом та інших); Робота з офіційним сайтом факультету (принципи роботи з сайтом, характер документів, контактна інформація, заходи роботи зі студентами); Хронологія навчального заняття (лекції, практики, самостійної роботи), види педагогічної діяльності у ВНЗ та школі; Види педагогічної діяльності у школі (навчальна, методична, організаційна); Як створити робочу програму, силабус, методичні вказівки з вказаних дисциплін; Виховна робота в школі (план виховної роботи, план екскурсій містом, план екскурсій на підприємства в рамках профорієнтаційної роботи); Знання про Україну, знання про Харків, знання про християнські свята; Профорієнтаційна робота в школі (дати професійних свят, виховні заходи, професії за спрямуванням); Додаткові заняття, гуртківська робота (олімпіади, конкурси, брифінги, брейн-ринги, дні науки, волонтерські заходи); Наочності на уроці біології. Як створити наочності; Науково-дослідна робота (планування наукового експерименту); Мала академія наук. Як створити наукову презентацію; Принципи роботи в лабораторії. Інструктажі з техніки безпеки; Організація туристичного дозвілля школярів (туристичне обладнання, одяг, снаряження); Психологія дитячого віку (мультимедійні технології, інтерактивні дошки, електронні засоби подання навчального матеріалу); Робота з батьками (план питань батьківських зборів, теми на школу батьківства); Пам'ятки на канікули (літні, зимові). Організація літніх канікул (як спланувати зміну в дитячому оздоровчому таборі).

І це тільки невеликий перелік тем, які можуть розглядатися паралельно з основним навчальним матеріалом дисципліни, упрочнюючи його розуміння та різнобарвлюючи заняття з природничих дисциплін. Стосовно усього вищевикладеного слід зазначити, що методична компетентність студентів набувається на основі загальноосвітніх і професійних знань та умінь, отриманих у ході бакалаврської та магістерської підготовки й вивчення навчальних дисциплін природничого спрямування.

Список використаних джерел

1. Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ / А. В. Лякішева, Л. К. Грицюк. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Луцьк. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2013. – 504 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0052124.pdf>.
2. Природничі дисципліни в реаліях сучасної освіти / Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка / 12 березня 2020 р. <http://lib.pnp.u.edu.ua/novyny/2727-prirodnichi-distsiplini-v-realijah-suchasnoyi-osviti>.
3. Сучасні тенденції розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки. Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю. Полтава – 24 березня 2022 р. https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo_monitorig_conference/docs_links/ZqgQ97XoZwO3olcMJr260ie6oODYACQB757UVmYx.pdf.
4. Культура здоров'я. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисциплін "Культура здоров'я" та "Безпека життєдіяльності" для студентів усіх спеціальностей / Уклад.: О.О. Яворська, Н.В. Дибріна, Л.М. Чеберячко, О.В. Мандрикевич. – Д.: Національний гірничий університет, 2013. – 29 с. <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/13360a7f-ebd9-4b2b-9296-2258919376d5/content>.
5. Загальна теорія здоров'я: реком.бібліогр.показчик / Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету; упоряд. О. Поліщук; бібліогр. Ред О. Дікунова; за ред О. Кравченко. – Кривий Ріг, 2024. – 55 с. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8972/1/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%E2%80%99%D1%8F.pdf>.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Бажанова К. О.,
здобувачка вищої освіти,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль

УДК 159.97

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР**

У сучасних умовах цифровізації життєвого простору спостерігається стрімке зростання ролі віртуальних розваг, зокрема комп'ютерних ігор, які дедалі більше інтегруються у повсякденне життя, особливо молодіжного середовища. Незважаючи на потенціал таких ігор як засобів розвитку пізнавальних процесів і комунікативних навичок, їх надмірне використання стає дедалі частішою причиною психологічних дисфункцій. Ігрова залежність призводить до емоційного виснаження, соціальної ізоляції та загострює деструктивні тенденції у поведінці. Зважаючи на зростання кількості осіб із симптомами комп'ютерної залежності, необхідність наукового осмислення цього явища набуває особливої ваги.

Проблема ігрової залежності активно розробляється як у вітчизняному, так і в зарубіжному науковому дискурсі. Серед авторів, які досліджували психологічну природу залежності, варто відзначити праці Л. Березовської, Л.А. Боднар, В.В. Гринька, Г.О. Кедровської, Л.М. Завацької, О.І. Романчука, а також іноземних дослідників, зокрема М. Мюллера та Х. Wang. Їхні підходи фокусуються на нейропсихологічних аспектах залежності, ролі особистісних рис, а також впливі сімейного оточення та соціального середовища. У фокусі сучасних досліджень – пошук ефективних профілактичних стратегій та механізмів корекції, зокрема через когнітивно-поведінкову терапію та освітні програми.

Залежність у психологічному сенсі розглядається як дезадаптивна потреба особистості у зовнішньому об'єкті чи діяльності, що забезпечує тимчасове емоційне полегшення або ілюзію контролю [1]. У випадку комп'ютерної залежності, йдеться про схильність використовувати ігрову активність як засіб уникнення реальності. Адиктивна поведінка має глибокі корені в ранньому досвіді прив'язаності, що формує схильність до компенсаторних механізмів у дорослому віці [2]. Якщо емоційна підтримка була відсутня або нестабільна,

особистість шукає альтернативні джерела стабільності – зокрема віртуальні. Сучасні дослідники трактують залежність як психофізіологічний стан, що порушує самоконтроль, звужує коло життєвих інтересів та знижує здатність до самореалізації [3]. Ігрова адикція, як форма поведінкової залежності, функціонує як сурогат емоційної підтримки, але при цьому підриває психологічну цілісність, поглиблює соціальну дезадаптацію й порушує особистісний розвиток [4-6].

Термін "адиктивна поведінка", введений В. Міллером і М. Ландру, спершу описував патологічне зловживання психоактивними речовинами ще до настання фізичної залежності. Згодом його застосування поширилося й на нехімічні форми залежності. Цей тип поведінки розвивається циклічно: від внутрішнього потягу через пошук і отримання об'єкта до тимчасової ремісії – з подальшим повторенням циклу [7-8].

У витоках залежності лежить поєднання трьох груп чинників: біологічних (генетика, нейрофізіологія), соціальних (виховання, середовище, культура) та психологічних (внутрішні конфлікти, тривожність, порушення самооцінки) [9-11].

Незалежно від форми, адикція є спробою уникнення дискомфорту та пошуку швидкого полегшення. Основним мотивом є досягнення короточасного емоційного підйому – ейфорії, розслаблення, уявної свободи [12]. Залежність звужує життєві орієнтири, заміщуючи здорові способи самореалізації єдиним джерелом задоволення. Унаслідок цього формується залежний тип особистості зі зміненими потребами, мотивацією та системою цінностей.

Залежність пов'язана з активацією мозкової системи винагороди. Вона формується або через поступове підкріплення ігрової поведінки (оперантне навчання), або як наслідок сильного емоційного досвіду (реактивний імпринтинг) [13]. Типовими стадіями є початкове захоплення, поступове занурення у гру та формування стійкої потреби в ній, що зумовлює зміну стилю життя. На психологічному рівні залежність проявляється ейфорією під час гри, втратою контролю над часом, униканням реального спілкування, дратівливістю та відчуттям порожнечі у періоди, вільні від гри. У мотивації гравців розрізняють прагнення до досягнень та задоволення і, з іншого боку, бажання втекти від реальності. Саме останнє найчастіше зумовлює розвиток патологічної поведінки, особливо в підлітковому віці [14].

Комп'ютерну залежність класифікують як кіберзалежність. До неї належать рольові ігри, що створюють віртуальні світи, та нерольові – орієнтовані на досягнення технічних цілей. Залежність від останніх тісно пов'язана з лудоманією, яка визнана психічним розладом і охоплює не лише відеоігри, а й азартні форми поведінки [15].

Для вивчення комп'ютерної залежності у підлітків було сформовано психодіагностичний комплекс, спрямований на виявлення особливостей включеності в ігровий простір, психоемоційної взаємодії з ним та супровідних особистісних диспозицій. Мета – визначити психологічні чинники, що зумовлюють або супроводжують ігрову залежність, через дослідження мотивації, ціннісних орієнтацій і схильності до девіантної поведінки.

Вибірку склали 30 підлітків 13–15 років із різним рівнем залучення до ігор. Це дозволило виокремити групи з високою, помірною та низькою ігровою активністю та здійснити порівняльний аналіз.

Комплекс включає три методики: авторську методику самоаналізу ігрової поведінки (дослідження мотивації та ставлення до ігор), опитувальник на виявлення схильності до адиктивної, агресивної та делінквентної поведінки (А. Орел) та тест ціннісних орієнтацій (М. Рокіч) для аналізу поведінкових регуляторів.

Аналіз отриманих результатів показав, що більшість підлітків має помірну ігрову залученість, однак частина респондентів виявила високі показники, що свідчать про ризик ігрової залежності. Виявлено також взаємозв'язок між високим рівнем ігрової активності та схильністю до адиктивної, агресивної та делінквентної поведінки. Система ціннісних орієнтацій підтвердила переважання цінностей емоційної безпеки та соціальних зв'язків серед підлітків, хоча у тих, хто мав високий рівень ігрової залученості, спостерігалось зниження цінності таких рис, як самоконтроль і вихованість.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, доцільно констатувати, що комп'ютерна залежність у підлітковому віці не зводиться до простої схеми "гравець – залежність", а має складну, багатовекторну природу. Вона пронизує когнітивну сферу, емоційне реагування, поведінкові патерни й систему цінностей, формуючи унікальний, але водночас тривожний психологічний ландшафт особистості. Це обґрунтовує потребу не в абстрактній боротьбі з симптомами, а у створенні цілеспрямованих профілактичних стратегій, здатних підтримати формування психологічної зрілості ще на етапі її становлення.

Особливої уваги заслуговує той факт, що найвищий рівень ризику формується у підлітків, чиє занурення у віртуальні світи є не епізодичним способом дозвілля, а домінуючим способом взаємодії з реальністю. Саме у цієї групи фіксуються збої у дотриманні соціальних норм, а також емоційна нестабільність, що часто реалізується у формах агресивної, конфліктної або девіантної поведінки. У таких підлітків послаблюються уявлення про значущість самоконтролю, відповідальності та взаємоповаги, натомість на перший план виходять миттєві емоційні вигоди, притаманні гедоністичному способу життя. У такій системі координат гра перетворюється на засіб компенсації, а не на джерело відпочинку чи розвитку.

Втім, зафіксовані тенденції не є фатальними. Отримані емпіричні дані засвідчують, що через системну профілактичну роботу можна запустити процес внутрішніх змін. Зокрема, за допомогою психолого-педагогічного супроводу стає можливим укріплення психологічної стійкості, розвиток навичок саморефлексії та переосмислення особистісних цінностей. У цьому контексті важливо не просто інформувати, а створювати умови для усвідомленого вибору – коли підліток сам знаходить баланс між реальністю та віртуальністю, не втрачаючи себе.

Таким чином, розкриття багатовимірної природи комп'ютерної залежності у підлітковому віці дає можливість не лише краще зрозуміти цей феномен, а й визначити пріоритетні напрямки для розробки ефективних профілактичних програм, спрямованих на запобігання розвитку ігрової залежності серед підлітків.

Список використаних джерел

1. Кедровська Г. О., Лєскова Л. Ф. Теоретичні засади психології адиктивної поведінки. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених. Національний університет "Чернігівська політехніка". Чернігів: ЧНТУ, 2020. С. 398-400.
2. Мудрик А. Б. Психологія залежної поведінки : навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2022. 236 с.
3. Домальчук О. В. Теоретичний аналіз проблеми дитячо-батьківських стосунків. *Актуальні проблеми особистісного зростання* : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. С. 15–17.
4. Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю. Теоретичний аналіз проблеми впливу конформізму на виникнення адиктивної поведінки студентів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. №1(48). Сєверодонецьк, 2019. С. 143–149.
5. Петрунько О., Телешун К. Інтернет-залежність дорослих користувачів та її можливості профілактики. *Вчені записки Університету "КРОК"*, 2022. № 4 (68). С. 91–99.
6. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : збірник статей за редакцією М. В. Папучі. Випуск 2–3. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 419 с.
7. Психіатрія та наркологія: навчально-методичний посібник / А.М. Скрипніков, Л.В. Животовська, Л.А. Боднар, Г.Т. Сонник. Тернопіль, 2007. 360 с.
8. Яременко О.О. Тютюн, алкоголь, наркотики в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика. К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2005. 196 с.
9. Михайлишин У. Б. Теоретико-методологічне дослідження детермінант виникнення адиктивної поведінки у студентів. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. 2018. № 41. С. 176–187.

10. Березовська Л., Сахон В., Павлик У. Соціально-психологічні чинники схильності особистості до утворення співзалежних стосунків. *Вісник Національного університету оборони України*, 2021. Т. 59, № 1. С. 28–35.

11. Стефанюк А. О. Особливості дослідження психологічних чинників залежної поведінки в юнацькому віці. *Методи і технології загальної і соціальної психології та психотерапії в умовах сучасного суспільства* : матеріали IV наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. С. 211–213.

12. Левченко Н., Коляда Н., Кравченко О. Адиктивна поведінка: теоретичний аспект. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 2. С. 88–92.

13. Чепи М.-Л. А., Маценко В. Ф., Маценко Ж. М., Бугайова Н. М. Парадигмальні зміни основ загальної психології у синергетичному контексті : колективна монографія / за ред. М.-Л. А. Чепи. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 220 с.

14. Алієва О., Жукова М. Віртуальні ігри як феномен сучасної культури. *Філософські науки*. СХІД. №5 (145), 2016, С. 64-67.

15. Абсалямова Л. М., Пелехата С. В. Психологічні особливості кіберзалежних підлітків. *Харківський осінній марафон психотехнологій*: збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Харків, 2023. С. 109–112.

Бикова С. В.,

УДК 159.923.2

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри філософії,
політології, психології та права,
Одеська державна академія
будівництва та архітектури, м. Одеса

Романова Є. В.,

здобувачка вищої освіти,
Одеська державна академія
будівництва та архітектури, м. Одеса

САМОДИСЦИПЛІНА ТА МОТИВАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВІ ЧИННИКИ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ

У сучасному світі, де стрімко змінюються технології, форми та методи навчання, особливої актуальності набуває питання внутрішніх механізмів, які забезпечують ефективність освітнього процесу та досягнення життєвого успіху.

Мотивація та самодисципліна студентів – це не лише чинники академічної успішності, а й важливі компоненти особистісного розвитку. Проблематика мотивації до навчання й дисциплінованості значною мірою відображає загальний стан освітнього середовища та здатність здобувачів освіти адаптуватися до нових викликів. У зв'язку з цим, дослідження ролі мотивації й самодисципліни у навчанні є важливим не лише з педагогічної, а й з психологічної точки зору. Не дивлячись на постійне вдосконалення вітчизняної освіти, досі невирішеною сьогодні є проблема мотивації навчальної діяльності студентів. Саме від того, наскільки студенти зацікавлені у навчанні, наскільки вони усвідомлюють важливість навчання для них особисто, а також розуміють те, для чого вони це роблять, і залежить багато в чому їх активність на занятті, якість знань, вмінь і навичок, які вони засвоїли, а також і їх успішність. Якщо важливість успішності є суб'єктивною, то саме на всебічний розвиток особистості студента і спрямована сучасна освіта, у чому має допомогти саме високий рівень їх мотивації. Крім того, вагому роль у навчальному процесі відіграє самодисципліна, що є запорукою відповідального ставлення до навчання, а також досягнення поставленої мети.

Так, навчальну мотивацію можна розглянути як комплекс мотивів навчання, таких як: особистісний розвиток, інтерес, результат діяльності, бажання стати гідним висококваліфікованим спеціалістом в майбутньому, потреба у пізнанні нового тощо. Усі ці мотиви мають суттєвий вплив на загальну мотивацію здобувачів. Також вона заснована на потребах, які стимулюють пізнавальну активність студентів, їх готовність до засвоєння знань. Охоплюються у такому випадку пізнавальні потреби, мотиви і сенси навчання. Крім того, важливими є мотиви самовдосконалення, самореалізації та самовираження. Відповідно, мотивація студентів у навчальному процесі опосередковується внутрішніми та зовнішніми детермінантами, які здатні впливати на їх бажання навчатись та досягати успішності у такому виді діяльності [1; 2; 4].

Важливою для навчання студентів є їх самодисципліна. Самодисципліну можна розглядати як здатність людини рухатись вперед, зберігаючи при цьому достатній рівень мотивації та діючи незалежно від того, як саме вона себе почуває фізично та емоційно. Така риса людини поєднує у собі мотивацію та силу волі, пов'язана з наполегливістю, здатністю до кінця доводити свої наміри та досягати поставленої мети. Особистість, яка має розвинену самодисципліну, здатна ефективно планувати свій час, уникає прокрастинації, є самоорганізованою, дотримується усіх вимог [2].

Формування мотивації можливе тільки за умови, якщо людина пов'язує реалізацію мети з особистісними цінностями. Чим більше результат діяльності

пов'язаний з особистісними цінностями, тим більше внутрішні мотиви впливають на мотивацію особистості. Саме значущість навчання для студента, високий рівень його пізнавальних потреб, спрямованість до успіху, бажання досягнути власної мети сприяє активності і зацікавленості в навчальному процесі, самореалізації та самовдосконаленню майбутнього фахівця [3].

Мотивація та самодисципліна є особливо важливими для сучасних студентів. Прагнення досягати цілей і вольова організованість тісно пов'язані між собою та взаємно впливають на ефективність навчальної діяльності. Внутрішня мотивація сприяє розвитку самодисципліни, а остання, в свою чергу, підтримує та зміцнює мотиваційні установки студента. Цей взаємозв'язок є особливо важливим в умовах дистанційного навчання, де студенти повинні самостійно організовувати свій навчальний процес. Однак, на стан студентів впливає низка зовнішніх факторів, які знижують загальне бажання виконувати різного роду навчальну діяльність. Існує велика кількість відволікаючих факторів, особливо в умовах дистанційного навчання. Тому студенти мають усвідомлювати, у чому саме полягає їх роль. Мотивація забезпечує внутрішнє бажання вчитись, сприяє цілеспрямованості, допомагає протистояти труднощам. Самодисципліна допомагає забезпечити цілеспрямованість студентів, допомагає їм регулярно, вчасно та якісно виконувати усі поставлені завдання. При цьому, на них не впливають відволікаючі фактори, які здатні знизити продуктивність. Для того, щоб розвивати мотивацію та самодисципліну, необхідно використовувати цікаві методи та засоби навчання, забезпечити зв'язок навчання з життям. Також дуже важливо підтримувати зворотний зв'язок у процесі навчання. Крім того, варто обмежити відволікаючі чинники, які можуть впливати на здобувачів, створити мотиваційне навчальне середовище, у якому справді буде цікаво навчатись.

Таким чином, мотивація та самодисципліна є ключовими факторами ефективності навчального процесу. Маючи їх достатній рівень розвитку, здобувачі будуть цілеспрямовано брати участь у навчальному процесі, розуміючи його важливість. Мотивація та самодисципліна слугують головною передумовою, що визначає не лише академічну успішність студентів, але й сприяє їх особистісному зростанню та професійному становленню. Розвиток цих якостей повинен стати пріоритетом у сучасній системі вищої освіти, що дозволить підготувати конкурентоспроможних та самостійних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах постійних змін та викликів. Враховуючи це, завдяки поєднанню мотивації та самодисципліни студентам вдасться досягти як успіху у саморозвитку, розвиваючи себе як особистість, так і успіху у навчанні.

Список використаних джерел

1. Андрощук І. Мотивація навчальної діяльності учнів як педагогічна проблема. *Педагогічний вісник Поділля*. 2022. №3. С.1-3.
2. Лавринюк О., Кириченко В. Мотивація до навчальної діяльності: аналіз сучасних теорій. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2023. №1. С. 34-39.
3. Литвинчук Н.Б. Вплив мотивації на навчальну успішність студентів. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*. – Київ, 2022. – С. 58–59.
4. Marynchenko, H., Nosovets, N., Bezruchuk, Y., Oliinyk Y., Bykova S. V., Distance education in the conditions of martial law in institutions of higher education: development and practice. *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación*. 2022. Volumen 16. № 3. P. 79–90.

Глинянський А. В.,
здобувач вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 130.2:141.319.8

ТРАНСГУМАНІЗМ У ЦИФРОВУ ДОБУ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ЛЮДСЬКОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ

У сучасному філософському дискурсі дедалі актуальнішим стає осмислення технологічного поступу як фундаментального чинника трансформації людського буття. Технологічні інновації розвиваються у геометричній прогресії, поступово нівелюючи природні межі людської суб'єктності й відкриваючи простір для нового етапу антропологічної еволюції. Йдеться не лише про кількісне вдосконалення фізичних або когнітивних можливостей людини – досягнення у сферах генетичних модифікацій, біо- та нанотехнологій, робототехніки, – а й про якісну зміну її онтологічного статусу у світі.

У цьому контексті трансгуманізм постає як філософсько-культурний рух, що переосмислює природу людини з позицій радикального технооптимізму. Основна теза трансгуманістичної парадигми полягає у можливості й необхідності подолання біологічної обмеженості тіла, хвороб, старіння та навіть смерті шляхом застосування передових технологій. Така перспектива водночас актуалізує глибоку антропологічну кризу: традиційні уявлення про людину як природну, обмежену й смертну істоту стають щораз менш релевантними.

Уявлення про "постлюдську епоху" ґрунтується на прогнозах щодо інтеграції людського мозку з машинними інтерфейсами, створення штучного інтелекту, здатного автономно діяти в соціальних системах, а також радикальної зміни тілесності. Людське тіло постає як об'єкт оптимізації та навіть заміщення – це породжує нові запитання про ідентичність, свободу, суб'єктність і межі людського.

Трансгуманістичне мислення має міждисциплінарний характер, поєднуючи філософію, етику, біотехнології, інформатику й футурологію. Його мета – не просто технологічне вдосконалення людини, а реконфігурація її онтологічного статусу у світі, де людина вже не є винятковим центром буття.

Таким чином, сучасність конститує гібридні форми взаємодії людини й технології, у яких розмиваються межі між біологічним і технічним, природним і штучним. Людина, з одного боку, зберігає суб'єктність, а з іншого – делегує її автономним технічним системам. Це й становить один із ключових викликів філософії XXI століття: осмислити нові форми людського буття, що виходять за межі класичної антропології.

Другий концептуальний вимір – футурологічний – описує "доповнених людей" або "трансгуманів", які добровільно переносять свідомість у високотехнологічні носії. Після створення повноцінного штучного інтелекту, стверджують прихильники цієї візії, матерія та енергія "просякнуться" інтелектом, естетикою й емоційною чутливістю; люди постануть як динамічні проекції інтелекту – віртуальні або голографічні тіла у розширених цифрових просторах. Сучасний період розглядається як "рання фаза процесу, що прямує до сингулярності – моменту експоненційного, необоротного зростання технологій" [3, с. 173].

Завантаження свідомості в технічні системи інтерпретується як форма **духовного трансгуманізму** – прагнення до трансцендентності та "технологічного безсмертя". Трансгуманізм у цьому сенсі не лише технократичний проєкт, а й світоглядна стратегія з елементами неорелігійності. Однак ідея цифрового безсмертя викликає суперечки: людське буття включає інтуїцію, гумор, раптові осяяння й емоційну глибину – аспекти, що не піддаються повній алгоритмізації сучасним ШІ.

З погляду трансгуманістів, технології – засіб реалізації фізичного, інтелектуального та творчого потенціалу. Природа постає інженером, еволюція – процесом, що продовжується технологічними інноваціями. Це ставить під сумнів чинність традиційних етичних норм і вимагає формування "етики майбутнього", здатної збалансувати технологічний розвиток і гуманістичні цінності.

Альтернативну позицію обстоює німецький філософ Альфред Нордманн. Він критикує ідею безмежного технологічного розвитку як самодостатньої мети й пропонує концепт "інженерії для тіла й розуму", що зберігає людську гідність та автономію, а не "перетворює людину на об'єкт технічного моделювання" [5, с. 97].

Критичну оцінку висловлює також Френсіс Фукуяма у книжці *Наше постлюдське майбутнє*. Він вважає, що "біотехнологічне удосконалення людини може підірвати засадничу рівність, а отже – правові та політичні підвалини ліберальної демократії" [8, с.234].

Попри критику, трансгуманістичні ідеї вже реалізуються у проєктах генної інженерії, нейрофармакології, ШІ та цифрової медицини. Корпорації Google (Alphabet), Apple, Microsoft, Meta та Amazon інвестують у ініціативи, корельовані з трансгуманістичним баченням. Зокрема, заснована Google у 2013 р. компанія Calico досліджує механізми старіння, прагнучи подовжити людське життя до теоретично необмежених меж.

Їхні зусилля у сфері нейроінтерфейсів, доповненої реальності, біочіпів і ШІ сприяють поступовій реалізації трансгуманістичного проєкту "стертої межі" між тілом та цифровою мережею. Так формується новий онтологічний ландшафт, де досвід повністю опосередковують технології, пришвидшуючи настання епохи постлюдського.

Найвиразніше трансгуманістичний дискурс репрезентує масова культура – наукова фантастика літератури, кіно та відеоігор. Ці наративи не лише популяризують радикальні ідеї, а й виступають "філософськими лабораторіями" майбутнього, в яких моделюються сценарії, що виходять за межі біологічного існування.

Отже, підсумовуючи, трансгуманістична епоха окреслює нову фазу суб'єктності, у якій людина вступає в симбіоз із машинами, алгоритмами й цифровими системами. Ці взаємодії набувають екзистенційного значення, формуючи "цифровий кентавризм" – інтеграцію інтелектуальних агентів у рішення й комунікацію. Масова культура, як чутливий індикатор, візуалізує й нормалізує мрії про вічну молодість, безсмертя та посилені когнітивні здібності. Таким чином, трансгуманізм постає не лише як технологічна програма, а й як культурно-ціннісна парадигма, що визначатиме майбутнє людини, попри всі внутрішні суперечності, обмеження природи й спадщини.

Список використаних джерел

1. Герасименко В. В. Майбутнє людства в концепціях трансгуманізму та постгуманізму. Одеса : Одеський університет, 2018. 233 с.
2. Дмитренко М. С. Трансгуманізм і його місце в сучасних філософських системах. Київ : Наукова думка, 2015. 197 с.
3. Мельник І. Я. Технології і людина: від класичних до трансгуманістичних ідей. Львів : Педагогічна думка, 2019. 289 с.
4. Крячківський Д. О. Трансгуманізм: проблема ідентичності в епоху технологій. Київ : Академія, 2021. 243 с.
5. Козлов І. В. Трансгуманізм: нові горизонти людства. Київ : Наукова думка, 2017. 211 с.

6. Тимошенко О. О. Трансгуманізм: філософія технологій і майбутнє людства. Харків : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 279 с.

7. Шевченко Л. Л. Філософія трансгуманізму: етика та перспективи. Львів : Освіта, 2020. 267 с.

8. Фукуяма Ф. Довіра: соціальні доброчесності та створення добробуту / пер. з англ. Київ : Вид-во "Києво-Могилянська академія", 2006. 730 с.

Муха В. В.,
здобувач вищої освіти,
Національний університет
«Львівська політехніка», м. Львів

УДК 929:334.763 (477.83)Коренець

НАУКОВА, НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНА СПАДЩИНА ДЕНИСА КОРЕНЦЯ

Денис Коренець – відомий український громадський діяч, науковець, активний учасник українського кооперативного руху Галичини у першій третині ХХ ст. Народився 3 квітня 1875 р. у с. Розвадів Миколаївського повіту. Після закінчення початкової школи продовжив навчання у Стрийській гімназії [4]. У 1893 р. став студентом філософського факультету Львівського університету, де студював історію, географію, українську мову та літературу. Був одним з кращих студентів Михайла Грушевського. Родинне виховання, навчання в провідних освітніх закладах Галичини, участь у наукових семінарах під проводом М. Грушевського стали головними чинниками формування його національної ідентичності, сприяли його долученню до українського політичного та національно-просвітницького руху на початку ХХ ст. [4].

Першою науковою працею Д. Коренця стала розвідка "Зносини гетьмана Івана Виговського з Польщею в роках 1657–1658" (Львів, 1900), опублікована в "Записках НТШ". У цій роботі він, спираючись на нові джерела, досліджував події в Україні після смерті Богдана Хмельницького та обрання Івана Виговського гетьманом. Д. Коренець доводив, що Москва після Переяславської ради постійно обмежувала права козацької держави та втручалася у внутрішні справи України [2, с. 40].

У 1906 р. Д. Коренець опублікував працю "Повстання Мартина Пушкаря" (Львів, 1906), де аналізовано причини внутрішнього розбрату після смерті Б. Хмельницького. Під час перебування у Відні у 1915 р. він підготував науково-

популярний "Нарис історії України". У цій праці учений намагався подати історію України доступно та цікаво для широкого кола читачів [5, с. 120].

Д. Коренець був дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), що свідчить про визнання його наукових заслуг. Його наукові інтереси охоплювали також питання географії та педагогіки [6, с. 253]. Він активно досліджував історію українського кооперативного руху та його вплив на розвиток суспільства, вивчав досвід кооперації в інших країнах, зокрема в Бельгії та Данії, щоб адаптувати його до українських реалій [2, с. 45].

Учений активно публікувався в українській пресі, зокрема в газетах "Діло", "Новий час", "Господарсько-кооперативний часопис". У своїх статтях він порушував актуальні питання розвитку освіти, кооперації та національного відродження. Зокрема у 1935 р. він опублікував статтю "Наше фахове шкільництво", де аналізував стан професійної освіти в Україні. У ній він наголошував на необхідності розвитку фахових шкіл для підготовки спеціалістів у різних галузях [1, с. 47].

Чимало уваги у своїх статтях Д. Коренець приділив історії української кооперації, зокрема 50-літтю Українбанку "Віра" в Перемишлі [3, с. 435]. У своїх публікаціях він підкреслював важливість кооперативного руху для економічного розвитку українського народу. З-поміж інших статей ученого необхідно виокремити: "Доктор Теофіль Кормош: начерк його життя і праці" (біографічна праця, присвячена відомому діячеві кооперативного руху); "50-ліття української кредитової кооперації в Галичині" (публікація, що розглядає історію та досягнення української кооперації в Галичині за півстоліття її існування); "Розбудова рідного промислу і наше громадянство" (публіцистична стаття, в якій Коренець обґрунтовує важливість розвитку національного промислу та активної участі громадян у цьому процесі) [2, с. 51].

Під час німецької окупації він продовжував публікувати статті, закликаючи до розвитку фахово-економічних шкіл. Його публікації стали важливим джерелом для вивчення історії української кооперації в Галичині. На еміграції в Німеччині він почав писати спогади, щоб відобразити добу, в якій жив і працював, однак смерть у 1946 році не дозволила йому завершити розпочату роботу.

Список використаних джерел

1. Гіптерс З. Реалізація педагогічних ідей Дениса Коренця в економічній освіті молоді (західноукраїнські землі кінця XIX початку XX століття). *Історико-педагогічний альманах*. Львів, 2008. Вип. 1. С. 46–49.

2. Качор А. Денис Коренець. Начерк його життя та праці на тлі українського фахового шкільництва і сільськогосподарської кооперації в Західній Україні. Вінніпег, 1955. 72 с.

3. Коренець Д. 20-ліття нашої торговельно-кооперат. школи (5.X.1911 – 5.X.1931). *Кооперативна республіка*. Львів, 1931. № 12. С. 434–442.
4. Коренець Денис. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-3538>.
5. Товариство "Рідна школа". Історія і сучасність: Наук. альм. Київ, 2001. Ч. 1. 312 с.
6. Филипович І. Відбудова нашої кооперації по війні. *Кооперативна республіка*. Львів, 1936. № 9. С. 252–260.

Сухомлинська Л. В.,
доктор філософії, старший науковий
співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики,
Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського, м. Київ

УДК 37.091.4Сухомлинський:
394.92]:37:050.486(497.2)

ПЕДАГОГІЧНІ ЛИСТИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В ЗАКОРДОННИХ ВИДАННЯХ

Актуальною тенденцією сучасних гуманітарних досліджень є переосмислення особистісних джерел у педагогіці та історії освіти, де інтерес до "голосу вчителя" як учасника освітніх процесів зростає з кожним роком. Вивчення епістоляріїв відомих педагогів дозволяє по-новому оцінити їхню спадщину крізь призму мікроісторії, історії повсякдення та персонального досвіду. Попри значну кількість аналітичних праць про педагогічну концепцію українського педагога Василя Сухомлинського, досі лишалася маловивченою його епістолярна спадщина, яка розкриває як філософські та моральні погляди, так і емоційні, людські риси вчителя. Лише невелику частину розлогого епістолярію педагога оприлюднено в різні роки в різних джерелах, що відображено у біобібліографічному покажчику творів Сухомлинського 2018 р. [1].

У 2025 р. відділ педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ готує до друку науково-популярний довідник "Василь Сухомлинський і його кореспонденти: епістолярії на тлі доби", в якому оприлюднено педагогічні тексти у жанрі листів, листування педагога з представниками вклади, колегами-науковцями, редакторами періодичних видань, учителями, закордонними колегами тощо. На хвилі так званої "відлиги" 1960-х рр. активізувалося листування Сухомлинського, обмін досвідом та думками із закордонними кореспондентами. У процесі опрацювання джерел

виявлено, що адресатами педагога були освітяни з Болгарії (С. Тодоров), Польщі (Я. Т. Вілох), Угорщини (А. Петрікаш), Японії (А. Сугіяма) та інших країн. Це листування зберігається здебільшого в ЦДАВО України, а також в особистому архіві Г. Сухомлинської й увійшло до довідника [2]. Педагоги з різних країн змогли також відвідувати заклади освіти, зокрема Сухомлинський побував у Німеччині, Болгарії, на Кубі, до Павлиша приїздили вчителі з Польщі, Китаю, Німеччини, Болгарії, Угорщини, Чехословаччини.

Водночас у той період почастишали публікації творів Сухомлинського у закордонних періодичних виданнях. Так, до науково-популярного довідника поміщено вибрані статті педагога з циклу "Лист до болгарського вчителя", що виходив у болгарському журналі "Народна просвета" в 1967–1969 роках і який дотепер ніколи не перевидавали українською мовою. Педагог звертається саме до болгарського вчителя, текст насичений фактами історії, літератури, повсякденного життя цієї країни. З шести листів у довіднику ми оприлюднюємо чотири: "Виховання розуму у дитини", другий – без назви – про персоніфікований підхід до дитини, "Про знання та вміння", "Виховання почуття обов'язку".

У першому листі "Виховання розуму у дитини" Сухомлинський порушує ключові аспекти виховання і навчання дітей, зокрема важливість розуміння батьками своєї ролі у розвитку дитини. Він стверджує, що багато педагогічних труднощів пов'язані не лише зі школою чи вчителями, а з родинним середовищем, у якому дитина формується в перші роки життя. Недостатнє або неправильне виховання в дитинстві може призвести до серйозних порушень у розумовому розвитку.

Автор на прикладах демонструє, як брак емоційного контакту та людського спілкування в ранньому віці шкодить формуванню інтелекту дитини. Такі діти мають труднощі з концентрацією уваги, мисленням, розв'язуванням задач, і стають "важкими" учнями. Тому надзвичайно важливо, щоб батьки усвідомлювали свою відповідальність за становлення особистості дитини [3, с. 60–67].

Другий лист педагог присвячує розвитку мислення: ефективність розумової діяльності залежить від здатності дитини перемикає думку, утримувати одночасно кілька понять у пам'яті. Проте цьому слід навчати – і не тільки в школі, а й у ранньому віці. Це залежить від загального рівня вражень, які дитина отримує з навколишнього світу. Якщо в ранньому віці дитина не бачила нічого вражаючого – зірок, квітів, дощу, – то її душа не розвинена, і сприйняття світу, а отже і навчання, буде млявим і поверхневим.

Також Сухомлинський звертає увагу на спад розумових здібностей у старших класах. Наводить приклад учня, який був успішним у молодших класах,

але втратив мотивацію і результативність у п'ятому. Це не завжди пов'язано із зростанням складності навчання – часто причини глибші й криються в емоційному або пізнавальному виснаженні. Педагог пропонує звертати більше уваги на індивідуальні особливості дитини, її інтереси, ритм розвитку [3, с. 3–18].

У листі "Про знання та вміння" йдеться про педагогічну майстерність, яка полягає в мистецтві бачити в кожній дитині цілий всесвіт, відчувати її внутрішній стан, прагнення та емоції. Це дозволяє знайти адекватний підхід до навчання. Проте індивідуалізація не означає створення окремої методики для кожного учня – ефективний метод навчання оживає лише в руках учителя, який розуміє своїх учнів.

Також у листі наголошено на важливості ролі середовища – не тільки фізичного, а й людського. Виховання починається з моменту народження і має ґрунтуватися на багатому емоційному й сенсорному досвіді. Оточення дитини має бути насичене яскравими, осмисленими враженнями. Розум формується через пізнання світу, причинно-наслідкові зв'язки, які дитина бачить і осмислює [3, с. 35–44].

У листі "Виховання почуття обов'язку" педагог закликає вчителів не обмежуватись лише передачею знань – важливо допомогти дитині пізнати саму себе, знайти своє місце в світі, розвивати думку, серце, душу. Школа не може і не повинна перебирати на себе всю відповідальність за розвиток дитини – батьки мають бути активними учасниками виховання, свідомими своєї ролі.

У тексті статті-листа підкреслено, що навчання – це не просто передача знань, а складний процес становлення людини. Справжній учитель – це не просто викладач, а вихователь душі. Його завдання – не лише дати знання, а й розбудити інтерес до життя, запалити іскорку мислення, пробудити емоційне ставлення до світу. Лише тоді навчання буде ефективним, а дитина – цілісною особистістю [4, с. 66–72].

Вважаємо, що через професійне і особисте листування об'ємніше постає не лише образ Сухомлинського, а й ціла епоха, відтворена у емоційних і образних висловлюваннях про працю, дітей, цінності й виклики освітянської діяльності. Листи ж як форма педагогічного тексту розкривають потенціал епістолярію як джерела реконструкції освітньої проблематики другої половини ХХ століття не лише України, а й країн Східної Європи.

Список використаних джерел

1. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : бібліогр. покажч. / упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін.; наук. ред. Л. Д. Березівська ; бібліогр. ред. Є. Ф. Деміда. Вінниця : Твори, 2018. 395 с.
2. Сухомлинська Л. В. Листування В. Сухомлинського із закордонними кореспондентами як джерело дослідження епістолярної спадщини. *Інформаційне*

забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомл., м. Київ, 17 груд. 2024 р. Вінниця, 2024. С. 40–42. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/abstracts_collection_2024.pdf.

3. Сухомлински В. Писмо до български учител. *Народна просвета*. 1967. № 2. С. 60–67. Съдържание: Писмо първо: Възпитание на разума у детето; № 5. С. 3–18. Съдържание: Писмо второ; № 12. С. 35–44. Съдържание: Писмо четвърто: За знанието и уменията.

4. Сухомлински В. Писмо до български учител. *Народна просвета*. 1969. № 9. С. 66–72. Съдържание: Шесто писмо: Възпитание на чувството за дълг.

Чирик А.,
здобувач вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 340.12

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПРАВЕДЛИВОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

У даній публікації проаналізовано категорію справедливості як ключове поняття філософії права, яке виконує нормативно-ціннісну функцію в суспільстві. Наголошено на її значущості в умовах кризи легітимності, воєнних і соціальних викликів. Розглянуто різні підходи до тлумачення справедливості, зокрема в межах класичних і сучасних філософських концепцій. Зроблено акцент на її ролі як критичного критерію правотворення та формування правової свідомості.

У філософії права поняття справедливості відіграє центральну роль, оскільки воно інтегрує у собі як нормативно-ціннісні уявлення, так і етичні, правові, соціокультурні засади суспільного буття. В умовах глибоких трансформацій правосвідомості, які нині переживає українське суспільство – зокрема внаслідок воєнної агресії, зміни політичних пріоритетів, розриву з радянською правовою парадигмою – постає потреба в глибокому переосмисленні того, що вважається справедливим і легітимним.

У філософсько-правовому вимірі справедливість традиційно розглядалася як основа права: від платонівського ідеалу справедливого державного устрою до аристотелівського розрізнення розподільчої та відплатної справедливості. Сучасна

думка доповнює цей дискурс концепцією процедурної та комунікативної справедливості [1], де право набуває форми міжсуб'єктивного узгодження норм через раціональну дискусію. Справедливість тут розуміється не як зовнішній стандарт, а як продукт спільної волі, що формується в процесі відкритої комунікації.

Окрему увагу заслуговує концепція справедливості Джона Ролза, яка тісно пов'язує її з принципами рівності, свободи та "неупередженого становища". У цьому контексті справедливість не є чимось абстрактним чи морально-забарвленим, а виступає архітектурною основою соціального договору, що дозволяє легітимізувати розподіл благ і обов'язків у суспільстві [2].

Формальне позитивне право не завжди гарантує справедливість. Нерідко воно відображає інтереси певної групи чи репродукує несправедливі умови – саме тому філософія права покликана виконувати критичну функцію. У перехідних суспільствах, таких як українське, де рівень довіри до інституцій є нестійким, справедливість може слугувати метанормативним орієнтиром – критерієм оцінки не тільки змісту закону, а й способів його застосування.

Правосвідомість як форма індивідуального та колективного ставлення до права формується під впливом ціннісних уявлень про справедливість. Чим глибше вкорінене відчуття справедливості, тим більша готовність суспільства визнавати право як морально обґрунтований регулятор поведінки, а не лише формальний примус.

У цьому сенсі філософія справедливості є не лише теоретичною конструкцією, а практичним інструментом для побудови демократичного, відкритого суспільства. Її осмислення вимагає інтеграції юридичної логіки, етичної рефлексії та соціального контексту. Особливо важливо – зберегти зв'язок між справедливістю і правом у часи, коли право часто втрачає свою моральну легітимність.

Список використаних джерел

1. Габермас Ю. *Фактичність і обов'язковість: Про право і демократичну правову державу* / пер. з нім. С. Бондаря. К.: Юніверс, 2003. 496 с.
2. Ролз Дж. *Теорія справедливості* / пер. з англ. С. Панкова. К.: Основи, 2001. 544 с.
3. Rawls J. *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001. 214 p.

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Гармідер Л. Д.,

УДК 336:658

д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри економіки та права,
ННІ УДХТУ УДУНТ, м. Дніпро

Куцинський А. В.,

здобувач вищої освіти,
ННІ УДХТУ УДУНТ, м. Дніпро

Куцинська М. В.,

канд. екон. наук,
незалежний фінансовий
консультант, м. Дніпро

ФІНАНСОВИЙ ДИРЕКТОР В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМПАНІЇ: ПОРІВНЯННЯ МОЖЛИВИХ РОЛЕЙ

Формування фінансової інформації відіграє ключову роль в управлінні діяльністю компанії, оскільки забезпечує керівництво достовірними, своєчасними та релевантними даними для прийняття стратегічних і тактичних рішень. Фінансова інформація виступає основою для планування, контролю, аналізу результатів та оцінки ефективності функціонування підприємства. Вона дозволяє не лише відстежувати поточний фінансовий стан компанії, але й прогнозувати майбутні результати, що є необхідним для збереження конкурентоспроможності та стійкості бізнесу.

Завдяки якісно сформованій фінансовій інформації керівники можуть ідентифікувати основні джерела доходів і витрат, оцінити рентабельність діяльності, виявити фінансові ризики та розробити відповідні заходи щодо їхнього зниження. У свою чергу, це сприяє підвищенню ефективності розподілу ресурсів, оптимізації витрат і вдосконаленню внутрішньої структури управління. Крім того, фінансова звітність є важливим інструментом комунікації з зовнішніми користувачами, такими як інвестори, кредитори, податкові органи, що підсилює її стратегічне значення.

Фінансовий директор компанії відіграє центральну роль у процесі формування, аналізу та представлення фінансової інформації. Його завдання

полягає не лише в організації фінансового обліку та забезпеченні відповідності звітності законодавчим вимогам, але й у трансформації фінансових даних у аналітичну інформацію, яка може бути використана для прийняття управлінських рішень. Зокрема, фінансовий директор відповідає за розробку фінансової стратегії компанії, управління ліквідністю, залучення інвестицій та мінімізацію витрат.

Крім технічного забезпечення фінансової функції, фінансовий директор виступає радником керівництва щодо доцільності реалізації інвестиційних проектів, злиттів і поглинань, змін у структурі капіталу тощо. Його участь у стратегічному плануванні сприяє збалансованому розвитку компанії, оскільки фінансові аспекти враховуються на всіх етапах ухвалення рішень. Завдяки компетенціям у сфері фінансового аналізу, ризик-менеджменту та бюджетування фінансовий директор забезпечує ефективну координацію між фінансовими й операційними підрозділами підприємства.

В умовах сучасної економіки, яка характеризується високою динамікою змін та невизначеністю, роль фінансового директора стає дедалі вагомішою. Він не лише контролює поточні фінансові процеси, але й активно впливає на формування бізнес-моделі компанії, розробку механізмів адаптації до змін зовнішнього середовища та пошук нових джерел зростання. Його здатність інтегрувати фінансові інструменти з загальною стратегією організації є критичною для забезпечення довгострокового успіху бізнесу.

Отже, формування фінансової інформації є не просто технічним процесом збору даних, а стратегічним елементом системи управління підприємством. У цьому контексті фінансовий директор виступає ключовою фігурою, відповідальною за перетворення фінансових показників на дієвий інструмент управління, забезпечення прозорості бізнесу та досягнення фінансової стабільності. Його професіоналізм та здатність бачити фінансову картину в контексті загальної бізнес-стратегії значною мірою визначають ефективність діяльності компанії.

На сьогоднішній день, враховуючи усе, наведене вище, можливо узагальнено виокремити три основні ролі фінансового директора, а саме:

- фінансовий директор з обліку;
- фінансовий директор з бізнесу;
- фінансовий директор з інвестицій.

При цьому, друга з них включає змістове наповнення першої також, третя – перших двох. Тобто, слушно зазначити, що це ієрархічне функціональне розширення ролей фінансового директора шляхом переходу до більш кваліфікованого та маючого більш ширші горизонти та перспективи для бізнесу.

Якщо охарактеризувати окремо кожну з ролей, можливо це зробити наступним чином.

Так, фінансовий директор з обліку орієнтований на деталі, уникає ризику, сфокусований на дотриманні вимог, має сильні базові знання, робить наголос на контролі витрат, здійснює сильний внутрішній контроль, орієнтований на процеси, спирається на історичні дані, вбачає сутність експертизи в нормативному регулюванні, має короткостроковий фокус.

Фінансовий директор з бізнесу стратегічно орієнтований, будує партнерські відносини з бізнесом, орієнтований на майбутнє, має аналітичне мислення, зосереджує фокус на створенні цінності, є особою, яка займає важливе місце у процесі підтримки прийняття рішень, є гнучким, очолює процеси управління ефективністю та управління змінами, має глибинні міжфункціональні знання.

Фінансовий директор з інвестицій орієнтований на зростання, готовий до ризику, є експертом у розподілі капіталу, має зовнішню орієнтацію, є обізнаним у злиттях і поглинаннях, є суб'єктом фінансової інженерії, безпосередньо здійснює комунікацію з інвесторами, є обізнаним про особливості ринку в динаміці, має інноваційне мислення та довгостроковий фокус.

У табл. 1 відображено результати узагальнення можливих ролей фінансового директора за сучасних умов функціонування економіки та їхнє змістове наповнення під час прийняття рішень в процесі управління діяльністю компанії.

Таблиця 1

Порівняння можливих ролей фінансового директора

Критерії	Фінансовий директор з обліку	Фінансовий директор з бізнесу	Фінансовий директор з інвестицій
Основна орієнтація	на деталі	стратегічна	орієнтація на зростання
Ставлення до ризику	уникає ризику	збалансований підхід	готовність до ризику
Фокус	на відповідність	на створення цінності	на розподіл капіталу
Перспектива	короткострокова	орієнтація на майбутнє	довгострокова
Знання	базові знання	аналітичне мислення	фінансова інженерія
Дані	історичні дані	управління ефективністю	обізнаність про ринок
Контроль	внутрішній контроль	гнучкість	зовнішня орієнтація
Спеціалізація	регуляторна експертиза	міжфункціональні знання	комунікація з інвесторами
Управління	орієнтація на процеси	управління змінами	обізнаність у злиттях і поглинаннях

Слушно зазначити, що обсяг та масштаби ролі фінансового директора безпосередньо залежать від:

- стратегії діяльності компанії;
- ієрархії подубови системи прийняття рішень всередині компанії;
- моделі комунікації власників з фінансовим директором;
- структури фінансової служби (департаменту або департаментів) компанії;
- моделі комунікації та функціонального розподілу між бухгалтерією та фінансовою службою компанії;
- інформаційного забезпечення усіх основних процесів в діяльності компанії;
- системи мотивації фінансового директора тощо.

Отже, у сучасних умовах функціонування ринкового середовища роль фінансового директора набуває стратегічного значення в системі управління компанією. Динамічність економічних процесів, зростання конкуренції, підвищення вимог до прозорості фінансової звітності та необхідність оперативного реагування на зміни ринкової кон'юнктури зумовлюють потребу в ефективному фінансовому менеджменті. Фінансовий директор виступає не лише як контролер та аналітик фінансових потоків, а й як активний учасник формування та реалізації загальної стратегії підприємства, забезпечуючи стабільність його фінансової діяльності та довгострокову інвестиційну привабливість.

Особлива актуальність ролі фінансового директора виявляється у процесі прийняття управлінських рішень, що стосуються ресурсного забезпечення, оптимізації витрат, управління ризиками та формування ефективної системи внутрішнього контролю. Його професійна компетентність, здатність до прогнозування, стратегічне мислення та гнучкість у реагуванні на виклики зовнішнього середовища стають ключовими чинниками забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності компанії.

Таким чином, фінансовий директор перетворюється на одного з центральних суб'єктів корпоративного управління, від ефективності діяльності якого залежить не лише фінансовий стан підприємства, а й його здатність до інноваційного розвитку в умовах нестабільної ринкової ситуації.

Дюк А. А.,

УДК 330.341.1:378:004.9

д-р екон. наук, доцент
кафедри економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний
університет, м. Вінниця

Чаланов В. В.,

фізична особа-підприємець,
здобувач вищої освіти,
Вінницький національний аграрний
університет, м. Вінниця

ЗНАЧЕННЯ ШВИДКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗМІН ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА СУЧАСНИХ ВИМОГ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УРАХУВАННЯМ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Українська економіка працює тривалий період під дією форс-мажорних обставин, а саме: з 2014-го по 2021-й рік - в умовах АТО та з 2022-го по 2025-й рік в умовах воєнного стану. Цей період супроводжується динамічними змінами як регіонального характеру, так і глобальними змінами економічного середовища в наслідок глобалізації та цифровізації усіх суспільних процесів, що зумовлює необхідність швидкої трансформації економічної освіти. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації освітніх програм до нових вимог сучасних бізнес-процесів та забезпеченню ефективності отримувачів освіти та випускників ВНЗ України при веденні підприємницької діяльності.

Аналіз сучасного стану економічної освіти в Україні та визначення напрямів її трансформації відповідно до змін економічних процесів і потреб підприємництва.

Основні завдання:

1. Дослідити вплив глобалізації та цифровізації на вимоги до економічної освіти;
2. Визначити ключові компетенції, які необхідні сучасному підприємцю;
3. Оцінити відповідність існуючих освітніх програм умовам та потребам ринку;
4. Запропонувати шляхи модернізації економічної освіти у ВНЗ України.

Економічна освіта в Україні знаходиться на складному етапі становлення. Значна частина навчальних програм як у державних, так і приватних навчальних закладах тривалий час залишаються консервативними, тобто максимально орієнтованими на теоретичну підготовку. Це спричиняє розрив між запитами ринку, які є максимально практичними за своєю сутністю, та матеріалами що

надаються академічним середовищем. Сучасні дослідження вказують на те, що лише третина випускників вважає що отримані знання відповідають вимогам ведення сучасної підприємницької діяльності. Але зрозуміло, що в умовах військового стану та повоєнної відбудови країни, вища економічна освіта повинна максимально швидко адаптуватись до потреб ринку, особливо малого бізнесу, що найчастіше відбувається у формі індивідуальної підприємницької діяльності.

З 2014-го року, від початку АТО, а потім під час карантинних обмежень й особливо у реаліях військового стану, змінилася структура економіки та маркетингу. Максимально зросла доля дистанційної торгівлі, логістичних послуг та діджитал-підприємництва. Що зумовлює необхідність впровадження в навчальні програми таких дисциплін які пов'язані з електронною комерцією, цифровим маркетингом та кібербезпекою. Також випускники розуміють, що важливими є навички адаптивності, вміння працювати у команді. Але більшість вітчизняних ЗВО працюють по схемі "викладач-підручник-лекція" .

Окремо постає питання саме підприємницької освіти. Проблема підготовки підприємців полягає у тому, що цей вид знань та навичок вважається додатковим до класичної економічної або фінансової підготовки. Це призводить до того, що випускники класичних навчальних закладів та підприємці практики вимушені шукати курси з бізнес-планування, складання стартап-проєктів, діджитал-маркетингу та моделювання процесів. Хоча міжнародна практика свідчить про успішність тієї парадигми освіти, де студенти або слухачі залучаються до реальних кейсів та працюють у партнерстві з реальними компаніями [1]. Конкретним прикладом є бізнес-інкубатори при університетах країн Європи та Сполучених Штатів Америки. В Україні подібні проєкти зустрічаються у вигляді винятків.

Трансформація економічної освіти може відбуватися за напрямками:

1. Інтеграція Штучного Інтелекту (ШІ) у звичайні бізнес-процеси – навчання слухачів та студентів навичкам делегування деяких функцій, пов'язаних з цифровим маркетингом для виконання за допомогою ШІ;
2. Навчання використання цифрових платформ – впровадження використання не тільки звичних платформ (Microsoft Teams, Google Workspace та інш), але й навчання праці з big data, бізнес-аналітики тощо;
3. Ознайомлення з основними принципами ефективної взаємодії з цифровими торговельними площадками – формування навичок аналізу існуючих платформ, а також обрання ефективної тактики співпраці з ними для збільшення обсягів продажу товарів та послуг;
4. Співпраця з бізнесом реального сектору економіки – формування хабів, в яких представники бізнесу долучаються до викладання, впровадження менторства, як у формі доступної та швидкої модернізації освітнього процесу;

5. Актуалізація змісту класичних навчальних програм – перегляд дисциплін, що втратили актуальність та впровадження курсу дисциплін за напрямками "Антикризовий менеджмент", "Масштабування та розвиток бізнес-моделі" тощо [3];

6. Скорочення академічного навантаження – надання можливості отримувачам освіти самостійно або з використанням онлайн-технологій ознайомлюватися з програмою тих предметів, вивчення яких не має прикладного значення для ведення успішного бізнесу, але вимагає значних втрат часу на засвоювання через необхідність обов'язкового відвідування лекцій;

7. Посилення міжнародної інтеграції – залучення до міжнародних програм, надання можливості отримання подвійних дипломів, а також сприяння академічній мобільності [1].

Висновки. Після періоду росту 1999-2013 років, українська економіка постала перед проблемою масштабних кризових явищ, викликаних як зовнішніми так і внутрішніми факторами. До зовнішніх факторів можна віднести явища світових глобалізаційних процесів, цифровізації та масового впровадження автоматизації процесів та Штучного Інтелекту (ШІ). Також, негативний вплив мали обмежувальні фактори, викликані довготривалими карантинними заходами 2020-2023р., пов'язаними зі світовою епідемією COVID-19. До внутрішніх факторів безумовно відносяться форс-мажорні події, пов'язані з тривалим періодом АТО та військового стану.

Економічна освіта в Україні може та повинна стати фактором та драйвером росту економіки та розвитку підприємництва в цілому. Швидка трансформація освітніх програм державних та приватних ЗВО із урахуванням сучасних викликів та очікувань ринку може дозволити сформуватися новому поколінню підприємців, здатних як адаптуватись до несприятливих умов, так і забезпечувати сталий економічний розвиток нашої країни.

Найбільш ефективними підходами є впровадження моделі навчання, яка буде відображати сучасні вимоги до компетенцій, створення і зміцнення зв'язків між навчальними закладами та бізнесом, а також адаптація до міжнародних стандартів. Економічна освіта України повинна бути не лише академічною, а й практичною, гнучкою, та віображати потреби реального сектору економіки.

Підприємницька освіта повинна бути конкретною, прикладною, максимально відображати вимоги ринку, а не бути додатковим курсом підготовки до класичної економіки та фінансів.

Навчання практичним навичкам роботи з ШІ, використанню цифрових платформ, ознайомлення з принципами й формування навичок роботи з глобальними цифровими торговельними площадками повинно сформувати у отримувачів освіти вміння швидко вбудовуватись в економічні процеси, які відбуваються на ринку, оперувати технікою цифрового маркетингу а також створювати іноваційні бізнеси.

Успішність економіки України значною мірою залежить від якості реформування системи підготовки нової генерації підприємців та менеджерів. Отримані знання зможуть підвищити не тільки кількісні, але й якісні показники підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку економічної освіти в Україні : Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 04.12.2003 р. №12/7-4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03 (дата звернення: 03.05.2025).
2. Міністерство освіти і науки України. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно аналітичний збірник. Київ, 2022 - URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> (дата звернення: 01.05.2025).
3. Саяпіна С., Данильченко В. Економічна освіта в Україні: становлення та сучасний стан. *Гуманізація навчального процесу*. 2024. Вип. 2 (106). С. 177–186.

Перегуда Ю. А.,

УДК 004.8:330.341.1:338.2

д-р екон. наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ;
заступник завідувача кафедри організації
туристичної діяльності, доцент кафедри
організації туристичної діяльності,
Навчально-науковий інститут
управління, економіки та бізнесу,
Міжрегіональна Академія управління
персоналом, м. Київ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МОДЕЛЮВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ СТРАТЕГІЙ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки традиційні підходи до стратегічного управління бізнесом зазнають суттєвих змін. Цифровізація створює

нові можливості для підвищення конкурентоспроможності, проте водночас загострює ринкову конкуренцію, прискорює темпи змін бізнес-середовища та ускладнює прийняття рішень. Відтак зростає потреба у використанні інноваційних інструментів стратегічного аналізу й моделювання.

Одним із найбільш перспективних інструментів у цьому контексті є штучний інтелект (ШІ), який дозволяє автоматизувати аналіз великих масивів даних, виявляти приховані закономірності, прогнозувати поведінку конкурентів і клієнтів, а також оптимізувати вибір стратегій в умовах багатофакторної невизначеності. Застосування методів ШІ – таких як машинне навчання, нейронні мережі, еволюційне програмування – сприяє розвитку адаптивних стратегічних моделей, здатних ефективно реагувати на динаміку цифрового ринку.

Особливої актуальності набуває дослідження впливу ШІ на процес формування конкурентних стратегій в умовах цифрової економіки України, яка перебуває в стані глибоких інституційних перетворень та водночас інтегрується у глобальний цифровий простір. Таким чином, аналіз і моделювання конкурентоспроможних стратегій із використанням інструментів штучного інтелекту є важливим завданням як для теорії стратегічного управління, так і для практики цифрової трансформації бізнесу.

Дослідження проблематики застосування штучного інтелекту у моделюванні конкурентоспроможних стратегій у цифровій економіці відображено у працях як зарубіжних, так і українських учених, зокрема М. Е. Porter, Е. Brynjolfsson, С. Shapiro, Н. R. Varian, Т. Н. Davenport, К. Schwab, С. J. Berman, А. Y. Ng, S. Russell, S. Makridakis, а також О. В. Омельяненко, В. Л. Карпенка, А. А. Шевчука, О. В. Коваленка, Т. О. Музиченка, О. Г. Савчука, Н. В. Грицай, О. В. Литвин та інших.

Конкурентоспроможні стратегії в умовах цифрової економіки – це сукупність інтегрованих управлінських рішень, що формуються на основі аналізу цифрових даних, впровадження інноваційних технологій та адаптації до змін у цифровому середовищі з метою досягнення сталих переваг на ринку. Їх сутність полягає у:

- використанні цифрових ресурсів (даних, платформ, алгоритмів) як основи для створення цінності;
- адаптації до цифрової конкуренції через інноваційність, гнучкість і масштабованість;
- інтеграції штучного інтелекту, автоматизації, хмарних обчислень та блокчейну у процеси прийняття стратегічних рішень.

Розглянемо підходи міжнародних організацій до формулювання конкурентоспроможних стратегій цифрових економік (див. табл. 1).

Таблиця 1

Основні конкурентоспроможні стратегії цифрової економіки відповідно до міжнародних документів

Назва стратегії	Коротка характеристика	Нормативне/аналітичне джерело
Стратегія цифрової інноваційності	Орієнтація на впровадження нових цифрових продуктів і процесів для випереджальної ринкової позиції	ОЕСР. Цифрові інновації: керівництво з політики (OECD Digital Innovation: A Policy Toolkit, 2020) [1]
Стратегія цифрової гнучкості (resilience)	Забезпечення стійкості бізнес-моделі до цифрових ризиків і кіберзагроз	Європейська комісія. Цифровий компас 2030: європейський підхід до цифрового десятиліття (Digital Compass 2030) [2]
Платформна стратегія	Розвиток цифрових платформ і екосистем для масштабування бізнесу	Світовий банк. Світовий розвиток: дані, цифрові технології та розвиток (World Development Report 2021) [3]
Стратегія цифрової персоналізації	Створення цінності через персоналізовані продукти та послуги на основі big data і AI	ОЕСР. Звіт про цифрову трансформацію бізнесу (OECD Business and Finance Outlook 2021) [4]
Стратегія сталого цифрового зростання	Поєднання цифрової трансформації з цілями сталого розвитку (ESG, зелена економіка)	ООН. Цілі сталого розвитку: ЦСР 9 – індустріалізація, інновації, інфраструктура (SDG Goal 9) [5]
Стратегія відкритих даних та прозорості	Впровадження відкритих цифрових рішень для прозорості й підзвітності	ОЕСР. Цифрове врядування для відновлення довіри (OECD Digital Government Index, 2020) [6]
Стратегія цифрової інтернаціоналізації	Використання цифрових каналів для виходу на міжнародні ринки	ЮНКТАД. Цифрова економіка: звіт про електронну комерцію та розвиток (UNCTAD Digital Economy Report, 2021) [7]

Джерело: узагальнено автором.

У сучасній цифровій економіці конкурентоспроможність підприємств дедалі більше залежить від здатності адаптуватися до стрімких технологічних змін і ефективно використовувати дані, алгоритми та інтелектуальні системи для стратегічного управління.

Формуються нові типи стратегій, орієнтовані на цифрову інноваційність, гнучкість, платформізацію, персоналізацію, сталий розвиток, прозорість і інтернаціоналізацію. Кожна з них відповідає певним викликам цифрової епохи та підкріплена рекомендаціями провідних міжнародних організацій.

Розглянемо детальніше роль використання інструментів ШІ у реалізації кожної з перерахованої в таблиці 1 стратегій (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Інтеграція інструментів штучного інтелекту в реалізацію
конкурентоспроможних стратегій цифрової економіки**

Конкурентоспроможна стратегія	Роль інструментів ШІ	Приклади ШІ-інструментів
Цифрова інноваційність	Виявлення нових ринкових ніш, генерація інноваційних продуктів, прискорення R&D	Generative AI (ChatGPT, DALL·E), AutoML, AI-powered idea mining tools
Цифрова гнучкість (resilience)	Прогнозування ризиків, виявлення вразливостей, адаптивне управління у кризових ситуаціях	Predictive analytics, AI-based risk management systems, IBM Watson
Платформна стратегія	Автоматизація взаємодії між користувачами, персоналізація, оптимізація мережевих ефектів	Recommendation engines (Amazon Personalize), TensorFlow Recommenders
Цифрова персоналізація	Аналіз поведінки користувачів, адаптація контенту та продуктів до індивідуальних потреб	AI-платформи персоналізації (Adobe Sensei, Dynamic Yield)
Стале цифрове зростання	Моделювання екологічного сліду, оптимізація ресурсів, підтримка ESG-рішень	AI for Sustainability (Microsoft AI for Earth, Google Earth Engine)
Відкриті дані та прозорість	Моніторинг аномалій, виявлення корупційних ризиків, автоматичний аудит даних	AI-audit tools (MindBridge, Darktrace), anomaly detection algorithms
Цифрова інтернаціоналізація	Автоматизований переклад, аналітика іноземних ринків, прогноз попиту в різних країнах	NLP-моделі (DeepL, Google Translate AI), AI market intelligence tools

Джерело: розробка автора.

Дані, наведені в таблиці 2, свідчать, що інструменти штучного інтелекту не лише доповнюють, а й стають ключовими драйверами реалізації конкурентоспроможних стратегій у цифровій економіці. Вони забезпечують глибоку аналітику, автоматизацію прийняття рішень, підвищення адаптивності бізнес-моделей і прискорення інноваційних процесів. Успішна інтеграція таких інструментів дозволяє підприємствам формувати стійкі конкурентні переваги, орієнтовані на динамічні зміни глобального цифрового середовища.

Застосування штучного інтелекту у формуванні та реалізації конкурентоспроможних стратегій відкриває нові горизонти для цифрової трансформації бізнесу. ШІ дозволяє підприємствам швидше адаптуватися до динаміки цифрової економіки, приймати

обґрунтовані управлінські рішення на основі великих даних, персоналізувати взаємодію з клієнтами та прогнозувати ринкову поведінку. Проаналізовані стратегії – від цифрової інноваційності до платформізації й сталого зростання – набувають практичної ефективності саме завдяки використанню інструментів ШІ. Таким чином, ШІ стає не лише технологічним засобом, а й стратегічним ресурсом конкурентоспроможності в умовах цифрової доби.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням моделей стратегічного управління на основі штучного інтелекту, зокрема в контексті галузевої специфіки, ризик-менеджменту та оцінки ефективності цифрових трансформацій.

Список використаних джерел

1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Digital Innovation: A Policy Toolkit*. Paris: OECD Publishing, 2020. Available at: <https://goingdigital.oecd.org> (дата звернення: 09.05.2025).
2. European Commission. *2030 Digital Compass: The European Way for the Digital Decade*. Brussels, 2021. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en (дата звернення: 09.05.2025).
3. World Bank. *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. Washington, DC: World Bank, 2021. Available at: <https://wdr2021.worldbank.org> (дата звернення: 09.05.2025).
4. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *OECD Business and Finance Outlook 2021*. Paris: OECD Publishing, 2021. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-business-and-finance-outlook-2021_ba682899-en.html (дата звернення: 09.05.2025).
5. United Nations. *Sustainable Development Goal 9: Industry, Innovation and Infrastructure*. New York, 2015. Available at: <https://sdgs.un.org/goals/goal9> (дата звернення: 09.05.2025).
6. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Digital Government Index: 2019 Results*. Paris: OECD Publishing, 2020. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/digital-government-index_4de9f5bb-en.html (дата звернення: 09.05.2025).
7. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). *Digital Economy Report 2021: Cross-border data flows and development*. Geneva: UNCTAD, 2021. Available at: <https://unctad.org/page/digital-economy-report-2021> (дата звернення: 09.05.2025).

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України "Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин

ВИЗНАЧЕННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Щоб здійснювати діяльність автотранспортні підприємства повинні застосовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це довгострокові активи, які можна використати більш як один раз у процесі виробництва і котрі мають термін корисної експлуатації більше одного року (або операційний цикл, якщо він перевищує один рік).

Необоротні активи, також відомі як довгострокові активи, – це активи, які компанія планує використовувати або отримувати від них вигоду більше одного року. На відміну від оборотних активів, вони не можуть бути легко конвертовані в готівку та використовуються для довгострокового функціонування бізнесу [1].

Вартість необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) включається у витрати поступово за допомогою амортизації. Її прораховують за різними методами. Як приклад, можна застосовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції.

Визначається валовий прибуток (збиток) від реалізації готової продукції як різниця між чистим доходом від реалізації готової продукції і собівартістю реалізованої готової продукції.

Податок на прибуток від реалізації готової продукції обчислюється за ставкою 18 % з валового прибутку від реалізації готової продукції.

Податковим кодексом України встановлено порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств [2], а НП(С)БО 17 "Податок на прибуток" визначено методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності [3].

Валовий прибуток (збиток) від реалізації готової продукції розраховується за формулою:

$$\text{ВП(З)РГП} = \text{ЧДРГП} - \text{СРГП}, \quad (1)$$

де: ВП(З)РГП – валовий прибуток (збиток) від реалізації готової продукції;
ЧДРГП – чистий дохід від реалізації готової продукції; СРГП – собівартість реалізованої готової продукції.

Податок на прибуток від реалізації готової продукції обчислюється за формулою:

$$\text{ППРГП} = \text{ВПРГП} \times 18\%, \quad (2)$$

де: ППРГП – податок на прибуток від реалізації готової продукції; ВПРГП – валовий прибуток від реалізації готової продукції; 18% – ставка податку на прибуток від реалізації готової продукції.

Прорахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції здійснюється на базі попереднього підрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції, і потім суми треба переставити у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній тощо.

Річна сума амортизації за методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції вираховується множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який підраховується діленням податку на прибуток від реалізації готової продукції за відповідні періоди на плановий обсяг податку на прибуток від реалізації готової продукції за увесь період.

Обрахунок амортизації необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції виконується за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА}, \quad (3)$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{ОППРГП} : \text{ПОППРГП}, \quad (4)$$

де: ОППРГП – плановий або фактичний обсяг податку на прибуток від реалізації готової продукції за окремі періоди; ПОППРГП – плановий обсяг податку на прибуток від реалізації готової продукції за увесь період.

Нараховувати амортизацію необоротних активів також можна за іншим варіантом методу на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції:

$$\text{СА} = \text{ОППРГП} \times \text{КА}; \quad (5)$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПОППРГП}. \quad (6)$$

Обчислювати метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції можна двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Розрахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції зробимо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 115000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 5 років, ліквідаційна вартість – 1000 грн. Таким чином, вартість, що амортизується, становить 114000 грн (115000 – 1000 = 114000).

Очікується за період використання необоротних активів нарахувати 330000 грн податку на прибуток від реалізації готової продукції, у тому числі: в 1-му році – 84000 грн, в 2-му році – 78000 грн, в 3-му році – 67000 грн, в 4-му році – 55000 грн, в 5-му році – 46000 грн.

Визначимо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,2545 ($84000 : 330000 = 0,2545$), за 2-й рік – 0,2364 ($78000 : 330000 = 0,2364$), за 3-й рік – 0,2030 ($67000 : 330000 = 0,2030$), за 4-й рік – 0,1667 ($55000 : 330000 = 0,1667$), за 5-й рік – 0,1394 ($46000 : 330000 = 0,1394$).

У таблицях 1 і 2 наведено основні елементи розрахунку 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції.

Таблиця 1

**Нарахування амортизації необоротних активів за методом
на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції
(1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації готової продукції, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	114000	84000	0,2545	29013
2	114000	78000	0,2364	26949
3	114000	67000	0,2030	23142
4	114000	55000	0,1667	19004
5	114000	46000	0,1394	15892
х	Разом	330000	1	114000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 2

**Нарахування амортизації необоротних активів за оберненим
методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції
(1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))**

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації готової продукції, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	114000	46000	0,1394	15892
2	114000	55000	0,1667	19004
3	114000	67000	0,2030	23142
4	114000	78000	0,2364	26949
5	114000	84000	0,2545	29013
х	Разом	330000	1	114000

Джерело: авторська розробка.

З показників таблиць 1 і 2 можна побачити, що якщо використовувати 1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції, то забезпечується абсолютне списання вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Особливості прорахунку 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції висвітлено в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Нарахування амортизації необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації готової продукції, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	114000	84000	0,2545	29013
2	84987	78000	0,2364	20091
3	64896	67000	0,2030	13174
4	51722	55000	0,1667	8622
5	43100	46000	0,1394	43100
x	Разом	330000	1	114000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 4

Нарахування амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації готової продукції, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	43100	46000	0,1394	43100
2	51722	55000	0,1667	8622
3	64896	67000	0,2030	13174
4	84987	78000	0,2364	20091
5	114000	84000	0,2545	29013
x	Разом	330000	1	114000

Джерело: авторська розробка.

Аналіз таблиць 3 і 4 показує, що у разі застосування 2-го способу простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках вартість необоротних активів не відраховується відповідно до коефіцієнту амортизації, а списується у витрати облікових періодів (43100 грн).

Висновки. Розрахунок амортизації необоротних активів можна робити за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції.

Валовий прибуток (збиток) від реалізації готової продукції розраховується як алгебраїчна сума чистого доходу від реалізації готової продукції і собівартості реалізованої готової продукції.

Податок на прибуток від реалізації готової продукції обчислюється по ставці 18 % від валового прибутку від реалізації готової продукції.

Щоб вирахувати амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції, спочатку необхідно обрахувати метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції, і потім суми потрібно проставити у зворотній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. п.

Цей метод не визначений законодавством, проте може бути використаний підприємством на свій розсуд у випадках не заборонених законом, наприклад в управлінському обліку.

Обрахувати амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації готової продукції можна двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Noncurrent Assets (2025). Вилучено з : <https://www.numeric.io/glossary/noncurrent-assets>.
2. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток" (Наказ Міністерства фінансів України). № 353. (2000). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.

Щепіна Т. Г.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського», м. Київ

УДК 336.67:005.334:658.1

Штоюнда А. Д.,
здобувачка вищої освіти,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського», м. Київ

ІНСТРУМЕНТИ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високою волатильністю та нестабільністю ринків, впливом глобальних макроекономічних факторів, ескалацією

геополітичної напруженості та стрімкою трансформацією економічного середовища, проблема управління фінансовими ризиками набуває критичної значущості для суб'єктів господарювання в Україні. Недостатність комплексної системи оцінки ризиків та дієвого механізму оперативного реагування на їхню матеріалізацію може спричинити значні фінансові втрати, дефіцит ліквідності та, як наслідок, імовірність неплатоспроможності та банкрутства підприємства. З огляду на вищезазначене, постає нагальна потреба не лише у глибокому розумінні природи фінансових ризиків, але й в розробці дієвих методичних інструментів для їхньої своєчасної ідентифікації, кількісної та якісної оцінки, а також розробки та застосування стратегій мінімізації.

Процес управління фінансовими ризиками, за науковим підходом, охоплює три основні етапи: ідентифікацію, оцінку та нейтралізацію ризиків. Як зазначає І.В. Кравченко, саме поетапність та системність дій формують ефективну політику ризик-менеджменту підприємства [1, с.21]. Перший етап полягає у виявленні потенційно небезпечних ситуацій і факторів, що можуть вплинути на фінансову стійкість підприємства. Це можуть бути ризики ліквідності, кредитні, валютні, інвестиційні, відсоткові тощо. Другий етап – оцінка ризиків – базується на кількісних і якісних методах аналізу: від побудови SWOT-матриць до використання регресійного, кореляційного аналізу, теорії ймовірностей, VAR-моделей та сценарного моделювання. Завершальним є етап нейтралізації, який передбачає вибір відповідних інструментів зниження рівня ризику.

До ефективних інструментів мінімізації фінансових ризиків відносять, насамперед, хеджування. Його суть полягає у застосуванні похідних фінансових інструментів – форвардів, ф'ючерсів, опціонів – з метою обмеження впливу коливань ринкових параметрів (курсу валют, цін на сировину, відсоткових ставок тощо). У практиці воєнного часу, коли ринки функціонують у стані нестабільності, ці інструменти дозволяють фіксувати вартість і забезпечувати прогнозованість витрат підприємства [2, с.158].

Іншим не менш важливим інструментом мінімізації фінансових ризиків є страхування. Йдеться про фінансові поліси, що покривають ризики втрат від непередбачуваних подій – стихійних лих, крадіжок, порушення контрактів. У разі настання страхового випадку підприємство отримує компенсацію, що сприяє збереженню ліквідності та продовженню операційної діяльності.

Наступний інструмент мінімізації ризиків – це диверсифікація активів – стратегія, яка дозволяє уникнути концентрації капіталу в одному напрямку діяльності, регіоні або активі. Розподіл інвестицій між різними секторами чи валютами знижує чутливість до окремих факторів ризику. Така практика є надзвичайно важливою в умовах воєнної економіки, коли нестабільність торкається одразу кількох галузей.

Окремої уваги заслуговує система постійного моніторингу ризиків. Застосування програмного забезпечення та ІТ-рішень для автоматичного виявлення відхилень фінансових показників дозволяє в режимі реального часу реагувати на критичні зміни у зовнішньому середовищі. Це дає змогу підприємству залишатися гнучким і адаптивним, що є ключовим фактором виживання у кризових ситуаціях. Варто зауважити, що методи та інструменти управління фінансовими ризиками слід розглядати не як ізольовану систему управління підприємством і окрему ланку, а як інтегральну частину загального фінансового та стратегічного управління. Їх ефективне застосування створює підґрунтя для збереження фінансової рівноваги, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку навіть в умовах високої турбулентності ринків.

Отже в якості висновків можемо зауважити, що в умовах підвищеної макроекономічної нестабільності та геополітичної напруженості, характерних для сучасного господарювання в Україні, ефективне управління фінансовими ризиками набуває першочергового значення для забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Впровадження комплексної системи управління ризиками, що охоплює етапи ідентифікації, оцінки та нейтралізації, з використанням таких інструментів, як хеджування, страхування, диверсифікація активів та постійний моніторинг, є критично важливим для мінімізації потенційних фінансових втрат, підтримання ліквідності та запобігання неплатоспроможності, інтегруючись у загальну систему фінансового та стратегічного управління підприємством, адже успішне функціонування бізнесу в умовах невизначеності значною мірою залежить від здатності передбачити та мінімізувати фінансові втрати, зберігаючи гнучкість та адаптивність до ринкових змін.

Список використаних джерел

1. Кравченко І.В. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2022. – 256 с.
2. Шевчук Л. Т., Шевчук Я. В., Пась Я. І. Управління фінансовими ризиками та санація підприємств в умовах воєнного стану. // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2024. – Вип. 41. – С. 158–166.
3. Макалюк І.В., Лайкова А.О. Фінансові ризики вітчизняних підприємств в умовах війни // Матеріали наук. конф. КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2024. – URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303665>
4. Назарова Г.В. Система внутрішнього фінансового контролю як інструмент мінімізації ризиків // Бізнес Інформ. – 2023. – №4. – С. 103–108.

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Барабаш О. А.,

УДК 001.811.1/.5:37.09

заступник начальника відділу
освітнього інформаційного забезпечення,
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», м. Київ

Чимбай Л. Л.,

завідувач сектору відділу
освітнього інформаційного забезпечення,
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», м. Київ

Попкова Л. В.,

науковий співробітник відділу
освітнього інформаційного забезпечення,
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», м. Київ

СТАН ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ШКОЛІ

Сучасність характеризується всеохоплюючою глобалізацією суспільних процесів. Одною з найважливіших сфер нашого життя є освіта, тому вона повинна постійно відповідати вимогам трансформацій, що відбуваються в суспільстві. У Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України (МОН) до 2027 року євроінтеграція і глобалізація визначені одним із основних принципів, якими керується освітня політика [1], що потребує формування і запровадження нових підходів до підготовки підростаючого покоління до життя, виховання особистості, здатної до міжкультурної комунікації, що в свою чергу висуває підвищені вимоги до шкільної освіти, зокрема і вивчення іноземної мови.

Науковець В. М. Солощенко зауважує, що вільне володіння мовами європейських країн стає вагомим у житті молоді нашої держави, а набуття комунікативних навичок іноземною мовою дозволяє ефективно реалізовувати свої знання, конкурувати на міжнародному ринку праці, отримати бажану роботу та гідну її оплату [2].

У публікаціях дослідниці Ю. О. Талалай наголошується, що за останні десять років вектором розвитку освітньої політики Австрії, Польщі, Чехії в галузі вивчення іноземних мов став мультилінгвізм. Для української системи вивчення іноземних мов у старшій школі це значущий орієнтир [3].

Державним стандартом базової середньої освіти, визначено на першому місці в переліку основних компетенцій вільне володіння державною мовою, на другому місці – здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами [4]. Після закінчення базового предметного навчання (7–9 класи) учні мають досягати рівня володіння іноземною мовою B1.

Метою нашої доповіді є представлення результатів аналізу стану вивчення іноземних мов і забезпеченості закладів загальної середньої освіти вчителями відповідної кваліфікації.

Аналітичні дослідження, проведені нами на базі опрацьованих даних статистичних зведених таблиць № Д-7-8 "Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО)" за 2021/2022-2023/2024 н. рр. і статистичної форми № ЗНЗ-1 "Звіт закладу загальної середньої освіти" за 2024/2025 н. р., показали, що у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) вивчається 30 іноземних мов, серед яких мови країн Західної Європи, країн Азії, латинська мова. В українських закладах іноземні мови вивчаються як самостійний предмет, в рамках вибіркового курсів та в закладах, де ведеться навчання певною мовою. Починаючи з 5 класу в школах передбачена можливість вивчення другої іноземної мови, яка обирається з урахуванням наявності кадрів, можливостей навчально-матеріальної бази закладу та бажання учнів. Найбільша різноманітність іноземних мов, що вивчаються учнями, спостерігається у закладах м. Києва (19 мов), Одеської (14), Київської (12), Львівської (9) і Дніпропетровської (9) областей.

Як свідчать дані Євростату [5], дві і більше іноземні мови як обов'язкові предмети у 2022 р. вивчали 99,7 % старшокласників у Франції, 98,9 % – в Румунії і Словаччині, 98,8 % – в Чехії. Найнижче значення цього показника спостерігається в Португалії і Ірландії, 7,5 і 9,4 % відповідно.

В Україні, як засвідчили дослідження, найпопулярнішими серед учнів є англійська, німецька, польська, французька мови (таблиця), які є мовами країн Європейського союзу.

Таблиця 1

Частка учнів, які вивчають найпопулярніші іноземні мови, %

Назва мови	2021/2022 н. р.	2024/2025 н. р.	Різниця
Англійська	98,04	98,25	0,21
Німецька	15,05	13,86	-1,19
Польська	2,23	2,89	0,66
Французька	3,12	2,52	-0,60

Джерело: складено авторами за розрахунками за [6].

В цілому у 2024/2025 н. р. англійська мова вивчається в 98,53 % ЗЗСО (проти 97,68 % в попередньому році) 3 641 936 учнями, що становить 98,25 % від загального контингенту, з них 99,71 % вивчають мову як самостійний предмет. У всіх областях англійська мова вивчається з першого класу. Переважна більшість учнів обирає її як першу мову і лише 1,61 % вивчає цю мову як другу. Мовою навчання вона є для 19 учнів (м. Київ).

Упродовж досліджуваного періоду спостерігається збільшення частки здобувачів освіти, які вивчають англійську як самостійний предмет і відповідно зменшується її вивчення в рамках вибіркового курсів, що свідчить про зростання її популярності

Англійська мова є найпоширенішою і в країнах ЄС. В Австрії і Польщі її вивчає 99 % школярів, в Греції – 98 %, Латвії – 97 %, Італії і Франції – 96 % [5].

Німецька мова є другою за рейтингом і вивчається як самостійний предмет або в рамках вибіркового курсів в 27,65 % українських ЗЗСО, що на 3,13 % менше порівняно з довоєнним 2021/2022 н. р. Вивчають німецьку 513 570 учнів, з них 95,69 % навчаються в 5–12 класах. Для 79,53 % від тих, хто вивчає мову, вона є другою іноземною.

За 2021/2022–2024/2025 н. рр. на 1,3 % (з 3,47 до 4,77 %) зросла кількість ЗЗСО, де вивчається польська мова. Чисельність учнів, які опановують мову, у 2024/2025 н. р. становить 107 112 осіб (2,89 % контингенту), що на 0,66 % більше порівняно з довоєнним періодом. Як самостійний предмет вивчають польську 92,47 % здобувачів, з них для 92,91 % вона є другою іноземною. У Львівській і Хмельницькій областях функціонують 4 заклади, де навчання ведеться польською мовою.

Зростаюча популярність польської мови може бути результатом міграції сімей з дітьми до Польщі і доступними умовами вступу на навчання до польських закладів вищої освіти.

Французька мова також досить поширена серед тих, хто опановує іноземні мови. Проте на початок 2024/2025 н. р. кількість ЗЗСО, де вона викладається, зменшилась на 0,86 % порівняно з 2021/2022 н. р. Французьку мову вивчають 93 291 учень (2,52 % від загального контингенту, що на 0,6 % менше порівняно з 2021/2022 н. р.), з них 72,81 % вивчають її як другу іноземну. Переважна більшість учнів (92,95 %) вивчають її з 5 класу.

Важливим чинником в якісному оволодінні іноземною мовою, як і всіх предметів, є рівень підготовки вчителя і забезпеченість шкіл кадрами.

Аналіз кількісного складу вчителів у ЗЗСО станом на початок 2023/2024 н. р. засвідчив, що частка вчителів англійської мови залишається одною з найвищих (13,36 %) серед вчителів, що викладають предмети; вчителів французької, польської, іспанської, інших іноземних мов у складі вчителів-предметників менше 1 %.

За рівнем освіти переважна більшість вчителів має магістерський рівень. Серед вчителів англійської та іспанської мови у 2023/2024 н. р. порівняно з 2019/2020 н. р. спостерігається зменшення відсотка з магістерським рівнем з 95,16 до 93,72 % і з 98,00 до 87,60 % відповідно.

Аналіз складу вчителів іноземних мов за віком свідчить про найменшу кількість молодих вчителів французької і німецької мови. Високою залишається частка осіб пенсійного віку серед викладачів французької і іспанської мови (рисунок). Серед учителів англійської мови найменше осіб у віці понад 60 років, проте за останніх 5 років зменшилась майже на 5 % частка молодих вчителів віком до 30 років, що може бути викликано як воєнною міграцією, так і зміною професії.

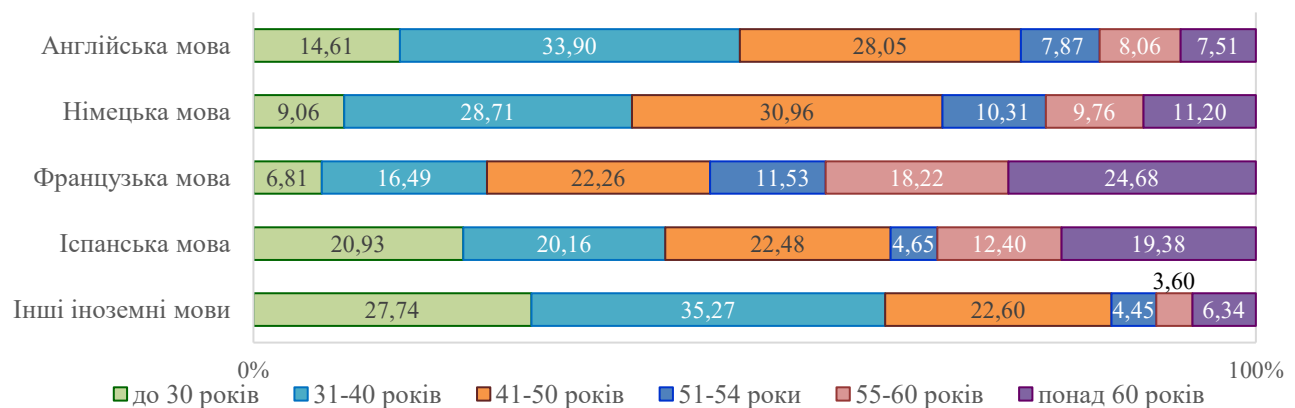

Рис. 1. Розподіл вчителів іноземних мов за віком на початок 2023/2024 н. р., %

Джерело: побудовано авторами за розрахунками за [6].

Підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків.

1. Вивчення іноземних мов в Україні провадиться майже у всіх ЗЗСО з 1 класу. З 5 класу діти починають вивчати другу іноземну мову.

2. Англійська мова серед більшості здобувачів середньої освіти є найпопулярнішою, а в зв'язку з процесами євроінтеграції та глобалізації українського суспільства затребуваність в ній зростає з кожним роком. Також спостерігається підвищення попиту на вивчення польської мови.

3. Частка вчителів іноземних мов пенсійного віку досить висока, що потребує уваги в питанні підготовки педагогічних фахівців у закладах вищої освіти і створення стимулюючих механізмів для їх подальшого працевлаштування у ЗЗСО.

Список використаних джерел

1. Освіта переможців: стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки до 2027 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/strategichnij-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku> (дата звернення: 08.05.2025).

2. Солощенко В. М. Особливості реалізації предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) як провідної методики навчання іноземних мов у Європі. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/98/97> (дата звернення: 08.05.2025).

3. Талалай Ю. Модернізація навчання іноземних мов у старшій школі країн Центральної Європи в умовах мультлінгвізму : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2017. 230 с. URL: <https://scholar.google.com/citations?user=5GyB178AAAJ&hl=uk> (дата звернення: 08.05.2025).

4. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п> (дата звернення: 08.05.2025).

5. Eurostat. Foreign language learning statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Foreign_language_learning_statistics (дата звернення: 08.05.2025).

6. Інформаційні бюлетені. URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika> (дата звернення: 08.05.2025).

Odintsova, O.,

УДК 378

Senior Teacher, Department of
Foreign Languages for Specific Purposes,
Vasyl' Stus Donetsk National
University, Vinnytsia

MOTIVATIONAL AND COGNITIVE ASPECTS OF DIGITAL GAMES IN FL TEACHING

Introduction. The use of digital games in the process of teaching a foreign language in the modern world is both obvious and undeniable. At the same time, it is appropriate to consider the motivational and cognitive aspects of using digital games in the process of teaching a foreign language.

Digital games have emerged as powerful tools in foreign language (FL) education, offering unique benefits that traditional teaching methods often struggle to provide. Games create immersive, interactive environments where language comprehension can occur naturally while maintaining high levels of learner engagement.

Objectives of the paper. The aim of this paper is to identify how digital games combine both motivational and cognitive aspects to enhance foreign language teaching and learning.

The materials of this paper contain the preliminary results and practical experience of foreign language teachers' participation in the international project DigiFLEd ERASMUS+ (Modernisation of University Foreign Language Education Programmes through Integration with Information Technologies). The aim of this project is to improve the quality of higher education in Ukraine by enhancing foreign language curricula with information and communication technologies (ICT).

Results of the research. Digital games are designed to stimulate internal motivation, the desire to be engaged in an activity for its own reward, rather than for external rewards. When playing digital games, language learners often experience what is known as 'flow' - a state of complete immersion and focused concentration where the challenge level matches their skills perfectly.

In the FL classroom, this means that students are willing to spend longer periods of time interacting with the target language because they are engaged in playing rather than perceiving it as formal study. According to Kapp (2012), this internal motivation leads to deeper processing of language content and more sustained effort than external rewards alone could produce [2].

Digital games give players significant control over their learning experience. This sense of autonomy is particularly valuable in language learning contexts [5]. As it was mentioned by the researchers Sauyk, B. and Shkola, I. (2024), when learners can choose paths, make decisions, and see direct consequences of their language-based choices, their investment into the learning process substantially increases [1].

Marczewski, A. (2012) emphasizes the effectiveness of game-based elements in making language learning progress explicit and measurable. He explains that visual progress bars and achievement systems can systematically track the attainment of language milestones, while digital badges offer formal recognition of specific linguistic competencies [3]. Additionally, level-up mechanisms provide clear indicators of proficiency advancement, and collectible components are often linked to the acquisition of vocabulary and the mastery of grammatical structures.

These features transform the often invisible process of language comprehension into certain, observable growth, transforming the motivational challenge of perceiving progress in language learning [5]. They address individual differences among learners while maintaining their sense of agency, which traditional classroom approaches often cannot accommodate.

One of the most significant psychological barriers to language learning is fear of making mistakes. Digital games help to reframe failure by presenting it as a natural and integral part of the learning process—something temporary, informative, and ultimately constructive. Within game-based environments, failure is not viewed as a setback but rather as an opportunity for reflection, adaptation, and improvement.

As Marczewski, A. (2012) points out, that games modify the trial-and-error methodology, which is fundamental to language learning but frequently suppressed in conventional classroom settings due to learners' fear of negative evaluation [3]. The low-pressure context provided by games encourages learners to experiment with language use in ways they may be discouraged to attempt in direct interpersonal interactions.

According to Antonenko, N. (2024), context-rich game environments activate multiple memory systems simultaneously, strengthening neural connections associated with language elements [1]. When vocabulary and grammar patterns are linked to game events, characters, and objectives, they become more memorable than when presented separately.

Well-designed educational games implement cognitive frameworks that guide learners through increasingly complex language tasks. This progressive structure helps to manage cognitive load while continuously improving language proficiency.

Perrotta, C. (2013) identified several frame mechanisms in effective language learning games [4]. These include the delivery of information precisely when it is needed (just-in-time), the use of visual supports to reinforce verbal content, the gradual increase in linguistic complexity to match learner progression, and the multi-modal representation of concepts to accommodate diverse learning styles and reinforce understanding.

These features help learners advance through their Zone of Proximal Development with appropriate support, building confidence as they master each level of language proficiency. Digital games activate key internal cognitive principles by linking language learning to meaningful virtual experiences. They connect linguistic elements to virtual physical actions and their consequences, fostering deeper cognitive engagement. Additionally, they create spatial memory associations that help settle down language in visual and contextual memory and engage motor systems through interactive controls that require language-based responses. Furthermore, these games often simulate social and physical contexts that closely mirror real-world language use, enhancing both comprehension and retention.

Many digital games are structured around problem-solving scenarios that require language use to progress. This approach activates higher-order thinking skills while applying language knowledge, creating deeper cognitive processing of linguistic content.

Problem-based learning within game contexts fosters a range of higher-order cognitive and linguistic skills. It encourages learners to engage in critical thinking about their language choices, apply grammatical structures in meaningful and contextually relevant situations, plan communication strategies to achieve specific

goals, and develop metalinguistic awareness by reflecting on how language functions within the game environment.

When learners use language to solve in-game challenges, they develop pragmatic competence alongside formal language knowledge.

Conclusion. Digital games offer powerful motivational and cognitive advantages for foreign language (FL) teaching. They create environments where learners willingly engage with language content, take risks without fear of judgment, and process language in contextually rich scenarios. When thoughtfully implemented with clear pedagogical goals, games can address many traditional challenges in language education while developing both linguistic competence and learner autonomy.

The real potential of digital games in language learning lies in the dynamic combination of motivational and cognitive factors. When learners are highly motivated, their cognitive processing is enhanced through increased attentional focus on language input, greater perseverance in the face of complex linguistic tasks, a stronger willingness to engage in the productive struggle essential to acquisition, and reduced anxiety that otherwise impairs working memory capacity. At the same time, well-designed games that effectively manage cognitive load can further increase motivation. Learners experience more consistent success, process language more fluently, apply acquired language skills more confidently in new contexts, and develop a clearer, more accurate metacognitive awareness of their own progress. This interconnection between motivation and cognition forms the ground for effective, game-enhanced language learning.

References

1. Digital Technologies for Teaching English as a Foreign / Second Language: a collective monograph. Цифрові технології навчання англійської мови як іноземної / другої мови: колективна монографія / Антоненко Н., Коноваленко Т., Король Т., Подосиннікова Г., Прокопчук Н., Салюк Б., Шевченко М., Школа І. (кол.авт.); за заг.ред. Школи І., Салюк Б. Житомир: Видавництво "Євро-Волинь", 2024. 352 с.
2. Kapp K.M. (2012), The gamification of learning and instruction, San Francisco, Pfeiffer.
3. Marczewski A. (2012), Gamification: A Simple Introduction, Raleigh, Lulu.
4. Perrotta C., Featherstone G., Aston.H, Houghton E. (2013), Game-based Learning: Latest Evidence and Future Directions, Slough, NFER.
5. Драпак Г., Марєєва Т., Одінцова О. (2022). Специфіка методики навчання іноземної мови студентів нелінгвістичних спеціальностей [Specifics of Foreign

Language Teaching Methods for Students of Non-linguistic Specialties]. *Перспективи та інновації науки*. № 3(8). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-3\(8\)-73-83](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-3(8)-73-83).

Посохова А. В.,

УДК 811.1:371.31

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів

Кащук М. Г.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів

НОВІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ТА LIFELONG LEARNING У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

1. Компетентнісний підхід у навчанні мов

Компетентнісний підхід став основою сучасної освіти, особливо у сфері вивчення іноземних мов. Він орієнтується не лише на засвоєння знань, але й на розвиток навичок їх застосування у реальному житті. Основні компоненти цього підходу включають:

- **Комунікативну компетентність** – здатність ефективно взаємодіяти мовою в різних ситуаціях.
- **Міжкультурну компетентність** – розуміння культурних особливостей носіїв мови.
- **Цифрову компетентність** – використання сучасних технологій для навчання та практики.

2. Значення lifelong learning у мовній освіті

Концепція lifelong learning (навчання протягом життя) підкреслює, що освіта не завершується у школі чи університеті, а триває постійно. Вивчення мов – яскравий приклад цієї ідеї. Основні аспекти:

- **Персоналізація навчання** – кожен може обирати власний темп та методику.
- **Мотивація та самоосвіта** – навчання зацікавлює, коли відповідає життєвим потребам.

- **Практичне використання** – мови слід використовувати у реальному житті через спілкування, читання, перегляд відео, подорожі.

3. Використання сучасних методик

Завдяки технологіям та новим дослідженням у педагогіці процес навчання мов став більш ефективним. До основних методик належать:

- **Метод занурення** – навчання через повне використання іноземної мови у повсякденному житті.

- **Онлайн-платформи** – інтерактивні програми та мобільні додатки (Duolingo, Memrise, Coursera).

- **Гейміфікація** – використання ігрових елементів для залучення студентів.

4. Адаптація до індивідуальних потреб

Нові підходи до навчання визнають, що люди мають різні стилі сприйняття інформації. Деякі ефективні стратегії включають:

- **Візуальні методи** – використання графіки, карт, діаграм для кращого запам'ятовування.

- **Аудіальні методи** – слухання подкастів, перегляд фільмів та серіалів мовою оригіналу.

- **Кінетичне навчання** – залучення фізичної активності під час запам'ятовування матеріалу.

5. Виклики та перспективи

Попри ефективність нових методів, існують виклики у їх впровадженні:

- **Доступність** – не всі мають рівні можливості для онлайн-навчання.

- **Мотивація** – необхідність підтримки інтересу до мови на довготривалій основі.

- **Баланс між традиційними та сучасними методами** – важливо поєднувати нові технології з класичними педагогічними підходами.

У майбутньому розвиток штучного інтелекту, інтерактивних платформ та міжнародних освітніх проєктів зробить навчання іноземних мов ще доступнішим та ефективнішим.

Список використаних джерел

1. "Компетентнісний підхід у сучасній освіті: потреби змін і досвід їх впровадження в Європі та Україні". Всеукраїнська Інтернет-конференція "На Урок". [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/stattya-kompetentnisniy-pidhid-u-suchasniy-osviti-potrebi-zmin-i-dosvid-hvprovadzheniya-v-vropi-ta-ukra-ni-253057.html>.

2. Що таке компетентнісний підхід у навчанні – відповідає Державна служба якості освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/2022/01/28/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity>.

Трофименко І. М.,
здобувачка вищої освіти,
Маріупольський державний
університет, м. Київ

УДК 811.1'25-115(043)

Гаргаєва О. В.,
старший викладач
кафедри грецької філології,
Маріупольський державний
університет, м. Київ

ЕТНОСПЕЦИФІЧНІ РЕАЛІЇ ЯК МАРКЕРИ ГРЕЦЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Ключові слова: етноспецифічні реалії, новогрецька мова, ментальність, лінгвокультурологія, переклад, культурна ідентичність.

У статті досліджуються етноспецифічні реалії новогрецької мови як культурно зумовлені мовні одиниці, що відображають національно-ментальні особливості грецького етносу. Визначено основні типи реалій - матеріальні, етнографічні, адміністративні, релігійні та ментальні - та охарактеризовано їхнє функціонування в сучасному грецькому мовленні. Наголошено на важливості етноспецифічних реалій як маркерів грецької культурної ідентичності. Окрема увага приділена труднощам перекладу таких одиниць та їхній ролі в міжкультурній комунікації.

Мова є не лише засобом комунікації, але й сховищем колективного досвіду, цінностей та світогляду етносу. Особливу роль у цьому відіграють етноспецифічні реалії - мовні одиниці, що репрезентують унікальні для певного народу явища, предмети та поняття. [1] Вони є маркерами національної ідентичності, засобами культурної репрезентації та ментальних кодів. Новогрецька мова, що сформувалась під впливом античності, православ'я та європейських модернізаційних процесів, вміщує глибоко вкорінені культурні смисли. [3] Дослідження етноспецифічних реалій у новогрецькій мові дозволяє виявити важливі лінгвокультурологічні особливості грецького народу.

Згідно з підходом Н.Ф. Алефиренка, реалії є одиницями мовної картини світу, які позначають специфіку культури через мову, виконуючи текстотворчу, семіотичну й ідентифікаційну функції. [1, с. 56] Відповідно до сучасної

лінгвокультурології, реалії репрезентують "етнічну культурну специфіку у слові". [1, с. 59] У лінгвокультурології реалії розглядаються як культурно зумовлені номінації, що не мають прямих відповідників у мовах інших культур або ж передають унікальні семи, пов'язані з конкретною національною традицією.

Реалії втілюють етнічну специфіку культури в таких сферах як побут, релігія, політика, соціальні відносини, традиції. Вони є маркерами "своїх" і "чужих" культурних зон, утворюючи бар'єри або мости в міжкультурній комунікації.

На основі аналізу, запропонованого І. Яворонюк [3], та загальноприйнятих класифікацій у лінгвокультурології [1], етноспецифічні реалії можна поділити на:

1. Матеріальні реалії

Це назви предметів побуту, страв, елементів традиційного житла або одягу:

- η φουοτανέλα - національний костюм, пов'язаний з історичним минулим; [3, с. 43]
- το καφενείο - місце соціального життя, культурний феномен, типовий для Греції. [4]

2. Етнографічні реалії

Пов'язані з обрядами, святами, звичаями:

- οι απόκριες - грецький карнавал, поєднання християнських і дохристиянських традицій. [3, с. 44]

- το πανηγύρι - релігійне свято з народними гуляннями. [4]

3. Адміністративно-політичні реалії

- ο δήμος - одиниця місцевого самоврядування; [5]
- Καποδιστριακό σύστημα - реформа державного устрою. [3, с. 45]

4. Релігійні реалії

- ο αγιореΐτης - монах Афону, репрезентує духовний уклад православ'я;
- πασχαλινή λαμπάδα - символ віри, що має сакральне значення в пасхальній літургії. [4]

5. Лінгвоантропологічні (ментальні) реалії

- το φιλότιμο - етична категорія, притаманна грецькій ментальності, важко перекладається; [1, с. 84]

- το κέφι - внутрішній стан радості, що є соціокультурною нормою. [3, с. 47]

Етнореалії функціонують як ключі до розуміння колективного досвіду: вони акумулюють історичну пам'ять, моральні цінності, типові моделі поведінки. Наприклад, ήρωας означає не просто воїна, а носія національної ідеї; πατρίδα набуває сакрального значення. [2, с. 133]

Грецька культура вирізняється високим рівнем збереження традицій і тяглістю культурної пам'яті. Це проявляється у мовленні через уживання реалій, що відсилають до історичних подій, національних героїв, традиційного способу життя. Реалії мають велику асоціативну силу й емоційне навантаження.

Наприклад, вживання слова ήρωας (герой) в грецькому дискурсі часто пов'язане з визвольною боротьбою, символізує не лише воїна, але й національного

мученика. А лексема πατρίδα – батьківщина – має сакральне звучання, що виходить за межі політичного поняття.

Проблематика перекладу етноспецифічних реалій докладно описана у працях Алефиренка. Методи перекладу - транскрипція, калька, описовий переклад - залежать від контексту. [1, с. 210] У міжкультурній комунікації важливо не втратити культурно-семантичну глибину таких лексем.

Проблема перекладу етноспецифічних реалій полягає в їх неперекладності або ускладненій еквівалентності. Залежно від контексту перекладач може використовувати:

- транскрипцію (напр.: sirtaki),
- калькування (напр.: “пасхальна свічка”),
- описовий переклад (напр.: “традиційна грецька свята страва”),
- або залишати реалію з приміткою.

Неправильна інтерпретація або втрата культурного коду може призвести до спотворення змісту або культурного контексту висловлювання.

Таким чином, етноспецифічні реалії є носіями грецької культурної ідентичності, засобами збереження історичної пам’яті та ментальності. Вони актуальні не лише для лінгвістів, а й для перекладачів, культурологів, антропологів. Їх осмислення дозволяє поглибити знання про мовну картину світу та розширити можливості міжкультурної взаємодії.

Етноспецифічні реалії в новогрецькій мові виступають не лише як носії національного змісту, а й як засіб формування культурної ідентичності. Їх вивчення дозволяє глибше зрозуміти ментальність грецького народу, окреслити межі етнокультурного простору та визначити особливості мовної картини світу. Для успішної міжкультурної комунікації важливо не лише володіти мовою, але й орієнтуватися в реаліях, які формують основу грецької культурної свідомості.

Список використаних джерел

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология: Учеб. пособие. – М.: Флинта: Наука, 2010. – 264 с.
2. Леонтович В.М. Крос-культурна комунікація: Підручник. – К.: Либідь, 2007. – 328 с.
3. Яворонюк І.М. Етноспецифічні реалії в системі новогрецької мови. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія "Філологія", вип. 77, 2017. – С. 42–48.
4. Γεωργακάς Δ.Ν. Ελληνική λαογραφία. – Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005.
5. Ματσούκας Ν. Ιστορία της ελληνικής γλώσσας. – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μπαρμπουνάκη, 1994.

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Лобачова І. О.,
здобувачка вищої освіти,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

УДК 796.012

**ВПЛИВ СИЛОВИХ ВПРАВ НА ПРОЦЕС
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

Проблема самореалізації є центральною у гуманістичній психології, яка розглядає її як прагнення особистості до повного розкриття власного потенціал [1]. У контексті сучасної науки про людину зростає інтерес до фізичних чинників, що сприяють цьому процесу, зокрема – до силових вправ, які, крім фізичного розвитку, мають потужний психологічний ефект.

Сучасні дослідження у сфері психології здоров'я та фізичної культури підтверджують, що систематичні силові навантаження сприяють не лише покращенню соматичного стану, а й створюють умови для розкриття внутрішнього потенціалу особистості, тобто її самореалізації. Силові вправи впливають на особистісний розвиток через низку психологічних і поведінкових механізмів.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати вплив вправ силового спрямування на процес самореалізації особистості.

Силові вправи як форма організованої рухової активності сприяють не лише формуванню м'язової маси та сили, а й розвитку ряду особистісних якостей, що є основоположними для самореалізації.

Поліпшення фізичної форми та зовнішнього вигляду стимулює формування позитивного образу "Я", знижує рівень тривожності, сприяє зростанню впевненості у власних силах. Такий психологічний стан є базовою умовою для активного включення особистості в процес самопізнання та реалізації особистісного потенціалу [5].

Дослідження підтверджують, що участь у силових тренуваннях підвищує самооцінку та сприяє формуванню позитивного тілесного образу, що, своєю чергою, стимулює мотивацію до подальшого розвитку [4].

Силові тренування формують навички цілепокладання, самодисципліни, тайм-менеджменту та відповідальності за результати власної діяльності. Регулярне подолання фізичних труднощів виступає тренажером волі, формує

психологічну витривалість і стресостійкість, що є критично важливими якостями для досягнення особистісних і професійних цілей. Ці якості безпосередньо пов'язані з вольовим компонентом самореалізації [6].

З фізіологічної точки зору, регулярна силова активність сприяє зниженню рівня кортизолу (гормону стресу) та підвищенню рівня нейротрансмітерів, зокрема серотоніну, дофаміну та ендорфінів, які позитивно впливають на емоційний стан [3]. У результаті покращується здатність організму адаптуватися до психоемоційного навантаження, зменшується інтенсивність тривожних і депресивних симптомів.

Силові вправи активізують адаптивні механізми нервової системи та знижують рівень тривожності й депресивності. Крім того, подолання фізичних труднощів сприяє формуванню емоційної стабільності [3].

На психологічному рівні силові тренування створюють умови для регулярного подолання складнощів і фізичного дискомфорту. Це формує толерантність до стресу та підсилює здатність зберігати ефективність у складних умовах. Заняття силовими вправами потребують внутрішньої зосередженості, вольових зусиль, витримки, що в довгостроковій перспективі трансформується в психологічну стійкість. Вправи силового спрямування можуть виступати потужним інструментом формування психологічної витривалості та підвищення стресостійкості [7].

Крім того, практика силових тренувань вимагає виходу за межі зони комфорту, що сприяє розвитку установки на зростання (growth mindset) і зміцнює мотивацію до саморозвитку. У такий спосіб фізичне вдосконалення стає не самоціллю, а інструментом гармонійного розвитку особистості. За теорією К. Двек, установка на зростання формується через досвід подолання викликів і неуспіхів. У силових тренуваннях ці елементи є постійною складовою, що сприяє трансформації ставлення до труднощів у позитивному ключі [2].

Таким чином, силові вправи слід розглядати як важливий чинник самореалізації, оскільки вони одночасно впливають на фізичний, емоційний і когнітивно-вольовий рівні функціонування особистості. Інтеграція елементів силового тренінгу в освітньо-виховний та психокорекційний процес може значно підвищити його ефективність у контексті розвитку самореалізованої особистості.

Отже, силові вправи можуть розглядатися не лише як елемент здорового способу життя, але й як ефективний засіб психологічної підтримки процесу самореалізації. Цей аспект доцільно враховувати у процесі формування програм фізичного виховання, реабілітації та особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Асєєва Ю. О., Вепрінцева Д. К. Самореалізація як психологічний феномен. Ментальне здоров'я, 2024. № 2. С. 3 - 7.

2. Чижиченко Н. М. Особливості прояву оптимізму в навчальній та професійній діяльності. Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця. 2013. С. 456 - 460.
3. Asmundson G. J., Fetzner M. G., DeBoer L. B., Powers M. B., Otto M. W., Smits J. A. Let's get physical: A contemporary review of the anxiolytic effects of exercise. *Depression and Anxiety*, 2013. Vol.30(4). P. 362–373.
4. Fox K. R. The effects of exercise on self-perceptions and self-esteem. *Physical Activity and Psychological Well-Being*, 2000. P. 88–117.
5. Hausenblas H. A., Fallon E. A. Exercise and body image: A meta-analysis. *Psychology and Health*, 2006. № 21(1). P. 33–47.
6. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation. *American Psychologist*, 2000. Vol.55(1). P. 68–78.
7. Stults-Kolehmainen M. A., Sinha R. The effects of stress on physical activity and exercise. *Sports Medicine*, 2014. Vol. 44(1). P. 81–121.

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 11. CULTURE AND ART

Опанащук К. Ю.,

УДК 74

здобувачка вищої освіти,

Київський столичний університет

імені Бориса Грінченка, м. Київ

Стаднік Н. В.,

канд. пед. наук,

старший викладач кафедри педагогіки і

психології дошкільної та початкової освіти,

Комунальний заклад Київської обласної ради

«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний

фаховий коледж», м. Біла Церква

КНИЖКОВА ІЛЮСТРАЦІЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Мистецтво живопису – один із видів мистецтва, який охоплює володіння кольором та образом, безліч технік, стилів тощо. Ми зупинимось на особливостях книжкової ілюстрації, яка дає нам можливість заглибитись в історію та культуру українського народу, прожити її традиції, звичаї, обряди, відчувати реалії життя минулого і сьогодення.

Проаналізувавши літературні джерела, значущим для нас є такі наукові розвідки, як: Г. Гільо, Г. Доре, Г. Кларк, П. Реннер (історія книги та книжкової ілюстрації), П. Картер (напрямок сюжетного реалізму), Г. Бекхофф, Ф. Девіс, М. Купер (акварельна стилізація), У. Морган (напрямок карикатури), А. Кудряшова (є важливим для нашого дослідження методологічні основи інформаційних технологій формування й оцінювання якості післядрукарських процесів та рівня зацікавленості книгою), М. Токар (ілюстрування дитячої книги), Є. Гапчинська (книжкова графіка), Т. Габрель (комп'ютерні технології у дизайн-діяльності), М. Верхола, С. Гавенко, Б. Дурняк, Г. Кіппхан, Б. Ковальський, М. Луцків, В. Маїк, Г. Петріашвілі, І. Піх, І. Рєгей, В. Сеньківський, Л. Сікора, О. Тимченко, В. Топольницький, Я. Чехман, Я. Чихольд, В. Шевченко, М. Шовгенюк, С. Якуцевич та ін. (вагомими результатами у дослідженнях проблеми формування та оцінювання якості видавничо-поліграфічної продукції, зокрема якості книжкових видань, отримали такі українські та зарубіжні вчені).

Аналізуючі джерела, зазначимо, що на початку дев'яностих років з'являються перші приватні видавництва в Україні: "Фоліо", "Кальварія" (1991 рік); "А-БА-БАГА-ЛА-МА-ГА", "Дух і літера" (1992 рік); "Клуб сімейного дозвілля" (2000 рік), "Видавництво Старого Лева" (2001 рік), "Наш Формат" (2006 рік); Л. Бондар "Illustration in Ukraine. Ілюстрація в Україні" (актуальне сучасне видання українського мистецтва ілюстрації). Також, вагомим для нашого дослідження є такі наукові розвідки: О. Ламонова (приділяла увагу українській книжковій графіці); С. Адамовича, А. Данченко, А. Базилевича, А. Губарева, Г. Зубковського, В. Куткіна, Н. Лопухової, Г. Малакова, І. Селіванова, Г. Якутовича (рання творчість найбільших українських художників-графіків); фахівці Ольга Гладун, Ольга Лагутенко, Оксана Ламонова, Ірина Максимлюк, Тетяна Шепеть та інші (вітчизняні мистецтвознавці з книжкової та ілюстративно-станкової ілюстрації); Є. Гапчинська, В. Єрко, О. Колесникова, І. Коршунова, О. Кульчицка, О. Петренко-Заневський, Д. Шавикіна, Е. Яблонська та інші (оформленням та ілюструванням дитячих книг).

Поліграфічна промисловість пройшла складаний і багатовіковий шлях розвитку. Поява поліграфічної техніки розпочалася із заміни рукописних текстів на друковані. Вперше книгодрукування з'явилося в IX ст. в Китаї і Кореї, де друкарською формою слугувала дерев'яна дошка, на поверхні якої був зображений текст чи малюнок. Потім вручну гравіювали пробільні ділянки, таким чином отримуючи форму високого друку [2, с. 6].

Українська книжкова ілюстрація є частиною світової художньої культури. Так, XVII-XVIII століття відзначаються в українському мистецтві зародженням живописного портрету, де митці досягають фахового рівня у новітніх звершень європейської живописної культури, що дає українському живопису мистецької вартості і національної неповторності. Період XIX століття – період класицизму, але з цим напрямом розвиваються такі стилі, як романтизм і реалізм. Зокрема, Т. Шевченко правдиво відображав життя українського народу і мотиви вітчизняної природи (портрети, образи олійної фарби (наприклад, "Катерина"), художня графіка (серія "Мальовнича Україна")) тощо.

Як зазначають науковці, поява нових знакових, упізнаваних форм на тлі розвитку мас-марту та ІТ мистецтва (XXI ст.) призвели до тиражування авторських творів, і, як наслідок, розширення ареалу популярності українського мистецтва. Характерні образи знайшли відтворення у книжковій ілюстрації, де митці прагнуть до пошуку найяскравіших їх утілень.

Аналіз публікацій доводить, що "у поліграфічному мистецтві народжуються нові стилі та напрямки, що стає можливим завдяки використанню сучасних технологій для реалізації концепцій ілюстраторів, а зовнішній вигляд, візуалізація та доповнення

ілюстраціями друкованих видань мають вагомі переваги – помітність серед інших та полегшення сприйняття тексту" [1, с. 43]. Зазначимо, що "основними критеріями, що стримують розвиток книговидавництва в Україні є: низький попит через невисокі доходи населення; заміщення практики читання задля розваги іншими видами дозвілля; невідповідність технічного та технологічного оснащення більшості поліграфічних підприємств середньому світовому рівню; висока вартість поліграфічного обладнання та матеріалів; висока вартість поліграфічних послуг; складність виготовлення високоякісної книжкової продукції; низька інвестиційна активність" [1, с. 43].

Отже, сучасні митці просувають українську книжкову ілюстрацію сьогодення і по праву займають помітне місце в кращих досягненнях загальнолюдської мистецької культури, відображають реалії буття сьогоденних подій в Україні, відображають основу, на якій формується наша сучасна ідентичність.

Список використаних джерел

1. Кудряшова А. В. Методологічні основи інформаційних технологій формування й оцінювання якості післядрукарських процесів та рівня зацікавленості книгою : Дисертація : 05.13.06. Львів, 2023. 375 с. URL: <https://www.uad.edu.ua/uploads/2023/Дисертація%20Кудряшова%20.pdf> (дата звернення: 08.05.2025).
2. Пушкар О. І. Технології поліграфічного виробництва [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. І. Пушкар, Є. М. Грабовський, М. М. Оленич. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 195 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/21438/1/2019%20-%20%D0%9F%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B0%D1%80%2C%20%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%2C%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%87.pdf> (дата звернення: 08.05.2025).

**Research
Europe.org**